

У галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры прэмія прысуджана калектыву супрацоўнікаў Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі ў асобах Аксаны Волкавай, Настасі Масквіной, Станіслава Трыфанова, Сяргея Франкоўскага, Ніны Ламановіч, Аляксандра Касцючэнка за значны творчы дасягненні ў развіцці музычнага мастацтва, прапаганду духоўных каштоўнасцей і значны асабісты ўклад у пастаноўку опер-

нага спектакля на музыку Дзмітрыя Смольскага “Сівая легенда” паводле твора Уладзіміра Караткевіча.

За значны дасягненні ў галіне тэатральнага і музычнага мастацтва, стварэнне музыкі да балета «Мефісто», мюзіклаў “Шклянка вады”, “Джулія”, “Соф’я Гальшанская”, “Байкер” прэміі таксама ўдастоены кампазітар Уладзімір Кандрусевіч.

Названыя работы з’яўляюцца адлюстраваннем важнейшых і найлепшых дасягненняў нашай краіны

ў сферах навукі і тэхнікі, мастацтва і культуры. Яны прызнаны беларускай і міжнароднай грамадскасцю, характарызуюцца навізнай, эканамічнай эфектыўнасцю або сацыяльнай значнасцю.

Нагадаем, 6 сакавіка падчас творчай сустрэчы з намінантамі на суісканне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры 2016 года Прэзідэнт краіны адзначыў: неабходна больш актыўна папулярызаваць

нацыянальны дасягненні ў галіне культуры і мастацтва, у тым ліку ў сродках масавай інфармацыі. “У нас ёсць людзі, якія сапраўды заслугоўваюць і пашаны, і ўвагі, і матэрыяльнага заахвочвання, і падтрымкі”, — падкрэсліў Прэзідэнт.

Сёння прапануем увазе чытачоў спектр творчых тэм, вылучаных на Дзяржаўную прэмію рэспублікі гэтым разам.

Чытайце на старонках 7 — 10.

Напярэдадні падзеі

Адкрытая арэна

Калі тры з нечым гадзі таму Вітаўтас ГРЫГАЛЮНАС прышоў на працу ў Беларускі дзяржаўны цырк на пасаду яго мастацкага кіраўніка, адну са сваіх задач на перспектыву ён бачыў у тым, каб стварыць у краіне маштабны цыркавы форум. Пяцігодкі для ажыццяўлення гэтай мары не спатрэбілася: ужо ў верасні ў сталіцы пройдзе Першы Мінскі міжнародны фестываль цыркавага мастацтва (да 950-годдзя горада).

Алег КЛІМАЎ

На сёння ў аргкамітэт фэсту паступіла больш за сто заявак з розных куткоў Зямлі, і прыём іх працянецца да 1 ліпеня, пасля чаго канчатковы спіс удзельнікаў і складзеца. Да паказу плануецца больш за дваццаць нумароў розных жанраў (зараз на адно месца прэтэндуе шэсць канкурсантаў). Спартыўнае паміж сабой артысты будуць тры дні: 21 верасня (праграма А), 22-га (Б) і 23-га (паўторныя выступы з абедзвюх частак). 24 верасня адбудзецца гала-прадстаўленне і ўзнагароджанне пераможцаў.

Пра нюансы імпрэзы мы і гутарылі з мастацкім кіраўніком і галоўным рэжысёрам Беларускага дзяржаўнага цырка.

— Імёнаў і прозвішчаў суддзяў пакуль не назаву, але, паверце, яны знаёмыя ва ўсім цыркавым свеце. Гэта што да прафесійнага журы. Але будуць яшчэ грамадскае і дзіцячае. У першае ўвойдуць публічныя асобы. Другое ў кожны з конкурсных дзён мяркуецца рабіць новым. Скажам, гэта могуць быць выхаванцы аднаго з дзіцячых дамоў або навучэнцы адной з агульнаадукацыйных школ. У грамадскага журы будзе свой прыз — глядацкіх сімпатый, у дзіцячага — свой.

Заканчэнне — на старонцы 2.

"К" інфармуе

Кіно не за гарамі

З 16 лютага па 9 сакавіка ў выніку пасяджэння камісіі па правядзенні папярэдніх адкрытай абароны творчых ідэй кінапраектаў або кінасцэнарыяў у ігравой, неігравой і анімацыйнай формах (перадліччэнг) 2017 года было разгледжана і рэкамендвана да далейшага ўдзелу ў адкрытым рэспубліканскім конкурсе ў выглядзе працэдур дзяржаўнай закупкі на аказанне паслуг па вытворчасці фільмаў мноства работ. Пераможцы названага спаборніцтва ў далейшым змогуць атрымаць ад дзяржавы фінансавую падтрымку. Усіх удзельнікаў разглядалі ў рамках жанравай спецыфікі — анімацыйныя, ігравыя і неігравыя фільмы.

Анімацыйныя фільмы

Пасля папярэдняга адкрытага залучэння творчых ідэй кінапраектаў камісія рэкамендвала Міністэрству культуры Рэспублікі Беларусь у 2017 — 2019 гадах для далейшага абвясчэння на адкрытым рэспубліканскім конкурсе наступныя тэмы: “Беларускі фальклор для дзяцей”, “Пазнаваўчыя гісторыі для дзяцей”, “Анімацыйны мюзікл”, “Прыгоды для дзяцей”, “Анімацыйныя фільмы для дарослага глядача”, “Гісторыя Беларусі для дзяцей”.

Заканчэнне — на старонцы 2.

НАЗВАНЫ ЛАЎРЭАТЫ ДЗЯРЖАЎНАЙ ПРЭМІІ БЕЛАРУСІ

Прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка на гэтым тыдні падпісаў Указ “Аб прысуджэнні Дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь 2016 года”, паведамляе прэс-служба Кіраўніка дзяржавы.

Сцэны са спектакляў “Сівая легенда” Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра Рэспублікі Беларусь і “Соф’я Гальшанская” Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра. / Фота прадстаўлены тэатрамі

Рэдакцыя плюс...

Адразу пасля вітання падчас сустрэчы Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі Арцыбіскуп, старшыня Канферэнцыі каталіцкіх біскупаў у Беларусі Тадэвуш КАНДРУСЕВІЧ прыязна зазначыў: “Нават яшчэ не пабачыўшы вас, а толькі прачытаўшы спіс удзельнікаў сустрэчы, падумаў: “Апынуся ў такім таварыстве “адным у полі воінам”. Але я ніколі не ўцякаю ад журналістаў. Нават калі не магу адказаць на пытанні, прызнаюся ў тым. Зрэшты, апошняе — заўжды добрая нагода, каб папоўніць свае веды, хаця б нешта “прагугліўшы”.

Падрыхтаваў Сяргей ТРАФІЛАЎ

Урэшце, такім і мусіць быць фармат рубрыкі “Рэдакцыя плюс...”: крыху нечаканы, але з унікальнай магчымасцю глыбокай і шматграннай размовы. Гэтым разам яна была нават больш працяглай, чым звычайна. Тое не дзівіць: пытанні падрыхтаваў кожны журналіст рэдакцыі, і літаральна ўсе пажадалі задаць іх Мітрапаліту асабіста.

“Бог правядзе па жыцці лепш, чым самы дасканалы навігатар”

Калі прафесія — Мітрапаліт
— Ваша Экселенцыя! Адночы Прэзідэнт Беларусі сказаў, што найбольш складаная справа на яго пасады — падпісваць смяротныя выракі, адхіляючы прахэнны аб памілаванні. Што найбольш складанае ў дзейнасці кіраўніка Каталіцкага Касцёла Беларусі?

— Я чытаў выступленне Прэзідэнта, дзе прагучала гэта выказванне. Што ж да Мітрапаліта, біскупа, асабіста з улікам таго, што цягам трох пакаленняў вяліся ганенні на веру і пэўны час таму мы мелі духоўную пустыню... Вядома, маем лес праблемаў, але калі вылучаць галоўнае на сёння, дык гэта кадры. Не хачу паўтараць вядомыя словы вядомага пра тое, што кадры вырашаюць усё, але Касцёл не выканае сваёй задачы без святароў. Вядома, мы больш актыўна прыцягваем свецкіх

людзей да служэння ў Касцёле, ды ёсць пэўныя функцыі, якія выконваюцца толькі святаром. Хто можа адпусціць грахі, цэлебраваць святыю Імшу, іншыя сакраманты?.. З гэтай нагоды згадваю пачатак сваёй службы ў Касцёле. Я выправіўся да “свайго” біскупа ў Вільнюс (кожны святар пры святарскіх пасведчаннях інкардынуецца, “прыпісваецца”, да пэўнай дыяцэзіі), і ён падчас аўдыенцыі кажа: “Мо і не дрэнна быць біскупам, але ж праблема — у святарах”. Сам стаўшы біскупам, паўтараю тое выказванне.

З чаго вынікае праблема? Найперш з таго, што цягам 70 гадоў не вялося ніякай падрыхтоўкі святароў. Уявіце сабе, каб у Беларусі цягам таго ж адмежку часу не рыхтавалі лекараў ці журналістаў! Цяпер жа, з аднаго боку, маем дзве семінарыі, а з іншага — крызіс паклікання (праблема, уласцівая ўсяму свету, востра

яна стаіць і перад іншымі цэрквамі). Канстатуем таксама дэмаграфічны крызіс, і днямі Папа Рымскі Францыск зазначыў: калі ў сям’і няма дзяцей, хто ж пойдзе ў семінарыю? Вялікі ўплыў мае секулярны стыль жыцця, а таксама меркаванне бацькоў. Асабіста ведаю некалькі чалавек, якія хацелі б пайсці ў семінарыю, але сям’я была супраць. Мы ж са свайго боку не хочам, каб Касцёл стаўся прычынай канфліктаў. І літаральна днямі пасля Імшы ў мінскім Касцэральным касцёле да мяне падышла маці са словамі: “Мой сын хоча ісці ў семінарыю, а я хачу, каб ён паступаў ва ўніверсітэт”. Што тут адказаць?

— Ці распаўсюджаныя выпадкі, калі малады чалавек скончыў пад уплывам сваякоў універсітэт, а пасля ўсё ж пайшоў па шляху паклікання?

— Я і сам праз тое прайшоў. Крыху павучыўшыся ў Гродзенскім пед-

інстытуце, які мне так і не дадзена было скончыць, навучаўся ў Ленінградскім політэху, а пасля, у 30 гадоў, адчуўшы пакліканне да выключнага служэння Богу, паступіў у духоўную семінарыю ў Каўнасе. Праўда, у мяне не было рознагалоссця ў сям’і: паступаць у семінарыю ці ў інстытут. Цяпер нямаю выпадкаў, калі людзі прыходзяць да семінарыі пасля заканчэння ВНУ. (Зрэшты, я ніколі амальслова не пытаўся, ці ўхвалялі бацькі маладзёна ягонае рашэнне.) І падобны працэс адбываецца, як я разумею з размоваў з біскупамі з розных краін свету, паўсюдна. Балазе існуюць семінарыі для так званых позніх пакліканняў у Рыме, Кракаве.

— Ваш біскупскі дэвіз — “Quis ut Deus” (“Хто ж як Бог”). Ці даводзілася пераконаваць ў яго слушнасці на ўласным прыкладзе?

— Думаю, многія маглі пераканацца ў тым, у прыватнасці ў часы ганенняў на веру ў СССР. Падавалася грамадскасці ўсё так, маўляў, са смерцю апошняга святара прыйдзе канец рэлігіі.

Працяг — на старонках 4 — 5.

лі шчыра, але стужкі мелі вялікі поспех у глядачоў. Цяпер у нас такога няма, колькі грошай не выдаткуйвай на здымкі.

— Гэта не міф, а меркаванне — лічу, справядлівае. Я згодны з гэтым пунктам погляду. У нас камерцыйны пратат і інтарэсы нацыянальнага кіно не супадаюць паміж сабой карэнным чынам, хаця кінатэатры кажуць нам “давайце рэкламу, мы заўжды адкрытыя”. Неабходна глыбей у гэта ўнікнуць, каб не пладзіць недарэчны адгаворкі. Не толькі мы павінны змяняцца, павышаць узровень кінапрадукцыі — трэба ўдасканалваць арганізацыю лагістыкі пратата. Іншы бок — выхад у рынкавую прастору СНД і на Захад.

— **Відавочна, што здымка стужак за мільёны долараў — не вырашыць пытанне з іх акупляльнасцю. Можа лепш глядзець у бок малабюджэтнага кіно?**

— У нас зараз на студыі тэстэў канцэпцыя малабюджэтнага кіно. Яно матэрыялізавалася ў цалкам выразныя нормы і формы. Мінімум жа фінансавання заклікае нас зрабіць таннейшай кінавытворчасць. Мы выйшлі на план шасці фільмаў у год — той тактыкі, якая дзейнічала да 2013 года.

Але важна ўвесці ў сьвядомасць: трэба ствараць буйныя праекты, гістарычна важныя ў нацыянальных і дзяржаўных адносінах. Такія амбіцыйныя рэчы павінны з’яўляцца раз на два-тры гады. Вось князь Вітаўт літаральна просіцца на экраны! Мы імкнёмся да таго, каб пачаць экранізаваць гістарычную літаратуру, нашых класікаў (а не пісаць за іх), асвятляючы пэўную вяху ў нашай гісторыі. Магчыма, гэта будзе стужка пра Скарыну. Ці пра атрыманне Магдзбургскага права на нашых землях, пра што мала хто ведае! Не трэба наогул забывацца пра гістарызм у кіно — ён абавязаны задаваць такія пытанні нам усім. Ці Грунвальдская бітва — там гаворка ідзе пра знішчэнне Тэўтонскага ордэна, у гэтым удзельнічалі беларусы, палякі, рускія, літоўцы, татары — сапраўднае яднан-

Вячаслаў Нікіфаравы. Фота Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ

І зноў пра міфы нашага кіно

З Вячаславам Нікіфаравым (“Беларусьфільм”) — пра айчынную экранную культуру / Частка I

не рэгіёна Усходняй Еўропы. Я да таго, што можна добрую стужку зрабіць...

— **Гэта ўсё прыемна чуць, толькі наш гістарызм завычай пільна сочыць за тэмай Вялікай Айчыннай вайны, што ў савецкія гады, што цяпер, з-за чаго “Беларусьфільм” жартам называюць да гэтай пары “Партызанфільмам”...**

— Мне не падабаецца асацыяцыя “Партызанфільм” — “Беларусьфільм” ні цяпер, ні ў савецкія часы. Гэта перадузятасць. Так кажуць недасведчаныя людзі. Каб яны за беларускім кіно сачылі, то багата цікавага пабачылі б. Я ўсведамляю, што ў нас шмат экранізаваў рускай класікі: жыць у савецкай краіне і быць ад яе адстароненым немагчыма — агульнасавецкая культура ў прынцыпе адчувальна на нас уздзейнічала. Нездарма Аляксандр Кузьмін, партыйны дзеяч з кагорты Пятра Машэрава, аднойчы прыехаў з Масквы са словамі: “Так прыемна, Вячаслаў Аляксандравіч, было чуць, маўляў, Бялая Русь таму і беля, што мы якасна экранізуем расійскую літаратуру”. Ён меў на ўвазе драму “Бацькі і дзеці”, за здымкі якой я атрымаў Дзяржпрэмію СССР. Гэта таксама ўнёсак у беларускае кіно, у скарбонку айчыннай кінакультуры.

А якія стужкі зрабіў Валеры Рубінчык, узгадайце! Яго потым адсюль, лічыце, выжылі, а ён, па сутнасці, абнаўляў нашу кінамову фільмамі “Дзікае паляванне караля Стаха”, “Культпаход у тэатр”... Тое ж самае рабіў і Віктар Тураў у стужках “Я родам з дзяцінства”, “Праз могількі” ў 1960-я. Гэта пазней пайшла кандовая, агульнасаюзная кінамова, якая падтрымлівалася на самым версе тым жа класікам Туравым. У тую пару Барыс Паўлёнак, наш зямляк, быў намеснікам старшыні Дзяржкіно. І ён з Масквы сачыў, каб у Беларусі ваенная тэма адсочвалася. Дый я сам зайграўся з такімі праектамі са сцэнарнага партфелю, пакуль мне не далі зняць “Фрузу” па быкаўскай “На сцэжцы жыцця”. Было адчуванне, што заказныя ідэалагізаваныя стужкі замучалі. Асабіста я перажыў вялікі творчы крызіс праз тое і толькі праз 10 — 12 гадоў вярнуўся да адчування, што з’яўляюся рэжысёрам.

Але відавочна, што ваенныя стужкі раней і цяпер здымаюцца ў немалой колькасці. Таму “Партызанфільм” — абразлівая па форме, але ў некаторай ступені справядлівая ацэнка беларускага кіно. Тое, што нас так дражняць — гэта нават добра: значыць — пазнаюць.

Але трэба ўмець з мінулым працаваць на новым узроўні, а са старым бачаннем яго развітацца.

— **Праз пільную увагу “Беларусьфільма” да тэмы вайны вынікае, што іншыя кірункі нас не турбуюць. І на гэтай падставе з’яўляецца новы міф: ці існуе наогул асэнсаваная стратэгія развіцця кінематографа ў дзяржаве?**

— Пытанне больш да Міністэрства культуры, таму магу казаць толькі ў тых рамках, якія адчуваю. Я заражаны пэўным аптымізмам, без якога нельга брацца за справу. Я прыйшоў працаваць на студыю не толькі таму, што бы-

далей. А гэта значыць, ідзе працэс дыферэнцыяцыі — шукаюцца новыя ідэі, якія ажакуцца запатрабаванымі ў публіцы. А задача крэатыўнага “крыла” кінастудыі, якое я ўзначальваю, шукаць і генераваць якасць задум будучых карцін. Раней гэтаму аддзелу не надавалі такога значэння. Дык вось, пералічаныя мною тэматычныя кірункі з’яўляюцца арыенцірамі і своеасаблівай стратэгіяй дзейнасці Міністэрства культуры ў галіне кінематографіі. Цяпер пачынае выбудоўвацца дыялог, у межах студыі пачалося адраджэнне маркетынгавай службы, якую ўзначаліў прадзюсар Юрый Ігруша. Кінапрадукцыя 2017 — 2018 гадоў знаходзіцца пад нашай пільнай увагай. Мы заклікаем на “Беларусьфільм” нашых рэжысёраў, якія зараз працуюць у Расіі, здымаюць там серыялы ці рэкламу: Каналовіча, Субоціна і іншых. Хацелася б вярнуць у строй Валерыя Рыбарова, акурат для яго ёсць варты матэрыял. І гэта будзе наш першы крок па сапраўдным абнаўленні.

Занатавалі
Тарас ТАРНАЛІЦКІ
і Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ

Працяг гутаркі — у наступных нумарах “К”.

Дзяжурны па нумары

Навіна пра ўзвядзенне мемарыяла ў Курапатах выклікала чакана бурлівую рэакцыю.

Ілья СВІРЫН

Пытанне, навошта трэба нешта будаваць, задаюць, сярод іншых, і тыя энтузіясты, хто цягам гадоў на валанцёрскіх пачатках займаюцца добраўпарадкаваннем тэрыторыі некропаля. Маўляў, варта абмежавацца захаваннем таго, што ўжо ёсць — так званана “народнага мемарыялу”, які спарадычна ўзнік цягам дзесяцігоддзяў. Па прынцыпе “сціпла, але ад сэрца”. Без сумневу, руплівасць энтузіястаў вымагае шчырай падзякі. Але, тым не менш, трэба адзначыць, што яе недастаткова. Ужо хаця б таму, што мемарыял — гэта не толькі канкрэтны мастацкі аб’ект, але і добраўпарадкаванне ды архітэктурнае вырашэнне ўсёй тэрыторыі

Навошта патрэбны мемарыял

помніка, якое ўключае сцяжынку з тым ці іншым пакрыццём, лаўкі, сметніцы і многае-многае іншае. А па цяперашніх часах у мокрую пару года ў Курапатах ў гарадскім абутку лепей не сувацца. Да ўсяго, мемарыял — гэта пад’езд і стаянкі. Чаму некропаль выключаны амаль з усіх турыстычных маршрутаў па горадзе? Можа, таксама і па той прычыне, што дабрацца да яго — цэлая праблема?

І ўрэшце, “last but not least”. Мемарыял — гэта таксама і адпаведны персанал, які абслугоўвае дадзеную тэрыторыю: дворнікі, вартаўнікі, рабочыя і гэтак далей. Яму выдзяляецца адмысловая тэхніка, за яго працай пільна сочаць, і таму яна належным чынам выконваецца. Мемарыял — гэта тэрыторыя, якая мае адмысловы юрыдычны статус і на якой пануе пэўны рэгламент паводзінаў. А калі камусьці з супрамадзянаў за-

хочацца яго парушыць — напрыклад, накрэмзаць паскудства або проста пасмажыць шашлычкова — будзе каму прыняць яго пад белья ручкі. Без найдрабнейшага каліва зларадства, варта ўсё ж адзначыць, што акрэсленыя вышэй задачы сіламі грамадства пакуль не выконваюцца. І за амаль трыццаць гадоў прагрэс тут, шчыра кажучы, не надта пераканаўчы. А што да тых крыжоў, якія ўжо ўсталяваны ў Курапатах... Хочацца верыць, ніводзін архітэктар не выступіць з прапановай іх выкарчаваць.

Другая катэгорыя крытычных выказванняў тычыцца самога правядзення конкурсу. СМІ на гэтым тыдні паведамілі пра сустрэчу міністра культуры Барыса Святлова з прадстаўнікамі грамадскай ініцыятывы “Эксперты ў абарону Курапатаў”, куды апошнія прыйшлі з уласнай прапановай праекта мемарыяла.

Але наколькі вартым ён бы ні быў, варта адзначыць: рэгламент ёсць рэгламент, і менавіта ён прадугледжвае абавязковы адкрыты конкурс. На маю думку, справа грамадскасці ў дадзеным выпадку — пільна сачыць за тым, каб правілы гульні няўхільна выконваліся, але ні ў якім разе не прасоўваць свой “адзіна верны” варыянт.

А пакуль правілы гульні — не зусім агульныя. Ухваліўшы саму ідэю правядзення конкурсу, старшыня Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Антон Астаповіч, аднак, звярнуў увагу на прыкрасцю акалічнасць: паводле ўмоваў, праект мемарыяльнага знака патрабуецца выканаць на геападааснове маштабам 1:500, а гэты тапаграфічны матэрыял з’яўляецца дакументам для службовага карыстання — і, адпаведна, кожны ахвотны

атрымаць яго не можа. Без сумневу, трохі насцярожваюць і тыя кароткія тэрміны (усяго месца!), якія вызначаны для падрыхтоўкі такога адказнага праекта. Застаецца спадзявацца, што камісія не задаволіцца “лепшым з таго, што ёсць” і пры адсутнасці годнага варыянту працягне конкурс. Дарэчы, розгалас не раз закранаў тэму адсутнасці інфармацыі пра тых, хто ў камісію ўваходзіць.

Наўрад ці можна спадзявацца, што выніковы праект (якім бы ні быў высокамастацкі!) задаволіць абсалютна ўсіх. Гэтага проста не можа быць — хаця б таму, што густы ў людзей розныя. Але самае важнае — каб працэдура выбару была настолькі празрыстай і аргументаванай, што гэта будучы вымушаны прызнаць і незадаволенны. Напэўна, менавіта апошняе і з’яўляецца перадумовай да першага кроку па пераўтварэнні Курапатаў з эпіцэнтра жарсцяў у месца памяці і спакою.

Лабараторыя

Ці толькі ў пандусе справа?

Патэлефанаваў у некалькі адрэсаў ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкамаў, пацікавіўся, ці ёсць у работнікаў культуры банк даных па інвалідах-калясчніках, людзях з праблемамі слыху і зроку. Шчыра скажу: зразумелі мяне не адразу. Перайшоў на бюракратычную мову і паспрабаваў давесці, што інваліды — таксама падпадаюць у прастору культурынага абслугоўвання, прычым не раз на год у адмысловы дзень. І наяўнасць пандусаў не зняла цалкам праблему безбар’ернай культурнай прасторы. У адказ мяне запэўнілі, што ў пэўных аматарскіх аб’яднаннях ёсць і людзі з фізічнымі абмежаваннямі здароўя.

Яўген РАГІН

Аднойчы на Гомельшчыне, ля аднаго з сельскіх клубаў, мы бачылі калясчніка, якога суправаджалі двое сяброў. І пандус там быў, але хлопцы вазок з таварышам занеслі ў клуб на сваіх руках. Яскравая ілюстрацыя да сённяшняга матэрыялу, які прысвечаны гэтым разам анімацыі як тэхналогіі культурна-дасугавай дзейнасці. Тэму дапамагалі раскрыць выкладчыкі кафедры менеджменту сацыяльна-культурнай дзейнасці Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Алена Макарава, Анжаліка Калашніківа, Святлана Майсейчук ды Ірына Смарговіч.

“Ажывіць” чалавека

“Анімацыя” — гэта адухаўленне. Нездарма напрошваецца асацыяцыя з медыцынскім найменнем “рэанімацыя”. У нашым выпадку маецца на ўвазе ўзнаўленне фізічных, псіхічных, эмацыйных і духоўных сіл чалавека. Аксіёма для работніка культуры — галоўнае прыкладанне сіл павінна быць скіравана ў сферы дасугу на ажывіленне ўнутранага свету і сацыяльных сувязяў наведвальніка клуба, бібліятэкі, музея... Бум сацыяльна-культурнай анімацыі пачаўся ў 1950 — 1960-я гады ў Францыі, у час, калі ў моладзі абудзіўся бунтарскі дух. Але не будзем пра Францыю. Сваіх праблем хапае. Глядзіце, колькі суіцыдаў сярод моладзі. А міграцыйныя працэсы і сацыяльная рэабілітацыя перасяленцаў? А наступствы вайны ў Афганістане? А культурнае абслугоўванне людзей з абмежаванымі фізічнымі магчымаасцямі? Мы пастаянна гздаем пра неадкладную патрэбу ў крытэрыях ацэнкі культурнай дзейнасці.

(Працяг. Пачатак на старонцы 1.)

А сталася інакш: Бог яшчэ раз паказаў, што Ён піша проста на закручастых лініях гісторыі, што Ён ставіць кропку над "і". Былі сітуацыі і ў мам жыцці, калі я распачынаў маліца — а ўсё вырашалася: не сёння, дык заўтра. Ці выпадак з тады яшчэ простым святаром, а ў будучыні — кардыналам Свэнтакам. Ён не меў грошай на аднаўленне Кафедральнага сабора ў Пінску, але ў складаны момант з'явілася жанчына, якая прынесла значнае ахвяраванне.

Ёсць і іншая прычына выбару (а кожны біскуп выбірае дэвіз сам). Хацеў тым падзякаваць бацькам, дзядам за тое, што ў тыя трагічныя, цяжкія часы ганенняў яны сваімі малітвамі, уласным жыццём паўтарылі гэтыя словы: "Хто ж як Бог". Бог для іх заставаўся на першым месцы. Нягледзячы на тое, што многія не маглі атрымаць вышэйшую адукацыю, былі выгнаны праз сваю веру з працы, аказаліся ў высылцы, яшчэ нейкім чынам пацярпелі... Таму дэвіз — падзяка гэтым людзям, тым больш мне давалося быць першым біскупам амаль праз 60 гадоў.

Урэшце, "Quis ut Deus" — пераклад з арамейскай мовы імені "Міхал". А святы Міхал — апякун Беларусі. Дарэчы, я не змяняў дэвіз і калі пераязджаў у Маскву (а тое дазволена), бо святы гэты яшчэ і апякун Расіі.

— **Ксёндз стварыў пры храме, дзе служыць, ці не райскі сад, добраўпарадкаваў тэрыторыю, карыстаўся аўтар'гэтам у мясцовага людю, але меў шкодную звычку. На яго месца прыходзіць іншы чалавек. Але, на жаль, жыццё ў храме не віруе, ён ужо не цэнтр жыцця ў той мясцовасці, людзі туды не цягнуцца, райскі сад заняпаў. Дык ці могуць быць нейкія кампрамісы ў адносінах да служак Касцёла, калі праз іх уплыў гаворка ідзе пра аўтарытэт яго самога сярод вернікаў?**

— З грэхам кампрамісу няма! Так, выклікае павагу дзейнасць такога святара, так, ён робіць рамонт, аздабляе наваколле. Святар гэты зазвычай з'яўляецца адкрытым для іншых, людзі такіх любяць, бо яны і на вяселлі, і на хрэсьбіны, і на пахаванні завітваюць. Але калі біскуп пасля ўсіх папярэджанняў адносна шкоднай звычкі бачыць, што святар не можа выбрацца з залежнасці, такога служку Касцёла караюць. Напрыклад, накіроўваюць у іншую парафію. Тое не дае гарантывы выніку, бо і там цяжка пазбегнуць спакусы. Яшчэ варыянт — увесці чалавека ў супольнасць святароў, бо часта служыць у парафіі толькі адзін чалавек. Таксама вядуцца духоўныя практыкаванні. А бываюць і забароны служэння, і перавод Ватыканам у свецкі стан па прадстаўленні біскупа.

Але трэба глядзець, каго накіроўваем на канкрэтнае месца, каб змена тая аказалася адэкватнай. На жаль, не заўсёды так складваецца, балазе не ўсе святары аднолькавыя: адзін добра прамаўляе, другі лепш спявае, трэці больш здольны ў іншай праяве — і цяжка знайсці такога, каб усё атрымлівалася цудоўна ў аднаго чалавека. Да ўсяго людзям патрэбна зразумець, што вераць не ў святара, а ў Бога. І вось тут паўстае праблема беларускага менталітэту, прынамсі ў каталікоў. Колькі разоў даводзілася чуць у парафіях: "Калі вы гэтага святара забіраеце, то мы і верыць перастанем! У касцёл не пойдзем!.. У іншую парафію паедзем!.." Цэлыя дэлегацыі ў кюрыю скіроўвалі! А ў мяне адно пытанне ў адказ: "Дык у каго вы верыце — у святара ці ў Бога?" Біскупы ж рэгулярна падпісваюць такія дэкрэты аб пераводах. Мо ў іншых краінах ужо звыкліся з такім станам спраў, а ў нас — не. Разумею, тут ёсць і гістарычны складнік: калі раней біскупа не было, усё залежала ад улады, святар мог і паўстагоддзя служыць на адным месцы...

Пра маральныя межы і грамадскі розгалас

— **Ці маюць рэлігійныя супольнасці ўплываць на працэсы айчыннай культуры, прынамсі каментавачь асобныя з іх?**

— Мы павінны ацэньваць падзеі з маральнага пункту гледжання. Калі ў пэўнай праяве культуры з'яўляецца тое, што не адпавядае прынцыпам маралі, традыцыям, трэба выказаць меркаванне. Задача царквы — даносіць Евангелле, хрысціянскія пазіцыі ў сучасным свеце. Скажам, прыязджаў гурт "Рамштайн", было зразумела, якія антыкаштоўнасці яны нясуць, і мы выказаліся з гэтай нагоды. Можна, не заўжды і не ўсё ведаем — тут варта шчыльна супрацоўнічаць з медыя, каб стаць больш аператыўнымі. Пра большасць жа спрэчных

дзе. Так што сучасная музыка — таксама спосаб евангелізацыі! Дарэчы, калі ў 2011 годзе адбыўся Сінод біскупаў, яго тэмай якраз і была новая евангелізацыя — яе шляхі, у тым ліку праз мастацтва і культуру. І біскупы ва ўзросце, пераконваю, разумеюць патрэбу ў такіх захадах.

Адносна ж першай часткі пытання згадаю II Ватыканскі сабор. Пра яго святы Ян XXIII сказаў: "Сабор адчыніў вокны, праветрыў..." (Бо да таго часу сам Касцёл уяўляў сябе ці то замкам, ці то караблём, з якім апынуцца паблізу немагчыма!) Той жа святы дадаваў: "Касцёл не з гэтага свету, але ў гэтым свеце". То бок павінен жыць яго праблемамі, маральна ацэньваць іх, адказваць на выклікі часу і евангелізаваць, выконваючы сваю галоўную задачу. Дык вось, ка-

і да прэм'еры. Свабода ў творчасці, як і ва ўсіх сферах, — гэта добра, але паглядзіце ў той жа інтэрнэт: што робіцца з групамі ў сацыяльных сетках, якія прыводзяць моладзь да самагубства?.. Так што свабода — добра, калі вучыць хрысціянскім, духоўным каштоўнасцям, а не прыводзіць да знішчальных вынікаў. А забаронамі тут нічога не вырашыш. Іншая справа, што людзей трэба выхоўваць.

Ведаеце, да нас нярэдка звяртаюцца прадстаўнікі кінагруп па дазвол здымаць у храме. Мы папярэдне просім сцэнарый. Нам, як правіла, дасылаюць частку, што тычыцца здымак у касцёле, але мы звяртаемся па ўвесь тэкст, бо з "нашымі" фрагментамі ўсё якраз добра: прыйшлі, памаліліся персанажы, паплакалі... А што было да той сцэны, што адбудзецца

вы. Мы гадоў пяць працуем у гэтых адносінах па мемарыяле ў Трасцянеці, і днямі абмяркоўваюць праект такога кіштальту плошчы супольнай малітвы для яго ў Мінскім гарвыканкаме. Мяркуюцца зрабіць пяць "кропак" для малітвы — праваслаўную, каталіцкую, пратэстанцкую, мусульманскую і яўрэйскую. Для нашай краіны гэта было б вельмі станоўча, бо яшчэ раз засведчыла б добрыя ўзаемаадносіны паміж прадстаўнікамі розных рэлігій. Нешта падобнае, мяркую, павінна паўстаць і ў Курапатах. Ужо само адкрыццё малітоўнага месца можна было б звязаць і са спецыяльнай малітвай — "Акт аб пакаянні" (рабіў такое набажэнства ў Вялікую Пятніцу 2000-га ў Маскве — "Акт пакаяння за грахі народа").

Іншая справа, што на абмеркаванні сітуацыі з развіццём падзей у Курапатах не запрашаюць прадстаўнікоў рэлігійных аб'яднанняў. Пакуль размаўляюць улады і грамадскія структуры. Але калі мы хочам пакаяцца, дык перад кім? Адзін перад другім? Так, гэта добра і патрэбна. Ды найперш патрэбна пакаяцца перад Богам для ачышчэння народа і кожнага з нас. Тады мы будзем свабодныя. Таму супольна ўлады, грамадскі і рэлігійны аб'яднанні маглі б выпрацаваць ідэю. Прагучала тэзісна, але вось мая прапанова.

— **І яшчэ пра маральныя межы, аб якіх зайшла гаворка. Папа Францыск шмат у чым паўстае лібералам. Цікава, што дапушчальнае для Вас у сучасным грамадстве, а што — не?**

— Вернемся яшчэ раз да II Ватыканскага сабору і адносінаў паміж каталікамі і праваслаўнымі, што найбольш ярка бачныя ў Беларусі, ці каталікамі і пратэстантамі. Ці мог хто ўявіць у пачатку 1960-х, што магчымай стане супольная малітва

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

"Бог правядзе па жыцці лепш, чым самы дасканалы навігатар"

З Мітрапалітам — пра пакаянне, экуменізм, мову і тэму веры ў мастацтва, а таксама пра тое, чаму беларусы нагадалі Папу Францыску, што Бог троіцу любіць

момантаў я даведваюся з інтэрнэту. На жаль, часцяком постфактум.

— **У масавай свядомасці царкве зазвычай прылічваецца адмаўленне праяваў сучаснай культуры — скажам, рок-музыкі. Часам стэрэатып падмацоўваецца выказваннямі святароў, публікацыямі ў царкоўных СМІ. На Вашу думку, ці могуць быць мастацкія плыні і стылі антыхрысціянскімі па сваёй эстэтыцы? І ўдакладненне: Папа Рымскі Францыск у 2015 годзе выдаў альбом з казанямі, некаторыя з іх ішлі ў суправаджэнні рок-музыкі. Ці не было ў Вас жадання пакінуць такі след у мастацтве?**

— Што да апошняга, дык мо вы мне дапаможаце падабраць склад для рэалізацыі такой ініцыятывы? Мы ж павінны браць прыклад з Папы! (Смяецца.) Згадаваў, калі я служыў у Літве, у нас было шмат міністрантаў, а апроч хору моладзь з гітарамі раз-пораз выступала падчас Імшы. Пасля я прыехаў у Гродна і ў касцёле пабачыў процыму моладзі. Кажу арганісту, кантактнаму хлопцу: "Юзаф, слухай, а мо ты пазбіраў бы сваю моладзь, каб яны з гітарамі нешта праспявалі падчас Імшы?" Ён насьцярожыўся, але я пераканаў: у нас у Літве так было! І ўсё атрымалася. Вось толькі ад бабак тады я нямала атрымаў нараканняў! (Усміхаецца.) Але праз год яны самі былі задаволены: дзеці не бегаюць немаведама

лі ў музыцы выканаўцы няма нічога амаральнага, не бачу прычын супраціўлення яе існаванню. Тым больш сёння трэнд такога кірунку. Неаднойчы бываў на падобных канцэртах у зале Паўла VI у Ватыкане, дзе праходзяць аўдыенцыі Папы Рымскага, на плошчы Святога Пятра, на Днях каталіцкай моладзі ў Кракаве. Але на змест гэтай дылюбой іншай музыкі ўвагу звяртаць варта. Мы памятаем леташнія тэрарыстычныя акты ў Парыжы, калі падчас канцэрта загінула каля 90 чалавек, куды больш было параненых. Перакляўшы словы песень, што там гучалі, з англійскай, магу сказаць адно: д'ябал прыйшоў да тых, хто яго выклікаў...

— **Ваша стаўленне да сітуацыі, калі рэлігійныя дзеячы агрэсіўна ўмешваюцца ў задумы рэжымсёраў, мастакоў, кінадзеечцаў? Цяпер на слыху супрацьстаянне расійскіх апалагетаў праваслаўя выхаду яшчэ не зманціраванай стужкі Аляксея Учыцеля пра адносіны Мацільды Кшысінскай і рускага цара Мікалая II.**

— Часткова адказаў на пытанне. Пра нядобрае трэба казаць наўпрост, каб не навучыць адмоўнаму — тыя ж фільмы глядзяць дзеці, моладзь. А адносна "хвалі" да з'яўлення прадмета размовы... Ёсць жа сцэнарый, анонсы, гаворкі пра пэўныя трактоўкі, і, відаць, яны выглядаюць моцным аргументам, калі прадстаўнікі рэлігійных аб'яднанняў не маўчаць

пасля? Я не магу даваць дазвол на здымкі ў касцёле, калі гэту сцэну атачаюць іншыя — амаральныя.

— **Нядаўняя сітуацыя ў Курапатах увідавочніла факт прызнання грамадствам злачынстваў рэпрэсій 1930-х на тым месцы: думка падкрэслівалася прадстаўнікамі органаў улады, духавенства. Дык як прывесці грамадства да сапраўднага пакаяння? Як зрабіць, каб на гэтым ды іншым месцы пахавання ні ў каго не ўзнікала жадання пабудаваць забяўляльны комплекс?**

— Так, нядаўняя падзея значна зрушылі сітуацыю. Там — месца збойства і пахавання, і гэта з'яўляецца фактам, хоць мы не можам дакладна казаць пра лік ахвяр. Што да сітуацыі, дык апелюю найперш у бок адказных інстытуцый, бо змяняліся ж межы той зоны, куды, умоўна кажучы, нельга ўваходзіць. А інвестар можа і не ведаць, дзе ахоўная зона, і з якой прычыны яна менавіта такая. Прывяду прыклад вырашэння ў нечым падобнай сітуацыі. Два гады таму біскуп Саратаўскі запрасіў мяне ў Казань на дыяцэзійнае спатканне моладзі. Прагульваліся мы з ім па старым горадзе, і я заўважыў, што за час шпацыру не пабачыў новых будынкаў. Ён патлумачыў: згодна з законам Татарстана там — "чырвоная лінія", і нават заяўкі на будаўніцтва ў яе межах адразу адхіляюцца.

Што да Курапатаў, дык, дзякуй Богу, пытанне вырашылася, і, мяркуючы па заяве Міністэрства культуры Беларусі, вырашылася канчаткова. Але трэба цяпер рабіць наступны крок. Там гінулі людзі розных рэлігій і нацыянальнасцяў, дык варта, правёўшы адпаведныя даследаванні, зрабіць там супольнае месца маліт-

каталікоў, праваслаўных і пратэстантаў? А сёння паводле вучэння II Ватыканскага сабору мы называем іх братамі ў веры. Ёсць нават Тыздзень малітваў аб аднасці хрысціянства — з 18 па 25 студзеня, калі ў суботу ў Кафедральным саборы мы праводзім супольную малітву. Мы, прадстаўнікі хрысціянскіх канфесій, сапраўды ўсе верым у таго самога Бога, маем тое самае Евангелле, цэлюем тыя ж сакраманты — розны абрад. Так, гісторыя і літургія адрозныя, аднак гэта — не розніца ў веры. Прычыны ж кансалідацыі... Перад сваёй смерцю падчас апошняй вячэры Хрыстос сказаў сваім вучням: "Каб усе былі адно, каб свет паверыў". А разлад паміж хрысціянамі — не справа Божая, а справа чалавека, гэта рана, якая криваточыць. Служачы ў Маскве, неаднойчы чуў ад вернікаў, маўляў, вы жажаце пра аднаго Бога і тыя ж самыя сакраманты, а чаго ж мы вас не бачым разам з Патрыярхам, чаму разам не моліцеся? А гэта ж важна для людзей! Бачылі, канешне ж, нас разам, але вельмі-вельмі рэдка...

Але ці называць тое лібералізмам? Не. Слушна, што Касцёл развіваецца, ідзе наперад. Так, мяжа ёсць, існуюць маральныя нормы. І мы ніколі не скажам, што аборт — гэта добра. Не, гэта збойства. Іншая справа, што сёння развіваюцца метады планавання сям'і, у тым ліку, каб такіх грахоў не было.

— **А што адносна нетрадыцыйных шлюбав? Актуальнае для сучаснага свету пытанне...**

— На шчасце, тычыцца яно найбольш заходніх краін. Інстытут жа сям'і ўстанавіў Творца на пачатку свету як саюз мужчыны і жанчыны. Тут няма і не можа быць адступленняў. Іншая справа, калі чалавек на-

радзіўся з такімі схільнасцямі. Нельга праз тое асобу выключыць з Касцёла, абыходзіцца некарэктна. Чалавек нарадзіўся такім, але Касцёл можа вучыць, чаго рабіць непатрэбна, бо ўчыняецца грэх. Пра тое ж кажа і Папа Францыск, працягваючы руку дапамогі. Я асабіста быў на двух сінодах біскупаў у 2014-м і 2015-м, дзе шмат пра тое гаварылася. І пра пастырства сярод асоб з нетрадыцыйнай сексуальнай арыентацыяй таксама.

— **А як Касцёл ставіцца да пытання гандарнай роўнасці, што таксама на слыху ў свеце?**

— Касцёл шануе правы кожнай асобы. І Касцёл шануе жанчыну, правы жанчыны. Абсалютна недапушчальны гвалт супраць жанчын. Можа, былі ў свой час нейкія перагібы. Але цяпер паглядзіце, колькі ў Ватыкане працуе жанчын! Ёсць нават наступніца сакратара Кангрэгацыі, трэці чалавек, кажучы зразумелай нам мовай, у тамтэйшым “міністэрстве”. Вы можаце сказаць, што жанчына магла б быць святаром у Касцёле, ды Хрыстос вызначыў ім мужчыну. Да ўсяго ж трэба глядзець далей. Нядаўна прачытаў інфармацыю пра распрацаваны ў Беларусі план па гандарнай роўнасці. Дык вось, Касцёл упэўнены: нельга дапусціць наогул, каб дзяцей вучылі, напрыклад, таму, што іх пол мяняецца ад таго, кім яны сябе лічаць — сёння хлопчыкам, а заўтра дзяўчынкай, што часта адбываецца на Захадзе. А калі жанчына кажа, што хоча рабіць абарты, бо гэта яе права? Касцёл таксама не можа з тым пагадзіцца.

Не сценам, а людзям

— **Ці ва ўсіх касцёлах можна пачуць беларускую мову? Наколькі стае для гэтага кваліфікаваных кадраў? Неж у Пінску стаў сведкам [пытанне задаваў Юрый Чарнякевіч], калі вернікі запрашаліся на беларускамоўную Імшу, якую цэлебраваў прыезджы святар. Гэтак жа і ў Гродне службы часта ідуць па-польску...**

— А ёсць у нас і літоўцы — асабіста я служыў Імшу па-літоўску. Калі ж у ліку прыхаджан з’яўляцца кітайцы, абяцана адслужыць і на іх мове — балазе быў досвед у Іркуцку: напісалі транскрыпцыю — і наперад! Каталікі Касцёл адкрыты для ўсіх, застаючыся беларускім Касцёлам. Наогул жа мы зрабілі даследаванне, якое паказала: у прыватнасці ў Мінска-Магілёўскай дыяцэзіі беларуская мова падчас Імшы выкарыстоўваецца ў 84 % выпадкаў, а 16 % прыпадае на польскую. Ну і як невялікая ілюстрацыя да тэмы. Прыкладна праз тыдзень пасля гібелі самалёта польскага прэзідэнта Леха Качыньскага пад Смаленскам адбылася Імша ў мінскім Кафедральным касцёле з удзелам Кіраўніка Беларусі Аляксандра Лукашэнкі. Паколькі я не мог адмяніць Пілігрымку ў Святую Зямлю, папрасіў цэлебраваць Імшу кардынала Казіміра Свёнтака, які адмыслова прыехаў з Пінска і правёў яе па-беларуску. Праз час я спаткаў тагачаснага міністра культуры, які пытаецца: “Імша на беларускай мове ў Катэдр была праведзена па-беларуску адмыслова з нагоды ўдзела ў ёй Прэзідэнта?” На гэта я адказаў: “Спадар міністр, паглядзіце на расклад набажэнстваў...” Улетку праводзіцца па нядзелях толькі ў названым храме шэсць імшаў, узімку — пяць, і з іх — усяго адна па-польску. Галоўнае, што на іх ёсць людзі — значыць, абвясчаем Евангелле не сценам, а людзям.

Іншая справа, што ў гэны момант спатрэбілася прыняць рашэнне адносна мовы, і яно было прынятае. Так, раней, калі не было нічога, мы ў сілу гістарычных сувязяў у значнай ступені карысталіся польскай мовай. (Дасюль сёй-той прамовіць “польская вера”.) Цяпер жа, наколькі мне вядома, у Пінскай катэдры праводзіцца адна служба па-польску. У Гродне, у той дыяцэзіі наогул, сітуацыя, зразумела,

некалькі іншая, чым, скажам, у Мінску ці ў Віцебску. (Праўда, Апостальскі Нунцый падчас візітацыі цэлебраваў Імшу ў Гродне па-беларуску.) У Магілёве — зноў-такі свае асаблівасці: людзі папрасілі праводзіць Імшу на рускай мове, і мы пайшлі ім насустрач. Ёсць і такія парафіі, дзе Імша цэлебуецца на польскай мове, а канан — на беларускай. У мяне былі такія выпадкі. У прынцыпе ж, гэта ўсё працэсы культуры, эвалюцыі.

— **Касцёл імкнецца садзейнічаць распаўсюду беларускай мовы. Якія поспехі адзначаеце?**

— Слова “каталікі” паходзіць ад грэчаскага “catholicos”, што азначае “паўсюдны”. Няхай няма такога паняцця, як “нацыянальны касцёл”, але Касцёл дзейнічае ў межах якога-сы народа, гэтай краіны. І мы скіроўваем усю ўвагу на тое, каб Касцёл праводзіў усю сваю дзейнасць на мясцовай мове. З самага пачатку была прынятая стратэгія, што абвясчаць Евангелле мы павінны на мове прыхаджанаў, бо, паўтаруся, не сценам абвясчаем яго, а людзям. А моўная палітыка ў гэтым сэнсе — яшчэ і справа культуры, якую Касцёл заўсёды развіваў, і справа навукі (бо Касцёл арганізаваў першы ўніверсітэт, чыя “прапіска” зафіксавана ў назве праслаўтага Балонскага працэса). Тое, вядома, не азначае, нібыта мы павінны забыцца на ўсе іншыя мовы, скажам, у рамках Беларусі, чаго і не адбываецца, як я зазначаў раней. Напрыклад, у Лондане праводзіцца набажэнства на больш чым 60 мовах, і ніхто не кажа, што там працуюць італьянскія ці польскія Касцёлы! (Дадам, што толькі ў Англіі і Уэльсе больш за 280 польскіх супольнасцяў, і гэта была б велізарная дыяцэзія.) Зразумела, што праз некалькі пакаленняў пад уплывам асіміляцыйнай сітуацыі стане выглядаць іначэй.

Якія поспехі? Назаву нашу прэсу, рэсурс Catholic.by, што дае адказы па многіх пытаннях. Таксама ўсе літургічныя кнігі ў нас перакладзены на беларускую мову і выдадзены (на жаль, часам “кустарным” спосабам), і кожная парафія іх мае. Гэтак жа, як і літургічная агенда, што дазваляе святару змяняць многія выданні адным — на ўсе выпадкі, як кажучы (некалі рабіў такі зборнік у Маскве, а за ўзор прымалася польская агенда). Маюць выдадзеныя па-беларуску ўсё Евангелле, а цяпер хочам адрэкаваць і ўвесь Новы Запавет. Вельмі важнай справай лічу пераклад дакументаў II Ватыканскага сабору 1962 — 1965 гадоў, паводле думкі якога сёння Касцёл і развіваецца. Таксама перакладзены і іншыя ватыканскія дакументы. Наогул я вельмі задаволены дзейнасцю нашай моцнай групы па іх перакладзе (гэта 10 чалавек, што перакладаюць найбольш з італьянскай і лацінскай). Выдаецца, да перакладу, энцыкліка, а праз два-тры месяцы яна існуе на беларускай мове. Усе змены ў дакументах таксама аператыўна адлюстроўваюцца, тэксты абнаўляюцца. Мала таго, плён працы трапляе і на сайт Святога Прастола. Прычым паколькі абланты тыя ж дакументы II Ватыканскага сабора яшчэ не пераклалі, а амерыканцы ў алфавітным пераліку ідуць пад поўнай назвай “United States of America” на літару “U”, беларусы аказваюцца там першымі па алфавіце! Адзначу таксама трэцяе выданне Імшалу, а першымі пераклалі яго на родную мову беларусы. А Папа Францыск увесь час жартуе з мяне, калі я ўручаю яму чарговы пераклад падчас аўдыенцыі: “Ты кожны раз прывозіш мне штосьці па-беларуску!” Заўважыў! Нам жа хочацца падзяліцца радасцю.

Але працэс перакладаў нялёгка. Я сам прымаў удзел у перакладзе і дакументаў II Ватыканскага сабору, і літургічных кніг, і Імшалу ў Расіі. Дык вось, там было значна лягчэй, бо многа тэрмінаў бралася з практычнай культуры Царквы. А ў вы-

падку з перакладамі на беларускую часта маюць чысты творчы працэс. Таму і крытыка ўспрымаецца як неад’емная частка апошняга. Скажам, падчас Святой Імшы гучыць выраз “Agnus Dei”, які быў перакладзены на беларускую як “Баранак Божы” (рускі выраз — “Агнец Божый”). І многім, асабліва моладзі, дасведчанай у мове, не падабаецца слова “баранак”. Дык і мне яно не даспадобы! А на пытанне пра тое, што ж пасуе, кажучы: “Ягня”. Але ж ёсць нормы перакладу: Хрыстос — мужчына, таму гэты варыянт не пасуе.

■ **"Людзям патрэбна зразумець, што вераць не ў святара, а ў Бога. І тут паўстае праблема беларускага менталітэту, прынамсі ў каталікоў. Колькі даводзілася чуць у парафіях: "Калі вы гэтага святара забіраеце, то мы і верыць перастанем!"**

■ **"Папа Францыск жартуе з мяне, калі я ўручаю яму чарговы пераклад падчас аўдыенцыі: "Ты кожны раз прывозіш мне штосьці па-беларуску!"**

■ **"Калі кінагрупы звяртаюцца па дазвол здымаць у храме, просім сцэнарый. Што да сцэны ў касцёле, што пасля? Я не магу даваць дазвол на здымкі ў храме, калі гэта сцэна атачаюць амаральныя".**

Калі хто прыдуме адпаведнік, які задаволіць усіх, буду вельмі ўдзячны! Я ўжо казаў: у перакладах бачым узабагачэнне беларускай культуры, а не толькі задавальненне патрэб Касцёла для правядзення набажэнстваў па-беларуску. І некаторыя выданні, тыя ж дакументы згаданага Сабору ці Кампендыум сацыяльнага вучэння Касцёла, мы перадалі ў кожную раённую бібліятэку Беларусі. Дарэчы, згадваю час, калі падчас рацы ў Расіі мне тэлефанавалі выкладчыкі Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта з

просьбай дазволіць карыстацца бібліятэкай семінары: “Калі студэнты абяруць тэму дыпломнай, мы павінны ім дапамагчы. Аўгустын патрэбны! А ў нашых сховішчах няма таго Аўгустына!” Вядома, дазвол даваўся.

— **Узровень і колькасць перакладаў рэлігійных кніг і дакументаў Касцёла на беларускую мову — бадай, найлепшы прыклад сярод рэлігійных аб’яднанняў. А якое Ваша стаўленне да таго, што беларуская лексіка, якая выкарыстоўваецца ў час набажэнстваў, часам не адпавядае патрабаванням сучаснай беларускай мовы? Мо варта наладзіць шчыльнае супрацоўніцтва з Інстытутам мовазнаўства Нацыянальнай акадэміі навук, з перакладчыкамі іншых рэлігійных аб’яднанняў, каб выпрацаваць масіў лексікі, прыдатнай для прадстаўнікоў усіх веравызнанняў?**

— Крытыка ёсць, і гэта, паўтаруся, натуральна. Скажам, калі Імшал быў перакладзены на англійскую мову, Ватыкан там знайшоў памылку, праз што давалося перарабіць усё нанову. Чалавечы фактар! Адказваючы ж непасрэдна на ваша пытанне: беларускае бібліянае таварыства выступіла з ідэяй агульнага — экюменічнага — перакладу і звярнулася да мяне з просьбай накіраваць спецыяліста для працы над ім. Ідэя — цудоўная, бо паспрыяла б далейшаму супрацоўніцтву паміж канфесіямі, паглыбленню іх адносінаў. Да ўсяго (я ўжо прыводзіў прыклад з маскоўскай практыкі) можна скарыстацца з перакладчыкага даробку, хаця ён, у адрозненне ад расійскага, не такі багаты. На шчасце, спецыяліст такі ў нас ёсць — законніца, што нядаўна абараніла дактарат па бібліястыцы, добра валодае беларускай мовай. Але, накіраваўшы адмыслова, у хуткім часе даведваюцца: іншыя рэлігійныя аб’яднанні так і не далі сваіх прадстаўнікоў. А правесці “круглы стол” альбо абмеркаванне з мовазнаўцамі, усімі зацікаўленымі — можна.

— **Як вядзецца праца па апрацоўцы парафіяльных летапісаў, што вялі святары на месцах? Ці маецца доступ да такой інфармацыі ў даследчыкаў?**

— Архіваў да 1991 года амаль не захавалася. Так, нешта знаходзіцца падчас рамонтаў у сутарэннях ці на паддашках касцёлаў, але гэта вельмі рэдка здараецца. Нешта было канфіскавана і спалена, калі касцёлы зачыняліся савецкай уладай (і частка знаходзіцца ў архіўных устаноўках), нешта загінула ў віры Другой сусветнай вайны... Але нямаю парафіяльных летапісаў захавалася ў Санкт-Пецярбургу (гаворка пра паперы сучаснай Мінска-Магілёўскай дыяцэзіі), ці ўсё — цяжка сказаць. Гэтак жа на той частцы Беларусі, што адносілася да Віленскай дыяцэзіі, дакументацыя вялася ў двух асобніках: адзін заставаўся ў парафіі, другі накіроўваўся ў дыяцэзію. Калі і туды прыйшоў пераслед веры, частку архіваў біскуп забраў у Польшчу (а пасля доўгі час у сталіцы Літвы не было біскупа). Дарэчы, калі мне спатрэбілася пасведчанне аб шлюбе бацькоў, я знайшоў дакумент у Беластоцкай курыі.

Калі ж хтосьці хоча даследаваць гэтыя кнігі, мы даем дазвол. Нядаўна аднаго з даследчыкаў я нават папрасіў выступіць перад святарамі, каб акрэсліць праблемы захавання гэтай часткі беларускай мінуўшчыны і гісторыі Касцёла. Але асобнага сховішча для такіх дакументаў, іх лічбавага архіва мы не маем. Аднак супрацоўнічам з Нацыянальным гістарычным архівам Беларусі па пытанні перадачы нам лічбавых копіяў некаторых парафіяльных кніг.

У ролі моста

— **Ці патрэбна вывучаць рэлігіязнаўства ў школе?**

— Абавязкова! Калі хочам выхоўваць людзей, развітых ва ўсіх кірун-

ках, дык не сакрэт, што рэлігія займае не апошняе месца ў жыцці чалавека, грамадства, свету. Малады чалавек, які ўваходзіць у жыццё, павінен ведаць пра рэлігійныя напрамкі, канфесіі. Звычайная жыццёвая сітуацыя: сустракае хлопца сваю другую палову, але ён каталік, а яна праваслаўная. І пачынаюцца сумненні: нічога не атрымаецца. А там і бацькі дададуць скепсіс. Чаму? Бо стае і тых, хто не да канца ўсведамляе, што каталіцызм — такое ж хрысціянства, як і праваслаўе, а праваслаўны святар — такі самы святар, як і я. Абрад розны (а іх наогул у Касцёле — больш за дваццаць, проста ў Беларусі ў асноўным прадстаўлены рыма-каталікі і крыху грэка-каталікі) — вось і ўсё. Так што адносна таго ж шлюбу няма праблемы: атрымае чалавек каталіцкага веравызнання дазвол біскупа і жыве шчасліва з праваслаўнай жонкай, і сем’яў такіх многа.

У часы маскоўскага мэра Юрыя Лужкова на тэму рэлігійнай асветы была запушчана добрая ініцыятыва: за час навучання школьнік мусіў хаця б раз пабываць у храме кожнай рэлігіі, кожнай канфесіі, што прадстаўлены ў Маскве: праваслаўным, каталіцкім, пратэстанцкім, ісламскім, яўрэйскім, будыйскім... Калі прыйшла каманда, аўтобусамі дзяцей сталі прывозіць і ў маскоўскі касцёл. Паколькі настаўнікі спачатку былі недасведчанымі ў асаблівасцях каталіцызму, то прасілі святароў, каб распавялі ім аб тым, патлумачылі асноўныя пункты вучэння, каб належным чынам праводзіць экскурсіі. З гэтым звязаны і кур’эзны выпадак. У Маскву прыехаў з візітам тагачасны Дзяржаўны сакратар Ватыкана Анджэла Садана. Выходзім з ім з касцёла святога Людовіка Французскага, а да храма паводле праграмы пад’язджаюць два аўтобусы з дзятоў. “Тут так шмат дзяцей наведвае касцёл?” — здзіўлены гасць. А я адказаў: “Даведаліся, што вы прыехалі!”

— **Вы служылі ў прыходах Беларусі, Літвы, Расіі. Чым адрозніваюцца вернікі гэтых краін?**

— Калі я быў прызначаны біскупам у Беларусі пасля службы ў Літве, мне задаў пытанне журналіст: з чаго будзеце распачынаць сваю працу? Я адказаў: на наяўным фундаменце стану будаваць далей. А пасля ў Маскве мне задалі такое ж пытанне. Тады я ўжо адказаў жартам: адрыцця каналаў пад фундамент! Калі ж казаць сур’ёзна, розныя лічбы вернікаў. Літва — амаль цалкам каталіцкая краіна, у Беларусі Касцёл — другое колькасна рэлігійнае аб’яднанне, у Расіі — няшмат каталікоў. Але калі Касцёл жывы ў Літве, жывы і дынамічны ў Беларусі, дык і ў Расіі ён дастаткова актыўны: вызначу тры цэнтры там — Маскву, Санкт-Пецярбург і Калінінград, які пастаюлю на першае месца (прычым 50-60 % каталікоў там з Беларусі). А ў савецкія часы бязвер’я ў Расіі працавалі толькі два каталіцкія святары — у Маскве і Ленінградзе! Але нават у такіх варунках людзі захавалі веру. Памятаю, як у 1995 — 1996 гадах нам перадалі касцёл у Пярмі (уявіце: да бліжэйшага святара каталікам адтуль было ехаць не менш як 28 гадзін). Я адслужыў там, на Урале, першую Імшу, а людзі мне кажучы: “Уладыка, пойдзем з намі на могілкі”. Пайшлі, частка кладоў была каталіцкай яшчэ з царскіх часоў. Прыхаджане прывялі да магільні, дзе быў пахаваны адзін каталіцкі святар, які выбудаваў касцёл яшчэ ў XIX стагоддзі і якога іх пакаленне ніколі ў вочы не бачыла. Адна жанчына сказала тады: “Шэсць дзясят гадоў у нас не было ні касцёла, ні святара, але мы прыходзілі сюды, бо заўсёды з намі заставаўся гэтая магільня і пахаваны ў ёй святар. Мы прыходзілі сюды маліцца, тут вызнавалі свае грахі”. Наогул у час маёй службы ў Расіі чешыла, што прыходзілі людзі, асабліва моладзь. Чаму? Заканчэнне — на старонках 12 — 13.

Фатограф Валерый ВЯДРЭНКА стаў першым, хто выдаў аўтарскі фотаальбом, сродкі якога на дзве траціны належаць тым, каму творчасць і ідэя майстра неаб'явава. Таму падчас сустрэчы фатограф распавёў карэспандэнту "К", калі "лайкі" ў "Фэйсбуку" — не проста "націсканне на кнопку", але і "зваротная рэакцыя", а таксама абазначыў некаторыя праблемныя моманты нашай спадчыны на прыкладзе Лошыцы.

Валерый Вядрэнка з альбомам, выданым за народныя грошы

Вольга РОПАТ

Альбом патрэбен, бо...

— У нашай краіне спачатку робяць выставы, і толькі пасля фатограф, магчыма, здолее выдаць альбом. На Захадзе, напрыклад, зусім іншая практыка. Там творца напрацоўвае матэрыял, шукае выдавецтва, і калі апошняму падабаецца — выдаецца альбом, а затым робіцца выстава, якая становіцца фонам для прэзентацыі друкаванага выдання. Мой літоўскі знаёмы неяк сказаў, што ў яго ажно 35 альбомаў! "Дык гэта ж нармальна. Я ведаю людзей, у якіх і 50 альбомаў ёсць. А як інакш? Куды мне з гэтымі фотаздымкамі?" Над выданнем альбома задумаўся і я. Мне падаецца, калі зроблена толькі выстава, то няма завершанасці. Быццам бы кропка не пастаўлена...

У адрозненне ад мастака, фатограф мае патрэбу ў альбомах. Мастак можа ўсё жыццё пісаць карціны, а потым выдаць 2-3 фаліянты як вынік творчай дзейнасці. У чалавека ж з камерай больш матэрыялу, і выстава для яго — умоўны фармат. І яшчэ адно: фатаграфія ў альбоме выглядае больш натуральна, чым жываліс, бо карціны ў ім — рэпрадукцыі, а здымак, няхай ён нават дзесьці і "гуляе" па тоне, усё роўна ім і застаецца.

Фотаздымкі ў "Лошыцкім дыярыушы" размешчаны ў храналагічнай паслядоўнасці,

Праверка "лайкаў" на трываласць

Як народнае фундатарства не стала "халастым стрэлам"

і мне хочацца, каб ён успрымаўся як фотааповесць. На якую аўдыторыю разлічаны альбом? Арыентаваўся на тых, хто шчыра цікавіцца нашай гісторыяй і спадчынай. Бо, мяркуючы па маёй персанальнай выставе, альбом — не рэкламны буклет, а падстава для разваг. Спачатку хацеў выдаць 100 асобнікаў — для сябе і сяброў. Прадстаўнікі краўдфандынгавай платформы "Талака" казалі, што гэта "пусты" варыянт, халасты стрэл, бо частка пойдзе ў бібліятэкі, а астатняе раздам. Таму тыраж атрымаўся ў 300 экзэмпляраў, і ён абмежаваны. У нейкай ступені ў гэтым ёсць свая ўнікальнасць. Зараз на руках у мяне засталася 250 асобнікаў (астатнія накіраваны ў бібліятэкі), з якіх 100 раздаў па падпісцы (дасылаў у Расію, Нарвегію, Ірландыю), а астатнія будуць пакрысе знаходзіць сваіх гаспадароў. У мяне няма мэты адразу прадаць наклад: няхай паступова яго набываюць... І хачу, каб у мяне пыталі не "Колькі каштуе ваш альбом?", а "Ці ёсць яшчэ "Лошыцкі дыярыуш"?"

Выпрабаванне "Фэйсбука"

— На мой погляд, сайт Талака.by перагружаны рознай інфармацыяй, але платформа маладая, таму ёсць над чым працаваць. Чаму так мяркую? Па-першае, дзесьці 20 % людзей, якія хацелі ўнесці свой уклад на выданне альбома, страцілі жаданне толькі таму, што не змаглі скарыстацца сістэмай аплаты. Сайт жа павінен быць на ўзроўні плаката: чалавек "кінуў позірк" — і ўсё адразу зразумеў. Напрыклад, з ЗША так і не змаглі даслаць грошы. Па-другое, на маю думку, павінна быць тры этапы аб'яцанняў "падарункаў", максімум — чатыры.

Што да збору сродкаў, то ўсе яны сабраныя праз маю аўдыторыю ў "Фэйсбуку". Я там правёў дастаткова актыўную кампанію. З аднаго боку, было цікава. З іншага былі і непрыемныя моманты: мне даводзілася сябе "ламаць", прымушаць людзей звярнуць на сябе ўвагу, а я не люблю такія

"формы". Але, на жаль, яны эфектыўныя. Калі пачынаеш падштурхоўваць людзей, яны змяняюцца. Некаторыя мяне папракалі, маўляў, цяжкі час, і сярод маіх падпісчыкаў вялікая колькасць пенсіянераў... Але я ведаў: хто захоча, той дапаможа. І я быў у шоку, калі за месяц сабралі 102 %. Шчыра кажучы, напачатку меркаваў, што набярэцца дзесьці 30-35 %. Прычым дапамога была абсалютна нечаканая: дасылалі грошы нават тыя людзі, хто ў "Фэйсбуку" не ў "сябрах": яны не падпісаныя на мяне і ім проста падабаюцца мае работы.

Што яшчэ мяне здзівіла? Жаданне падтрымаць. По-

новішча. Усё, што мне ўдасца зарабіць ад яго продажу, пойдзе на друк наступнага, бо на сёння ў мяне ёсць матэрыял на 10 альбомаў.

Якія высновы зрабіў? Звяртайцеся да людзей, ступайце ў дзверы. Калі ўзнікае ідэя і яе рэалізацыя залежыць ад сродкаў — не варта саромецца пра гэтае казачы: многія людзі могуць нават і не ведаць пра яе. Виртуальнасць, як аказалася, эфектыўнейшая за рэальнасць. Два месяцы таму марыў і не ўяўляў, як рэалізаваць задуму. А сёння — у руках паўнаватрасны фотаальбом. Гэта клас! Але ў наступны раз я не хацеў бы займацца зборам сродкаў, бо маральна да гэтай справы не падрыхтаваны.

Наогул для мяне "Фэйсбук" — пляцоўка для праверкі камерцыйнай і творчай паспяховасці работы, маіх уяўленняў "падабаецца" / "не падабаецца". Адночы выклаў работу, над якой доўга працаваў, і мне падавалася, што яна ўдалася. Але не ўбачыў той "аддачы" ў "лайках", на якую разлічваў. Бы-

■ Тым часам

На краўдфандынгавых платформах Беларусі працягваецца збор сродкаў на рэалізацыю культурных праектаў. Так, і сёння можна знайсці праект па набыцці старадаўніх манет у калекцыі Нацыянальнага гістарычнага музея (падрабязна пра яго "К" напісала ў пазамінулым нумары), на выданне новага дыска групы "Троіца", на дзейнасць бясплатных беларускамоўных курсаў "Мова нанова", на пастаноўку фольклорнай оперы "Чарадзей", на паказ фільмаў на беларускай мове паводле праекта "Беларускія ўікэндзі", на выданне паштоўкі "Пінск. Прывітанне з Беларусі" (серыя "Гарады Беларусі") ды на набыццё старадаўніх паштовак 1918 года з краявідамі тагачаснага Магілёва. Вядзецца збор сродкаў на выданне новага альбома Піта Паўлава "Зброя. Золата. Кабеты", на набыццё праектара "Erson", экран і 10 крэслаў-мяшкоў для якаснай падрыхтоўкі дзяцей з сіндромам Дауна да ўдзелу ў здымках мюзікла. Збіраюць грошы і на выданне шматлікіх кніг.

тым высветлілася: многія дасылалі немалыя грошы і нават не разлічвалі на альбом. Пытаюся, чаму яны мне дапамагаюць. У адказ: "А мы хацелі, каб ваша справа атрымалася. Нам цікава паўдзельнічаць". "Лошыцкі дыярыуш" зроблены на дзве траціны на сродкі людзей. Нават калі набраў бы і 30 %, то ўсё роўна надрукаваў альбом, але толькі 100 асобнікаў, бо гэта — не нагода палепшыць сваё матэрыяльнае ста-

вае і наадварот. Акаўнт трэба падтрымліваць. Хаця б раз на дзень выкладваць твор. У сёння я пастаянна маю зносіны з гледзачамі, бачу іх рэакцыю, магу з імі спрачацца, магу смяяцца і не адчуваю сябе адзінокім. І гэта больш рэальна, чым "пустая" рэчаіснасць. Больш за тое, я выпрабавалі на трываласць "лайкі", за якімі стаіць "жывая" цікавасць і дапамога.

Што да будучага альбома "Нацюрморт", то, магчыма,

цікавасці з боку падпісчыкаў будзе больш, чым да альбома, прысвечанага Мінску. Паколькі ў мяне галоўная сувязь са светам — "Фэйсбук", я прааналізаваў "лайкі" і прышоў да высновы: "Вязьніка" і "Нацюрморт" — лідары. Беларускай аўдыторыі падабаюцца Лошыца, Герваты і асабліва — "Краявіды смутку", што мяне адначасова і радуе, і здзіўляе. Апошні па настроі нагадвае Лошыцу. Але ў будучым альбоме ўжо не будзе фотапластыкі, толькі дакументальная фатаграфія. Тым больш не хочацца навіязваць свае эмоцыі і эстэтычныя прыхільнасці.

Такіх "лошыц" на Беларусі — сотні

— Для мяне выстава, паўтаруся, успрымаецца ў комплексе з альбомам. Дакументальная частка вельмі важная: паказваю, што страціла Лошыца. Здымаў з 2004 па 2012 гады. Калі ўважліва разгледзець дакументальны матэрыял, то можна зразумець, адкуль у фотапластычных работах невясёлыя сюжэты, адпаведны каларыт і агульны настрой. Ці выцясяняюць вобразы дакументальны складнік? Мая асаблівасць у тым, што, калі працую з фотапластыкай, выкарыстоўваю менавіта тыя элементы, якія належаць пэўнай мясцовасці.

Баяўся, што Лошыцу "разбярэць", а на аднаўленне сродкаў не будзе. Той стан, настрой, які быў ува мне падчас працы, мяркую, перадаў. Але пачуццё трывогі мяне не пакідае і сёння... Бо такіх "лошыц" па Беларусі — сотні. І ёй яшчэ адносна пашанцавала, бо яна — у Мінску. Павінна быць культурнае месца ў мікрараёне, каб людзі змаглі адпачыць. Але паколькі з тых часоў засталася толькі некалькі партрэтаў гаспадароў, звестак захавалася няшмат, тое, што нам сёння прапаноўвае Лошыца, — фантазія, з якой можна пагаджацца ці не. Яна мае адносіны хутчэй да нашага ўяўлення пра тое, як маглі жыць шляхта або як павінна была жыць.

Праз некалькі гадоў я нават баюся прадставіць Лошыцу. Чаму? Уласна музей — сядзіба і флігель. Думаю, у ім нічога дрэннага не адбудзецца. А вось добраўпарадкаваннем тэрыторыі займаюцца іншыя людзі. Сядзіба — стрыжань, але насамрэч Лошыцу любілі за асяроддзе. Мяне не радуе, што там пачаліся ўпрыгожванні ў рамонтным стылі: з'явілася бетонная постамадэрнісцкая ратонда, нейкія лаўкі, навесы... Гэтае "ўпрыгожванне" не мае аніякіх адносінаў ні да мінулага, ні да нашай культуры ўвогуле. Да гэтага без іроніі і саркастычна ставіцца немагчыма. Пакіньце тэрыторыю каля сядзібы такой, якой яе бачылі гаспадары. Пакіньце хаця б намёк на музейную прастору! На жаль, сядзіба не успрымаецца як цэнтр Лошыцкага парка... Канешне, тое, што цяпер, лепш за развалены, але і падставы для радасці таксама не бачу. Лошыца для мяне — сімвал становішча нашай спадчыны і яе перспектывы.

свой артыкул у зборніку, — 25 рублёў. Зразумела, што для студэнта ці магістранта 25 рублёў — гэта нямала, але ён досыць стандартны па нашых ВНУ. У арганізацыі нашай канферэнцыі фінансава ўдзельнічае, акрамя ўніверсітэта, Міністэрства культуры і, сёлета ўпершыню, "Прыёрбанк". Але калі мы будзем размяркоўваць сродкі на зборнік, у нас не атрымаецца належна прыняць носьбітаў традыцый. Цікавая гісторыя, дарэчы, атрымалася з "Прыёрбанкам": мы звярталіся да іх два гады таму, і яны адмовілі ў фінансавай дапамозе. А сёлета звярнуліся да іх аўстрыйскіх партнёраў — і атрымалі сродкі! Таму хочацца параіць усім, хто шукае фінансаванне на свае мерапрыемствы, — грукайцеся, і вам адчыняць. Бо на энтузіязме асобных людзей нешта рабіць можна вельмі нядоўга, гэты энтузіязм хутка заканчваецца.

Занатавала Алена ЛЯШКЕВІЧ

Нагадаю, штуршком да арганізацыі першай канферэнцыі стала падпісанне нашай краінай Канвенцыі UNESCO аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Адпаведна гэтаму міжнароднаму дакументу, варта звяртаць увагу не толькі на маніторынг стану фальклору, але і на механізмы яго перадачы. Паўстала пытанне, чаму апошнія ў нас не працуюць. Той падыход да вывучэння фальклору, які пануе ў асяродку мастацтвазнаўцаў і фалькларыстаў, не кажа пра пераемнасць. Варта звяртацца да антрапалагічных метадаў. Зінаіда Мажэйка і пачала казаць у свой час, што фальклор варта вывучаць метадам улучанага назірання.

Варта зразумець, што фальклор нічым не горшы за прафесійнае мастацтва, хоць і развіваецца па сваіх законах. Але гэта нашы праблемы, праблемы сучасных людзей, што мы знаходзімся па-за гэтай эстэтыкай. Таму для нашай кафедры пры-

На маю думку...

Энтузіязм хутка заканчваецца, але...

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ, загадчык кафедры этналогіі і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў

Ва ўніверсітэце культуры і мастацтваў 21—23 красавіка пройдзе XI Міжнародная навуковая канферэнцыя "Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання" імя Зінаіды Мажэйка, арганізавала якую наша кафедра. І сёлета ў падзеі з'явіўся партнёр, які ўдзельнічае фінансава.

нцыпова, што на канферэнцыі не толькі гучаць даклады, але і адбываюцца канцэрты носьбітаў традыцый і пераемнікаў. Мы ўсё час шукаем новыя формы працы, у апошнія гады ладзім прэзентацыі антрапалагічнага кіно. Ганарымся, што ў 2012-м на канферэнцыі ўпершыню быў прадэманстраваны відэазапіс грання беларускіх дудароў, што датуецца ліпенем 1939 года (фрагмент з кіначасопіса "Савецкае мастацтва",

што быў знойдзены, апісаны і ўведзены ў навуковы ўжытак падчас выканання Дзяржаўнай праграмы "Культура Беларусі" на 2011—2015 гады). Гэта навуковая сенсацыя ў сучаснай этнамузыкалогіі.

Сёлета на канферэнцыі выступіць носьбіт традыцыйнай песеннай культуры з вёскі Новае Палессе (Лельчыцкі раён Гомельскай вобласці), магчыма — выканаўца з вёскі Любонічы Кіраўскага раёна Магілёўскай

вобласці (выкладчыца нашай кафедры Эвеліна Шчадрына і яе студэнты пазнаёміліся з імі падчас летняй практыкі). Дзіцячы гурт з вёскі Ліпнікі Драгічынскага раёна Брэсцкай вобласці ў Музеі народнай архітэктуры і побыту ў Азярцы зладзіць рэканструкцыю велікоднага абраду "Стрылка", што праходзіць у вёсцы Бездзеж таго ж раёна і мае статус нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці Беларусі. Такі ж статус, дарэчы, мае і спеўны стыль вёскі Новае Палессе. Гурт "Ліпачка" падтрымае інструментальны ансамбль "Папінскія музыкі" (вёска Папіна Драгічынскага раёна). Як заўсёды, будзе асобны канцэрт гуртоў-пераймальнікаў.

Ахвочыя паслухаць даклады могуць прыходзіць на канферэнцыю задарма, уваход на канцэрты таксама вольны (у Музеі народнай архітэктуры і побыту трэба будзе аплаціць уваходны квіток). Арганізацыйны ўнёсак для тых, хто хоча апублікаваць

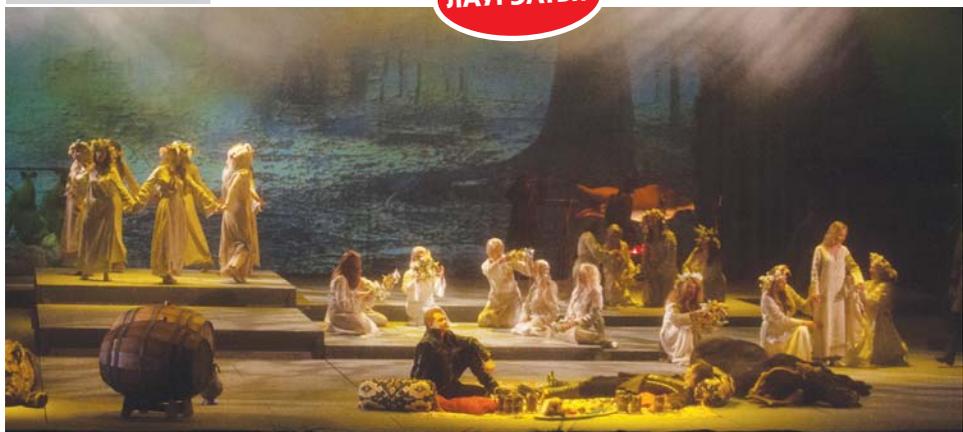
Опера “Сівая легенда” знакамітага беларускага кампазітара Дзмітрыя Смольскага не ўпершыню ўносіць да славы тых, хто да яе спрычыньваецца. Пастаноўка першай рэдакцыі 1978 года таксама мела вынікам сучаснае оперных салістаў, якія сталі праз яе лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Такі ўжо гэта жыватворны музычны матэрыял, што не скоўвае выканаўцаў, а дае ім магчымасць найбольш поўна рэалізаваць свае творчыя магчымасці.

Опера з “...Легендай”

ЛАЎРЭАТЫ!

Надзея БУНЦЭВІЧ

У цяперашняй другой рэдакцыі оперы сусветна знакамітая прымадонна Аксана Волкава спявае Любку — папраўдзе ракавую жанчыну, чые каханне, рэўнасць, помста, сплеценья ў адну неўтаймоўную жарсць, здольныя прывесці да вялікага кровапраліцця і гістарычных катаклізмаў. Уладальніца са-

кавітага, хвалюючага мецца, яркай знешнасці і багатых акцёрскіх здольнасцей, спявачка скарыла лепшыя сусветныя сцэны, уключаючы “Covent Garden” у Лондане, міланскі “La Scala”, Каралеўскі оперны тэатр у Мадрыдзе, “Metropolitan Opera” ў Нью-Ёрку і іншыя. Выконваючы прапанаваныя тымі ці іншымі

рэжысёрамі мізансцэны, у кожную сваю партыю яна прыўносіць і часцінку ўласнай трактоўкі сваіх герайн — невыпадкава, нягледзячы на ўсю сваю зорнасць і шчыльны спеўны графік, пайшла вучыцца ў Беларускаю дзяржаўную акадэмію музыкі нанова, каб атрымаць яшчэ і рэжысёрскую прафесію. Так што

ВОЛКАВА Аксана
Уладзіміраўна, МАСКВІНА Настасся Ігараўна, ТРЫФАНАЎ Станіслаў Уладзіміравіч, ФРАНКОЎСКІ Сяргей Уладзіміравіч, АМАНОВІЧ Ніна Іосіфаўна, КАСЦЮЧЭНКА Аляксандр Аляксандравіч.

Намінуюцца за значныя творчыя дасягненні ў развіцці музычнага мастацтва, прапаганду духоўных каштоўнасцей і значны асабісты ўклад у пастаноўку опернага спектакля на музыку Дз.Смольскага “Сівая легенда” па творы У.Караткевіча. Вылучаны дзяржаўнай тэатральна-відовішчнай установай “Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь”. Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Ёсць усе падставы называць артыстыку калі не сучаснай Ларысай Александройскай, дык яе пераемніцай, здольнай патэнцыяна пераўзыхіць легенду беларускай опернай сцэны.

Не менш узнёслымі словамі можна ахарактарызаваць усіх вылучаных салістаў, жоны з якіх даўно заслужылі самых высокіх узнагарод. Настасся Масквіна — уладальніца бездакорнага, папраўдзе боскага лірычнага сапрапа. На долю такіх галасоў звычайна выпадаюць не самыя тэмпераментныя герайны — больш спакойныя, часам

сарамлівыя. Але спявачка ўмее падкрэсліць у кожнай з іх унутраную моц, развіццё вобразна. Яе Ірына ў “Сівой легендзе” — менавіта такая: знешне мяккая, ды з глыбокім духоўным стрыжнем. А колькі за плячыма артыстыкі іншых партый — у тым ліку, у найскладаных сусветных прэм’ерах на лепшых сцэнах свету.

Аб’ездзілі паўсвету, паўсюль знаходзячы прызнанне, і мужчыны. Барытон Станіслаў Трыфанаў здольны пераўвасобіцца ў любога героя — ад камічнага да трагічнага, ад сімвала высякароднасці да апошняга мязотніка. І не толькі знешне, да непазнавальнасці, але і вакальна, надаючы тэмбру голасу то аксамітную ўтульнасць, то жорсткія агрэсіўныя адценні, то бляск, то напружаную “сцішанасць”, што праймае наскрозь. Такое ж суквецце тонкіх псіхалагічных фарбаў — у ягонага Кізгайлы ў “Сівой легендзе”.

Сяргей Франкоўскі доўгі час быў адзіным драматычным тэнарам на ўвесце тэатра, падобна міфалагічнаму Атланту, трымаў на сваіх плячах небасхіл практычна ўсяго опернага рэпертуару. Яркі, тэмпераментны, непахісны ў сваіх памкненнях сэрца — такім ён паўстае і ў “Сівой легендзе”.

Хор пад кіраўніцтвам Ніны Ламановіч — сам па сабе “жывая легенда”, ды не толькі “ў квадраце” сцэны, але і на больш высокіх прыступках, часта нябачных. Артысты нашага опернага хору апошнім часам выступаюць у спектаклях і як спрактыка-

ваныя танцоры, і як артысты міманса, не толькі рухаючыся па сцэне, але і выконваючы ўсе прыдуманых рэжысёрам амаль акрабачныя трукі. Іншымі словамі, працуюць, у тым ліку, як салісты, ператвараючы безаблічны натоўп у збор яркіх “эпізодычных роляў”. Невыпадкава некаторыя з артыстаў хору так і выходзяць у салісты. Але ў сумесных спевах Ніна Ламановіч дабіваецца той роўнасці гучання, што нагадвае марыністыку пэндзля Айвазоўскага: пры ўсёй безлічы асобных кропляў мы ўспрымаем найперш агульны настрой марской стыхіі. Ну, а тое, што майстэрства нашага хору нязменна атрымлівае самае высокае прызнанне замежнай публікі і прафесійных крытыкаў, і так зразумела. Дададзім толькі, што ў “Сівой легендзе” хор і ў бойках удзельнічае — пры ўзброеным штурме сярэднявечнага замка-крэпасці, і нябожчыкаў адпявае — у стылістыцы царкоўных песняспеваў, і песнітанцы, блізка да фальклорных, выводзіць.

За “карцінку” ў “Сівой легендзе”, а таксама многіх іншых операх, балетах, канцэртных праграмах нашага тэатра адказвае яго галоўны мастак Аляксандр Касцючэнка. Відовішча звычайна захлягае нават самых далёкіх ад тэатральных колаў глядачоў, робячы апошніх прыхільнікамі Вялікага тэатра. Сцэнаграфія “Сівой легенды” — адна з лепшых творчых прац мастака, наперадзе ў якога — безліч новых.

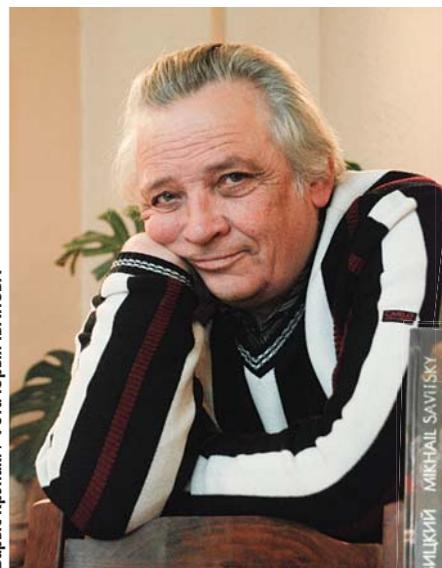
K

Той, хто вяртае імёны...

У 1980-х гадах я вучыўся ў аспірантуры, дзе рыхтаваў дысертацыю па гісторыі беларускага мастацтвазнаўства. У час працы над ёй я не аднойчы пашкадаваў, што ўзяўся за гэтую тэму. Некаторыя дзесяцігоддзі глядзеліся як белая пляма: бракавала не тое што аналітыкі, але інфармацыі, паводле якой можна было б зразумець, што адбылася ў галіне культуры. Стаміўшыся блукаць па бібліятэчным каталозе, гартаць часопісы і газеты, я зразумеў, наколькі меў рацыю Мікола Гусоўскі, кіруючыся ў творчасці тэзіс “Scripta manent” — “Напісанае застаецца”. Калі падзея ці з’ява не занатавана, не трапіла ў летапісы, хронікі, перыёдыку ці ў кнігі (сёння складны тэрма дадаць і электронныя носьбіты інфармацыі), дык іх нібыта і не было. Дасведчаныя людзі, праўда, кажуць, што веданне прынцыпаў кампенсуе няведанне фактаў. Але колькі тых дасведчаных...

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Калі з розных прычын не застаецца матэрыяльных сведчанняў часу ці яны мала-

КРЭПАК Барыс Аляксеевіч.

Намінуюцца за серыю кніг і альбомаў пра жыццё і творчасць дзеячаў культуры і мастацтва Беларусі. Вылучаны ГА “Беларускі саюз мастакоў”. Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

даступныя, толькі пісьмовыя крыніцы дазваляюць мець больш-менш аб’ектыўнае ўяўленне пра гісторыю. У дадзеным выпадку я кажу пра гісторыю культуры. Да таго ж, дбаючы пра культурную асвету, варта браць да ўвагі звычайную чалавечую лянтату. Пагартаць кнігу ці прабегчы вачыма газетны артыкул значна лягчэй, чым выправіцца ў музей, выставачную залу. Тым больш калі гэты музей ці выставачная зала ў іншым горадзе ці нават краіне. Не сакрэт жа, што гі-

сторыка-культурная спадчына беларускага народа рассяяная па свеце, і толькі малая яе частка знаходзіцца на радзіме.

Гэты доўгі ўступ патрэбны, каб была зразумелай роля слова ў захаванні і ўзбагачэнні культурнага патэнцыялу нацыі. Я абсалютна ўпэўнены, што беларускае выяўленчае мастацтва апошняй чвэрці мінулага стагоддзя і пачатку бягучага нашы нашчадкі будуць вывучаць найперш пачынаючы з таго, што напісаў Барыс Крэпак. Ёсць і іншыя крытыкі,

Выданні, за якія Барыс Крэпак намінаваўся на Дзяржаўную прэмію краіны.

публікацыі — гэта не толькі аналітыка твораў мастацтва, але і развагі пра лёс творцаў як у часы гістарычных узрушэнняў, так і ў адносна ціхамірную пару. Такія тэксты вярэдзяць думку, падводзяць чытача да асэнсавання ўласнага жыцця, уласнай шкалы каштоўнасцей. Яны цікавыя і прафесіяналу культурнай сферы і звычайнаму чалавеку, але — неабякаваму да мастацтва.

Чытач глядзіць на творы Леаніда Шчамялёва, Міхаіла Савіцкага, Анатоля Анікейчыка, Андрэя Бембеля, Віталія Цвіркі, Мая Данцыга, Аляксандра Кішчанкі, Заіра Азгура і іншых знакамітых мастакоў вачыма мастацтвазнаўцы і крытыка Барыса Крэпака. Праз яго ж інтэрпрэтацыю чытач успрымае іх як асоб. Я маю на ўвазе шматлікія нататкі, артыкулы, маніграфіі і даследаванні, што выйшлі з-пад пера Барыса Аляксеевіча за апошнія сорак гадоў. Асобна варта сказаць пра ягоны манументальны мастацтвазнаўчы твор — двухтомнік “Вяртанне імёнаў”, матэрыялы якога спяраша прайшлі “апрабачыню” чытачоў і шырокай грамадскасці праз старонкі “К”. На старонках цыкла разгортваецца, лічы, нацыянальная драма нашага народа. Аўтар распавядае пра творцаў, чые імёны ў віры часу згубіліся для Бацькаўшчыны і былі хутка “прыватызаваныя” суседзямі Беларусі і сёння ўпрыгожваюць іх пантэоны. А таксама пра тых, каго свядома замоўчвалі і ігнаравалі ў нашай афіцыйнай гісторыі

K

У вёсцы Заброддзе Быхаўскага раёна дзясятка апусцелых хат засталася толькі два жыхары. Яе чакаў бы лёс многіх выміраючых мястэчак, каб не адна шчаслівая акалічнасьць: тут рос будучы пісьменнік Міхась Пазнякоў. Таму пачуць шматгалосе вясковага жыцця далёкай пары зараз можа любіць школьнік, варта толькі ўзяць у рукі кнігі лаўрэата шматлікіх літаратурных прэмій, намінанта на Дзяржаўную прэмію ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры.

ПАЗНЯКОЎ Міхаіл Паўлавіч. Намінаваны за кнігі для дзяцей “У родным краі”, “Гульняслоў”, “Серабрыстыя чайкі”. Вылучаны ГА “Саюз пісьменнікаў Беларусі”. Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Настасся ПАНКРАТАВА

Прозвішча старшыні Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі ўвайшло і ў школьныя падручнікі. Адна тэксты прапануюцца ў якасці практыкаванняў падчас працы на ўроках роднай мовы і літаратуры, другія творы ўнесены ў спіс пазакласнага чытання. Каб разабрацца, у чым сакрэт такой запратраванасці ў настаўнікаў і вучняў, я выправілася ў цэнтральную сталічную дзіцячую бібліятэку па вылучэння на саісканне Дзяржпрэміі кнігі “Гульняслоў”, “У родным краі” і “Серабрыстыя чайкі”. Першае, што разумееш на парозе кніжніцы: Міхась

Пазнякоў — аўтар сапраўды глыбокага аддзялення імянаванага за кнігі для дзяцей “У родным краі”, “Гульняслоў” патрапіў да мяне не з першага разу, бо быў на руках у малых чытачоў. Да слова, два зборнікі адшукаліся хутка, а вось “Гульняслоў” патрапіў да мяне не з першага разу, бо быў на руках у малых чытачоў. Занурыўшыся ў чытанне, хутка разгадаваеш сакрэт, чаму ў паслужным спісе аўтара налічваецца тузін перамог у літаратурных спаборніцтвах і больш за дзясятка медалёў за творчасці пісьменніка, што робіць яе сапраўдным скарбам як для дзяцей, якім звычайна ў кароткі тэрмін неабходна знайсці калейдаскоп тэстаў па дакладна азначаных кірунках, так і для настаўнікаў у час падрыхтоўкі да ўрокаў. У Бялініце, між іншым, можна пабачыць нявольна медыяпрэзентацыі і разгорнутых планаў адкрытых уро-

каў, што базуюцца на тым жа “Гульняслоўе”. Чаму менавіта названая кніга стала такой папулярнай? Вядома я сціна, што любы матэрыял лепш за здаваецца ў гульні, чым у правілах, даўно засвоена ў іншых дысцыплінах, роднай жа мове такіх пацех бракавала. Пісьменнік узяў за аснову раздзелы школьнага падручніка — “гукі і літары”, “слова”, “сказ”, “тэкст”, “часціцы мовы” — і прапанаваў дзецям адчуць, што моваз-

наўства можа быць сапраўдным квэстам. Сапраўды, бярэ азарт, каб круціш слоўца туды-сюды, замяняючы літары, перастаючы націскі, каб вырашыць моўную загадку. Падобныя рэбусы можна адшукаць і ў зборніку “У родным краі”. Пазнякоў узбагачае беларускамоўную скарбніцу шарад і метаграм, прапаноўвае цікавыя хуткапрамоўны ўдасканалення маўлення, вершаваныя прыклады на разуменне сутнасці паронімаў і амафонаў, прапанаўвае варыяцыйныя загадкі — ад звыклых да галаваломак на амонімы і антонімы (апошнія, як сцвярджае анатацыя, у беларускай літаратуры створаны ўпершыню). У дадатак — смяшынкі, лічылькі, калыханкі, небывіцы.

У “Серабрыстых чайках” пісьменнік збірае перапрацаваныя народныя казкі, айчыныя паданні і арыгінальныя апавяданні. Немудрагелістыя сюжэты ствараюць у дзіцячым уяўленні дакладную карціну свету: што ёсць дабро і зло, якія ўчынікі сумленныя, а якія — брыдкія. Што да мяне, то леглі на сэрца дзіцячым ўспаміны спадара Міхаса. Просценькія апавяды пра купленія без дазволу цукеркі, чый смак пад засмучаным мацярынскім позіркам набыві горкае адценне, пра уратаванне патрэбнай вясцоўка палявоў дарога ад неадольнай лужыны, пра паранены клён

Уладзіміра Кандрусевіча можна па праве назваць заснавальнікам беларускага мюзікла — так бы мовіць, “беларускім Бернстайнам”, адным з жывых класікаў гэтага жанру. Музычнае мысленне кампазітара зрушыла нашы тэатральныя дзверцы: на драматычных сцэнах і ў тэатрах лялек сталі з’яўляцца адметныя музычныя спектаклі, уключаючы адаптаваныя оперы. Ярка, арыгінальна кампазітарскія канцэртныя Кандрусевіча змянілі алібчана беларускага драматычнага тэатра, надаўшы яму музычную энергетыку сучасных рытмаў і гармоній.

Беларускі мюзікл — гучыць!

Уладзімір Кандрусевич. / Фота з архіва кампазітара

Намінуецца за значны дасягненні ў галіне тэатральнага і музычнага мастацтва, стварэнне музыкі да балета “Мефісто”, мюзікалаў “Шклянка вады”, “Джулія”, “Соф’я Гальшанская”, “Байкер”. Вылучаны ўстановай “Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр”. Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Шлях беларускай музыкі да жанру мюзікала быў няпростым. Асобныя “подступы” да сучаснай эстрадна-джазавай стылістыкі сустракаліся ў беларускіх кампазітараў і раней, але толькі ў творчасці Кандрусевіча мюзікл атрымаў свой завершаны, шчасны выгляд, склаўся як нацыянальная форма аднаго з распаўсюджаных і вельмі папулярных у свеце жанраў. У той час, як у некаторых нацыянальных школах пад мюзікала часта разумелі звычайны драматычны спектакль з песнямі (нават тэрмін дзіўнаваты ўзнік — “песенны

Першая рэдакцыя партытуры, напісаная кампазітарам больш як дзесяцігоддзем раней, не дачакалася святла рампы. А калі ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры нарэшце ўзгадалі пра яе і звярнулі да кампазітара з прапановай сцэнічнага ўвасаблення, той сказаў, што зробіць новую рэдакцыю. Але насамрэч напісаў... зусім іншую музыку — усё на той жа сюжэт. Бо разумей, што час не стаіць на месцы, асабліва ў гэтым жанры, непасрэдна зьяўляючыся, хочам мы таго ці не, з шоу-індустрыяй.

Менавіта пасля “Джуліі” даследчыкі загаварылі не проста пра засваенне жанру мюзікала на беларускай зямлі, а непасрэдна пра беларускі

мюзікл — пры тым, што “Джулія” была створана не паводле ўласна беларускага літаратурнага твора, а на сюжэтнай аснове рамана Мозма “Тэатр”. Але пошукі кампазітара ўласна беларускай тэмы працягваліся — і прывялі яго да “Соф’і Гальшанскай”. Звернем увагу, што прыцягальнасць для музычна-тэатральнай сцэны незвычайнага лёсу гэтай шляхцянкай, а потым каралевы Вялікага Княства Літоўскага адкрыў кампазітар. У тэатры ж да гэтай задумы паставілі спачатку насцярожана: а ці акупіцца падобны праект? Пакуль разважалі ды падлівалі, песня Соф’і “Белая ластаўка” загучала з эстрадных пляцовак, прынесьла Алене Ланскай Гран-пры

“Славянскага базару ў Віцебску”. Сёння ёсць дакладныя лічыцы, што дазваляюць упэўнена канстатаваць: мюзікл не толькі акупіўся, але і прынёс значны прыбытак.

А колькі яшчэ ва Уладзіміра Кандрусевіча задуманых і напісаных, ды пакуль сцэнічна не рэалізаваных музычна-тэатральных твораў! Кампазітар працуе ды працуе, не звачваючы на абставіны. Сціплы, засяроджаны на ўласнай творчасці, ён ніколі не займаўся і не займаецца яе “раскруткай”. Замест гэтага — піша усё новыя творы. І якімі б рознімі тыя ні былі, іх аб’ядноўвае найперш талент аўтара: меладыйная шчодрасць, запамінальнасць інтанацыі, вельмі добрая аркестроўка, чым могуць пахваліцца літаральна адзінкі (проста ён сам валодае многімі інструментамі — ад гітары да трыбона, нават на некаторых паказах “Джуліі” садзіўся ў аркестр, каб сыграць тую ці іншую партыю ў джазавы, а не акадэмічны манеры). Сёння, калі роля прафесійнага кампазітара ў драматычным тэатры значна прыніжана (падборка класікі ці камп’ютарныя саўндтрэкі абыходзіцца больш танна), Кандрусевіч не здае пазіцыі. Кожная яго новая праца — гэта чарговы крок усёй беларускай музычнай культуры на шляху спасціжэння самых перспектывных мастацкіх працэсаў і ўкаранення іх на нацыянальнай небы.

Вось ужо колькі гадоў рэжысёр Анатоль Алай няспынна даследуе малавядомыя старонкі ваяцкай гісторыі. Ад несанкцыянаванай сустрэчы савецкіх і амерыканскіх салдат у нямецкім Торгау ў 1945-м — да лёсу лётчыка-легенды, камандзіра штрафбата, Героя Савецкага Саюза Івана Фёдарова... Лаўрэат шматлікіх фестываляў, спецыяльнай Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеяннем культуры і мастацтваў Анатоль Іванавіч з’яўляецца і з служаным аператарам, у чым актыве — больш за сто карцін.

Дакументалістыка пошуку

АЛАЙ Анатолій Іванавіч. Намінаваны за цыкл дакументальных фільмаў пра Вялікую Айчынную вайну “Яго закапалі ў шар зямны”, “Чорная дарога”, “Адрынуты”, “Салдаты Італіі”, “За два крокі ад Гільяціні”, “Чырвоны д’ябал”, “Пётр Конох”, “Георгій Жукаў. Вайна і мір маршала Перамогі”, “Бумеранг”. Вылучаны ГА “Беларускі саюз кінематографістаў”. Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Таму, мяркую, і прыцягнула ў свой час Анатоля Іванавіча постаць фатографа Уладзіміра Шарнікава, які таксама шукаў свайго бацьку, які прапаў без звестак на вайне. Герой аб’ездзіў на ровары 800 савецкіх вайсковых могілак ва Усходняй Германіі. Так нарадзілася стужка “Яго зарылі ў шар зямны” пра салдат, якія прапалі без звестак, якую агучаў Інаквенцій Смактуноўскі. Таму рэжысёр не здолеў прайсці міма Івана Фёдарова, камандзіра паветранага штрафбата, які падчас вайны збіў больш за 100 нямецкіх самалётаў. Таму не пакінула абьякаваў Анатоля Алая і гісторыя Анджэла Кавалца з Вероны, што адмовіўся супрацоўнічаць з гітлераўцамі ў карніцкіх экспедыцыях на тэрыторыі Беларусі, гісторыя мінчанкі Ады Наркевіч, якая захавала сваё каханне — фільм “Салдаты Італіі”. Гісторыя Уладзіміра Сапрыкіна, Героя Савецкага Саюза, які, нягледзячы на здзейснены падвизы, быў вымушаны эміграваць з роднай краіны з-за стаўлення спецслужбай (“Адрынуты”)...

Анатоль Іванавіч усё жыццё крочыць па слядах бацькі, але раскрывае і лёсы, якіх было мноства, адкрывае факты ды звесткі, якія толькі зараз пачынаюць больш шырока абмяркоўвацца, выходзячы ў публічнае поле, дманстру-

персанальнае паглыбленне ў матэрыял, сустрэчы, дарогі ды часам — адкрыты фінал, бо пакуль яшчэ не ўсе архівы адкрытыя, не ўсе “белыя плямы” гісторыі запоўнены, не ўсе сустрэчы вядуць да адказаў.

Літаральна летась стала вядома, што Анатолю Іванавічу Алаю ўдалося атрымаць задку пра свайго бацьку ў архівах “Саксонскіх мемарыялаў” Дрэздэна. Былі апрацаваныя даныя ў рамках адмысловага праекта па вывучэнні гісторыі Другой светвай вайны з нямецкага боку — і імя Івана Аляксеіч Алая выявілася сярод ваеннапалонных, якія загінулі ў канцлагерах. Сёння яно занесена на памятную дошку мемарыяла ў Цайтхайне.

Анатоль Алай без перабольшвання ўсё жыццё чакаў гэтай гісторыі — сустрэчы з бацькам і, нарэшце, заканчэння вайны, якая, аказваецца, не толькі для яе маюць імя, але і каты. І злачынства аказваецца бліжэй да сённяшніх дзён праз сувязь з нашадкамі забойцаў. Чалавека на фатаграфіі апэнае дачка афіцэра — нямецкая журналістка, якая ўбачыла фота на выставе “Значыства Вермахта” ў 1997 годзе. Новая праўда пераверне лёс жанчыны — яна публічна прызнае віну роднага чалавека ў інтэрв’ю “Мой бацька, ваенны злачынец”. І, не вытрымаўшы ціску грамадства, скончыць жыццё самагубствам. Камера кінематографіста тут дзейнічае як сведка, але сведка, які бачыць нечаканую адплату за злачынствы мінулага.

Фільмы Анатоля Алая па сутнасці, — няурывае пылу справядлівасці, той самай персанальнай “праўды”, якая даць магчымасць асваванню, нарэшце, выплыць на паверхню, быць прамоўленым — і супакойцца.

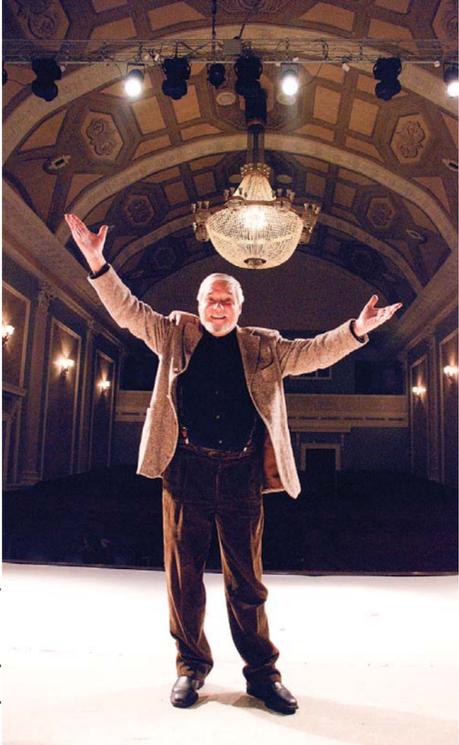
Гэта дакументалістыка, якая мае на ўвазе архіўны працу,

Створанія ім вобразы не блякнуць, не сыходзяць з памяці некалькіх пакаленняў глядачоў. Але на цяперашнюю Дзяржаўную прэмію (ранейшую ён атрымаў у 1998-м) былі вылучаны менавіта апошнія ролі ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага, дзе Расціслаў Іванавіч працаваў з 1957-га і да самай смерці — без малаго 60 гадоў на адной сцэне, з традыцыйнымі для яго “выходамі” на кіна- і тэлеэкран, з 15-гадовым старшынствам на Міжнародным кінафестывалі “Лістапад” — з 1995-га па 2010-ы. Штогод выходзячы на адкрыцці “Лістапада” ў ролі гэтака “капітана” ў моры кінастужак, які перад “адплышчам” б’е талерку, ён штогод знаходзіў нейкія новыя разнастайныя жыццёвыя каштоўнасці. Спектакль меў складаны лёс. Пастаўлены, ухвалены, а потым зняты з-за нявырашаных пытанняў з аўтарскімі правамі, пасля смерці Бергмана ён быў адноўлены — і паказаны ў Маскве ў рамках пазаконкурснай праграмы “Залатой маскі”. І калі наконт самой пастаўкі кі мэржаванні крытыкаў былі рознымі, часам увогуле палярнымі, дык Янкуўскі ў цэнтральнай ролі вылікаў выключна захалпенні.

Народны артыст Беларусі, народны артыст СССР Расціслаў Янкуўскі — гонар нашай нацыянальнай культуры. Яшчэ пры жыцці ён быў уганараваны ўсімі магімі прэміямі і знакамі прызнання, даўно ўвайшоў у гісторыю тэатра і кіно (дарэчы, не толькі ўласна беларускага). Увайшоў як выдатны Акцёр — менавіта так, з вялікай літары. А да ўсяго, як старэйшы з трох братоў і галава разгалінаванага акцёрскага роду, вялікай сямейнай дынастыі Янкуўскіх.

Надзея БУНЦЭВІЧ

У Створанія ім вобразы не блякнуць, не сыходзяць з памяці некалькіх пакаленняў глядачоў. Але на цяперашнюю Дзяржаўную прэмію (ранейшую ён атрымаў у 1998-м) былі вылучаны менавіта апошнія ролі ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага, дзе Расціслаў Іванавіч працаваў з 1957-га і да самай смерці — без малаго 60 гадоў на адной сцэне, з традыцыйнымі для яго “выходамі” на кіна- і тэлеэкран, з 15-гадовым старшынствам на Міжнародным кінафестывалі “Лістапад” — з 1995-га па 2010-ы. Штогод выходзячы на адкрыцці “Лістапада” ў ролі гэтака “капітана” ў моры кінастужак, які перад “адплышчам” б’е талерку, ён штогод знаходзіў нейкія новыя разнастайныя жыццёвыя каштоўнасці. Спектакль меў складаны лёс. Пастаўлены, ухвалены, а потым зняты з-за нявырашаных пытанняў з аўтарскімі правамі, пасля смерці Бергмана ён быў адноўлены — і паказаны ў Маскве ў рамках пазаконкурснай праграмы “Залатой маскі”. І калі наконт самой пастаўкі кі мэржаванні крытыкаў былі рознымі, часам увогуле палярнымі, дык Янкуўскі ў цэнтральнай ролі вылікаў выключна захалпенні.

Расціслаў Янкуўскі. / Фота Юрыя ІВАНОВА

Закаханыя ў Пане Каханку

Борга, быццам пражываў-аглядаў на сцэне яшчэ і сваё жыццё (хця я насамрэч там паралельна ніякіх не было), асноўваюць уласныя жыццёвыя каштоўнасці. Спектакль меў складаны лёс. Пастаўлены, ухвалены, а потым зняты з-за нявырашаных пытанняў з аўтарскімі правамі, пасля смерці Бергмана ён быў адноўлены — і паказаны ў Маскве ў рамках пазаконкурснай праграмы “Залатой маскі”. І калі наконт самой пастаўкі кі мэржаванні крытыкаў былі рознымі, часам увогуле палярнымі, дык Янкуўскі ў цэнтральнай ролі вылікаў выключна захалпенні.

Расціслаў Янкуўскі ў ролі Сіпа Ерафеіча ў спектаклі “Праўда — шчасце лепш”. / Фота з іншасцэна

Янкуўскі Расціслаў Іванавіч. Намінуецца за выдатнае ўвасабленне вобразаў класічнай замежнай і сучаснай айчынай драматургіі ў спектаклях “Сунічная паляна” І.Бергмана, “Праўда — добра, а шчасце лепш” А.Астроўскага, “Пане Каханку” А.Курэйчыка, “Гора ад розуму” А.Грыбаедава. Вылучаны ДУ “Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М.Горкага”. Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Намінуецца за значны дасягненні ў галіне тэатральнага і музычнага мастацтва, стварэнне музыкі да балета “Мефісто”, мюзікалаў “Шклянка вады”, “Джулія”, “Соф’я Гальшанская”, “Байкер”. Вылучаны ўстановай “Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр”. Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

У Створанія ім вобразы не блякнуць, не сыходзяць з памяці некалькіх пакаленняў глядачоў. Але на цяперашнюю Дзяржаўную прэмію (ранейшую ён атрымаў у 1998-м) былі вылучаны менавіта апошнія ролі ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага, дзе Расціслаў Іванавіч працаваў з 1957-га і да самай смерці — без малаго 60 гадоў на адной сцэне, з традыцыйнымі для яго “выходамі” на кіна- і тэлеэкран, з 15-гадовым старшынствам на Міжнародным кінафестывалі “Лістапад” — з 1995-га па 2010-ы. Штогод выходзячы на адкрыцці “Лістапада” ў ролі гэтака “капітана” ў моры кінастужак, які перад “адплышчам” б’е талерку, ён штогод знаходзіў нейкія новыя разнастайныя жыццёвыя каштоўнасці. Спектакль меў складаны лёс. Пастаўлены, ухвалены, а потым зняты з-за нявырашаных пытанняў з аўтарскімі правамі, пасля смерці Бергмана ён быў адноўлены — і паказаны ў Маскве ў рамках пазаконкурснай праграмы “Залатой маскі”. І калі наконт самой пастаўкі кі мэржаванні крытыкаў былі рознымі, часам увогуле палярнымі, дык Янкуўскі ў цэнтральнай ролі вылікаў выключна захалпенні.

рэпетыцый я тлумачу, што трыба зрабіць, а ён усміхаецца. Я зрабяваю тлумачыць — ён усміхаецца яшчэ больш: “Я зразумей, давайце паспрабуем”. Ды як ён будзе спрабаваць, думаю, я ж яшчэ не растлумачыў да канца! А ён пачаў іграць той эпізод і зрабіў усё — і тое, пра што я кажаў, і тое, пра што я толькі падумаў, а сказаць не паспеў. У яго была таякая акцёрская інтуіцыя, што ён мог дамаляваць сваю ролю за рэжысёра — не насупраць, а менавіта ў тым ключы, які і задумвалася. А тое, наколькі ён любіў наш тэатр і хваляваўся за яго, павярджае той факт, што ўсе свае апошнія працы ён адрознаваў пачынаў рэцэпіраваць з дублёрамі. І заўсёды на гэтым настойваў: “А раптам я захварваю? Я ж ужо ва ўзросце. Што вы тады рабіць будзеце — спектакль адмяняць?..”

Пэўна, такі клопат пра тое, што будзе “паля сабе”, — таксама талент. Не толькі акцёрскі — чалавечы.

КАЗІНЕЦ Міхаіл Антонавіч, КРАМКО Аляксандр Яўгеневіч, СІМАКОВІЧ Ларыса Іванаўна.

Намінуюцца за стварэнне канцэртаў-спектакляў тэатралогіі "Святое, незабыўнае..." (музычна-тэатралізаваныя пастаноўкі "Гусяр", "Апокрыф", "Песня пра долю", "Люцыян Таполя"). Вылучаны ўстановай "Беларуская дзяржаўная ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга філармонія". Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Нацыянальны акадэмічны народны аркестр Беларусі імя Іосіфа Жыновіча больш за сорак гадоў узначальвае народны артыст краіны Міхаіл Казінец. У час яго кіравання калектыву узняўся да дзвюх кульмінацый. Адною з іх стала далучэнне аркестра народных інструментаў да жанру сімфоніі, што спраўдзілася яшчэ ў 1984-м у партытуры "Памяць зямлі" Андрэя Мдзівані. Другой кульмінацыяй можна назваць стварэнне "ўнутры калектыву" оперных твораў, якімі сталі аднаактовыя "Апокрыф" і "Люцыян Таполя" Ларысы Сімаковіч. А пачаўся гэты шлях да оперы (пра оперныя спектаклі з народным аркестрам марылі яшчэ ў даваенны час) з мулявінскіх пераспеваў: былыя "песняроўскія" праграмы-спектаклі "Гусяр" і "Песня пра долю" набылі новае жыццё менавіта ў гучанні аркестра народных інструментаў.

Надзея БУНЦЭВІЧ / Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Чатыры згаданыя музычна-тэатралізаваныя пастаноўкі злучыліся ў творчы праект "Святое, незабыўнае..." Яднае іх зварот да высокай беларускай паэзіі — твораў нацыянальных класікаў Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Максіма Танка. А галоўнае — да тэмы роднай Беларусі, яе гісторыі і

лёсу, што складаліся з лёсаў і ўчынкаў яе сыноў і дачок.

Ці можна "перакласці" адметную мулявінскую мову? З яе акцэнтаваннем сакавітага мужчынскага вакалу, пранізлівым голасам электрагітары, што часта лідзіраваў у інструментальным ансамблі, галасамі скрыпкі, флейты, своеасаблівым

Пераспяваць Мулявіна і пайсці далей

"рэпам" ударных — і соларэдка на той час "аўтэнтчных" фальклорных інструментаў нахталт колавай ліры. Гучанне цяперашняга народнага аркестра, дапоўненае эстрадна-джазавымі фарбамі (а калектыву даўно практыкуецца ў гэтай сферы, на стыку з сімфаджазам), не толькі не "сапсавала" ранейшы каларыт, а ўзбагаціла яго, дадаўшы новыя інструментальныя адценні. Усе аркестроўкі рабіў Аляксандр Крамко — выдатны музыкант-мультиінструменталіст, які аднолькава добра адчувае прыроду народных, акадэмічных, эстрадных інструментаў, умее іх удала спалучаць, дасягаючы гармоніі, а не канфлікту паміж імі.

Што ж да кампазітара Ларысы Сімаковіч, дык яна паўстае сапраўднай асобай Адраджэння — і цяперашняга беларускага, і сусветнага

знакамітага колішняга італьянскага. Бо менавіта ў эпоху Рэнэсансу на першы план вылучыліся не проста таленавітыя творцы, якія адкрывалі новыя далягяды, а, так бы мовіць, "мультитворцы" кштату Леанарда да Вінчы — людзі, адораныя ў розных, часта супрацьлеглых галінах навукі і мастацтва. Тая ж Ларыса Сімаковіч — хормайстар паводле першай адукацыі, знаўца беларускага фальклору, якая імкнецца адрадыць яго традыцыі, заснаваныя на спалучэнні музыкі, пластыкі, сакральнасці. Прафесійная вакалістка, якая ў выразнасці выканання можа даць фору многім вядомым спевакам. А яшчэ (не паверыце!) — цікавы харэограф: адна з яе пластычных пастацовак, звязаная са старадаўняй фальклорнай абрадаваццю ў новым працэтванні, была ўганаравана на Міжнародным фестывалі

сучаснай харэаграфіі ў Віцебску. Нешараговы літаратар, крытык, паэтэса. І, да ўсяго, рэжысёр, здольны мысліць канцэптuallyна.

Усе цяперашнія вылучаныя філармоніяй на Дзяржаўную прэмію працы былі ажыццёўлены ў яе тэатралізаваных пастаноўках, багатых на сімваліку, метафарычнасць вобразаў, спалучэнне музыкі з пластыкай і яркімі візуальнымі вобразамі. Яе ўласныя кампазітарскія творы — "Апокрыф" і асабліва "Люцыян Таполя" — гэта новае слова ў жанры оперы і беларускім нацыянальным музычным мастацтве. Шмат у чым яны сталі працягам яе ранейшага праекта — "Сымон-музыка", прызначанага для сімфанічнага складу, а таксама многіх камерных твораў, задуманых як сінтэз аўтэнтчных спеваў, акадэмічных аркестравых фар-

баў, разнастайных форм апрацоўкі гуку, візуальных эфектаў, адметнай пластыкі. І абавязкова беларускасці — у яе самым шырокім сэнсе, ад фальклорна-абрадавай дзейнасці да сучасных прафесійных здабыткаў.

Дарэчы, ці не гэта было галоўным прызначэннем Уладзіміра Мулявіна? Яго творчай спадчынай, якая ў засваенні народнага аркестра прывяла да стварэння новых адметных твораў і закладання новых традыцый — у працяг ранейшых.

На здымках: Міхаіл Казінец дырыжуе Нацыянальным акадэмічным народным аркестрам імя Іосіфа Жыновіча; Ларыса Сімаковіч падчас прэзентацыі праекта "Yan Zhanchak"; Аляксандр Крамко падчас канцэрта акампаніруе Пятру Ялфімаву.

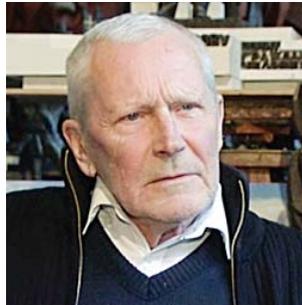
Пакаленні беларусаў успрымалі Вялікую Айчынную вайну як падзею, якая зрабіла найвялікшы ўплыў на фарміраванне нацыянальнай свядомасці. Але час ідзе, і многае забываецца. Гэта цалкам натуральна: нельга жыць мінулым, — трэба глядзець у будучыню. Але ж вядома і іншае: той, хто забывае гістарычныя драмы, у перспектыве рызыкуе перажыць іх нанова. Мы ганарымся 1945 годам, але быў і трагічны 1941-ы...

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Нездарма сярод мемарыялаў, якімі суверэнная Беларусь ушаноўвае сваіх лепшых сыноў, ёсць і помнікі тым, хто ў чэрвені 1941 года першымі прынялі ўдар ворага. Мне падаецца, што гэтыя мемарыялы варта ўспрымаць не толькі як знакі прызнання заслуг перад Радзімай салдат і афіцэраў канкрэтнага роду войск, але і як напамін пра неабходнасць заўжды быць вернымі прысязе і маральнаму абавязку, носіш ты на плячах пагоны ці не. У гэтых знаках памяці на канцэптuallyным узроўні ўвасоблена думка, што кожны грамадзянін, незалежна ад прафесіі, з'яўляецца абаронцам Айчыны і нацыянальных інтарэсаў на довераным яму участку — хай тое будзе прамысловасць ці навука, эканоміка ці палітыка, культура ці мастацтва.

Генадзь Буралкін. / Фота Аліны САВЧАНКА

Валяцін Занковіч.

Сталін Федчанка.

Знакі памяці на памежжы

Генадзь Буралкін, Сталін Федчанка. Мемарыяльны ансамбль войнаў-памежнікаў у Гродне.

За час незалежнасці беларуская манументальная мастацтва ўзбагацілася двума помнікамі абаронцам межаў. Адзін паўстаў у Гродне, другі — дапоўніў мемарыяльны комплекс "Брэсцкая крэпасць-герой". Аўтары гродзенскага помніка — скульптар Генадзь Буралкін і архітэктар Сталін Федчанка. Для Брэста парупіўся Валяцін Занковіч. Ён, як вядома, архітэктар і скульптар у адной асобе, і удала спалучае гэтыя іпастасі.

Яднае абодва помнікі тое, што яны выкананы ў стылістыцы, характэрнай для беларускай школы савецкай манументальнай пластыкі. Ёй уласціва высокая ступень выяўленчай канкрэтыкі, гістарычная дакладнасць у дэталях. Пры гэтым творчы почырк у кожнага скульптара свой — запамінальны і непаўторны. Помнік работы Валяціна Занковіча прысвечаны не толькі памежнікам, жанчынам і дзецям Брэсцкай крэпас-

ці, якія таксама былі героямі абароны. Гэта адна са скульптурных кампазіцый, што паводле пачатковага праекта мемарыяльнага комплексу "Брэсцкая крэпасць-герой" мусілі дапаўняць галоўны манумент. З пэўных прычын яны не былі зроблены. У нашы дні, у суверэннай Беларусі, Валяцін Занковіч, адзін з аўтараў мемарыяльнага комплексу, атрымаў магчымасць вярнуцца да зыходнай канцэпцыі і хоць бы часткова яе рэалізаваць. У

Валяцін Занковіч. Скульптурная кампазіцыя "Героям мяжы, жанчынам і дзецям, што мужнасцю сваёй у бессмяротнасць крочылі" ў Мемарыяльным комплексе "Брэсцкая крэпасць-герой". / Фота з архіва Мемарыяльнага комплексу

БУРАЛКІН Генадзь Васільевіч, ЗАНКОВІЧ Валяцін Паўлавіч, ФЕДЧАНКА Сталін Іванавіч.

Намінуюцца за стварэнне мемарыялаў і скульптурных груп пагранічнай тэматыкі ў перыяд 2004 — 2011 гадоў. Вылучаны Дзяржаўным пагранічным камітэтам Рэспублікі Беларусь. Прадстаўлены Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

параўнанні з дамінантамі мемарыяла гэтая скульптурная кампазіцыя ўспрымаецца як невялікая. Але яе машаб адпавядае прасторы, да якой яна удала прывязана. Тут скульптар насамрэч праявіў сябе як прафесійны архітэктар.

У адрозненне ад Валяціна Занковіча, які, робячы помнік, быў вымушаны ўлічваць ужо сфарміраванае асяроддзе, Генадзь Буралкін і Сталін Федчанка рабілі манумент па-за межамі гістарычнай забудовы. Іх манумент сам мусіў фарміраваць асяроддзе ў якасці архітэктурна-пластычнай дамінанты. Адсюль адпаведны машаб і дынамічная пластыка. Дарэчы, хоць прысвечаны ён пагранічнікам Беларускай ваеннай акругі, праз свой вобразны лад успрымаецца як знак пашаны ўсім байцам у зялёных фуражках па ўсім пе-

рыметры атакаванай фашыстамі граніцы.

У Беларусі, у адрозненне ад некаторых нашых суседзяў, не збіраюцца адмаўляцца ні ад культурнай, ні ад гістарычнай спадчыны Савецкага Саюза. Згаданыя помнікі ўвасабляюць наша разуменне гісторыі як няспыннага працэсу. І ў Расійскай імперыі, і ў складзе Савецкага Саюза Беларусь усё адно заставалася Беларуссю. Усе дасягненні, якія мы прыдбалі, і страты, якія панеслі на сваім шляху праз стагоддзі, — сёння спадчына нашай суверэннай дзяржавы. Гэта наўпрост датычыць і такой лёсавызначальнай падзеі як Вялікая Айчынная вайна. Згаданыя помнікі задумваліся дзеля асэнсавання гісторыі, але ўжо самі сталі часткай беларускай гістарычнай прасторы.

У сацыяльных сетках праскочыла навіна: расіянам збіраюцца раздаваць спісанія бібліятэчных кнігі для таго, каб працягнуць іх жыццё. Ідзя, на мой погляд, выключна слушная: які ўжо год да прыкладу, не магу знайсці па буквіністках усё дэтэктыўныя раманы Віктара Проніна. Інакш кажучы, я ў спісаным парывуся б. Патэлефанаваў спецыялістам: "Наколькі лёгка ўзяць дый раздаць тэіа кнігі?" Аказваецца, проста немагчыма: "Спісаннае неабходна здаваць у макулатуру ці можна па акце перадаць нейкай установе: школе або турме..." Карацей, быць мне без Проніна.

Загадчык Малькавіцкай бібліятэкі-музея Любоў Дзямчук

Майстар па вышыўцы Таццяна Загорцава з Дзятлаўшчыны

Лаўрэаты конкурсу мастацтваў "Зорныя кветкі"

Пра кнігі з чамаданаў, полацкага Джагера і "пагранічны" валеібол

Спартыўныя спаборніцтвы па валеіболе на пагранічнай заставе "Сямёнаўка"

Падчас юбілейнага вечара народнага тэатра Ашмянскага раённага цэнтра культуры

Яўген ПАГІН

З Дзятлаўшчыны прыйшла навіна пра майстра вышыўкі Таццяну Загорцаву. Яна перадае рамесніцкае ўменне дзецям з гуртка "Чараўнікі". Гурток працуе пры аддзеле культуры і дасугу "Наваельнянскі дом культуры" Раённага цэнтра культуры і народнай творчасці. Гурток дзейнічае на платнай аснове.

Днямі адзначыў сямідзесяцігоддзе народны тэатр Ашмянскага раённага цэнтра культуры. На юбілейным вечары былі паказаны сцэны са спектакля Аляксея Дударова "Чорная панна Нясвіжа". Прэм'ера адбудзецца напрыканцы красавіка.

Загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай цэнтральнай раённай бібліятэкі Тамара Круталевіч напісала пра бібліятэчную акцыю на мясцовым аўтавазале "Кніга ў дарожным чамадане" (дарэчы, ужо не першую ў такім фармаце ў гэтага звышактыўнага прафесіянала). Ахвотныя пасажыры атры-

малі ад бібліятэкараў літаратурна-мастацкія часопісы з архіва райбібліятэкі.

Паведамляе прэс-служба **Полацкага** райвыканкама. У стадыі разгляду знаходзяцца два праекты гараджан: тыднёвае свята вулічнага мастацтва (рок-музыка і спорт) "Move like Jagger" ды "Моладзь за духоўнае адраджэнне. Не словам, а справай!" (узнаўленне храма). Будзем спадзявацца, што ідзі творчай моладзі знойдуць увасабленне.

Нашы пастаянныя аўтары з **Бераставіцкага** раёна бібліятэкар **Лішкаўскай** сельскай бібліятэкі Зоя Хлебнікіна і кіраўнік філіяла па культурна-дасугавай дзейнасці аграгарадка **Макараўцы** Вікторыя Бажко распавядаюць: "На пагранічнай за-

ставе "Сямёнаўка" прайшлі спартыўныя спаборніцтвы па валеіболе паміж удзельнікамі аматарскіх аб'яднанняў "Юны сябар пагранічніка" і ваеннаслужачымі. Перамагло, як і заўжды, сяброўства".

Супрацоўнікі **Мёрскай** райбібліятэкі прапаноўваюць зайсці на сайт **miorbiblioteka.by**. Усё зразумела: бібліятэкарам карціць падзяліцца радасцю ад набыцця новай літаратуры!

Сёння ў **Гродне** праходзіць свята-кірмаш "Гродзенскія традыцыі да свята Вялікадня". У мерапрыемстве бяруць удзел майстры раённых дамоў (цэнтраў) рамстваў.

У Цэнтры тэхнічнай і мастацкай творчасці дзяцей і моладзі Фрунзенскага раёна **Мінска** "Зорка" адбылося

пасаджэнне Клуба цікавых сустрэч, прысвечанае Сусветнаму Дню тэатра. Пра гэта паведамляе метадыст установы Валянціна Яргольская.

Да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання ў бібліятэках **Ганцавіцкай** раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы працуюць кніжныя выставы, што распавядаюць пра жыццё і творчасць Франціска Скарыны, Ефрасінні Полацкай, Сімяона Полацкага... Пра гэта піша загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Ганцавіцкай РЦБС Таццяна Малаўка. Больш падрабязна аўтар спыняецца на выставе, арганізаванай загадчыкам **Малькавіцкай** бібліятэкі-музея Любоўю Дзямчук. У цэнтры экспазіцыі — драўляны чамадан. У ім — кнігі пачатку мінулага стагоддзя.

Пісьменніца Наталля Батракова завітала ў **Горкі**. Пра сустрэчу з ёю паведамляе намеснік загадчыка бібліятэкі Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі Галіна Мядзведзева. У чытальнай зале сабралася больш за сотню чытачоў. Пісьменніца адказвала на пытанні, чытала свае вершы.

У **Гальшанскай** дзіцячай школе мастацтваў працуе жывапісная выстава, прымеркаваная да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. А юныя музыканты школы бралі ўдзел у II Міжнародным конкурсе мастацтваў "Зорныя кветкі", што праходзіў у сталіцы і сабраў адораных дзяцей з 15 краін Еўропы. Дыпламы лаўрэатаў атрымалі ўзорны інструментальны ансамбль "Мелоды-

ка" (кіраўнік Наталля Каспяровіч) і цымбалістка Вольга Астаневіч (настаўнік Наталля Трот).

Навіна з аграгарадка **Белагурна**, што ў **Дзятлаўскім** раёне. Супрацоўнікі сельскага клуба-бібліятэкі адрадылі абрад "Выкуп вясельнай брамы". Абпал дарогі, па якой рушыў вясельны поезд, укапалі ўпрыгожаныя бярозкі, паставілі паміж імі столік з хлебам-соллю і не пускалі той поезд, пакуль сват з маладым не далі годны выкуп. Не абышлося, натуральна, і без вясковага гумару, без якога і абрад — не абрад. Карацей, атрымалася ўсё пабелагурнаўску.

Пра XIV Абласное свята гумару "Смяцца не грэх" піша вядучы метадыст **Віцебскага** абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці Андрэй Струнчанка. Адбылося яно ў **Шуміліне** і сабрала 17 тэатральных калектываў. Цэнтрамі свята сталі сцэнічныя пляцоўкі ў **Обалі** і аграгарадку **Мікіціха**. Гран-пры атрымаў народны тэатр мініяцюр "Свае хлопцы" **Мёрскага** раённага дома культуры. Дыпламам I ступені быў узнагароджаны народны тэатр "Балаган" з **Лепеля**. У той жа дзень у Шумілінскім раённым цэнтры культуры прайшлі конкурсныя выступленні 18 аўтаклубаў вобласці. Лепшым аказаўся аўтаклуб з **Браслава**.

У **Полацкім** раённым цэнтры культуры, распавядае Андрэй Струнчанка, прайшоў адкрыты маладзёжны конкурс, у якім прынялі ўдзел 14 маладых выканаўцаў і чатыры вакальныя ансамблі з **Гарадка**, **Дуброўна**, **Оршы**, **Плыбокага**, **Лепеля**, **Наваполацка** і **Полацка**. Гран-пры атрымаў Уладзіслаў Вінсковіч з Наваполацка. Дыпламы I ступені — Кацярына Баравік з Оршы і вакальнае трыа народнай студыі эстраднага майстэрства "Тандэм" з Полацка.

Лабараторыя

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 3.)

Дык вось, запланаваная рэалізацыя таго ці іншага сцэнарыя ў лік такіх крытэрыяў не падпадае. Галоўная мэта — анімацыйны эфект, эмацыйны ўздзям спажываца культуры, ягоны катарсіс, калі жадаеце. І ацэнкай тут будзе не столькі гучнасць апладысмантаў, колькі канкрэтная ды навуковая маніторынгавая фіксацыя рэфлексій (інтэрпрэтацыйны наратыўны аналіз). Безумоўна, гэтаму трэба вучыцца.

Вернемся да пачатку артыкула. Калі ў аддзелах РКСМ не ведаюць колькасць інвалідаў, войнаў-інтэрнацыяналістаў, перасяленцаў, значыць і ўвага да іх — адпаведная. Неаспрэчна і тое, што работнік культуры адзін такую ношку не пацягне. Гаворка пра шчыльнае партнёрства — з сацыяльнымі, медыцынскімі, іншымі рай- і аблвыканкамаўскімі службамі. Я магу памыліцца, але сістэмны анімацыйны падыход мае месца быць толькі ў дачыненні да жыхароў аддаленых і маланаселеных вёсак. Першына тут нале-

Ці толькі ў пандусе справа?

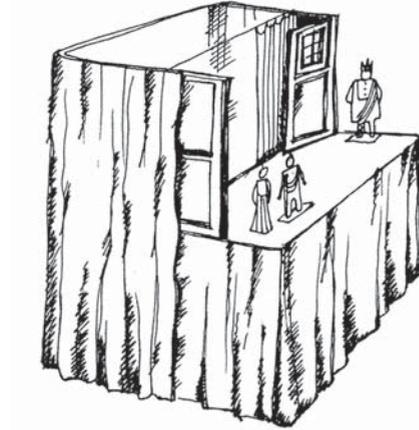
Анімацыя як рэабілітацыя душы

жыць культуры Магілёўшчыны, якая наладзіла працу аўтаклубаў, кінаперасовак і бібліёбусаў і стала прыкладам для іншых абласцей.

Тэатр для... сляпых

Катарсісу ды ачышчэння чалавек дасягае, калі, кантактуючы з мастацтвам, ён узнімаецца над уласнымі рэакцыямі і разважае на ўзроўні абагульненых катэгорый. Эпізодычная анімацыя не дае такой трансфармацыі. Патрэбна сістэмная праца з дня ў дзень, з году ў год. Тады мерапрыемствы стануць анімацыйнымі, чытай — выніковымі. Зыходзячы з гэтага як можна ацаніць сённяшняе тэлебачанне, скажам, канал "НТБ"? Правільна: жах! Не здарма ў многіх маіх знаёмых прыныцава няматэлевізара...

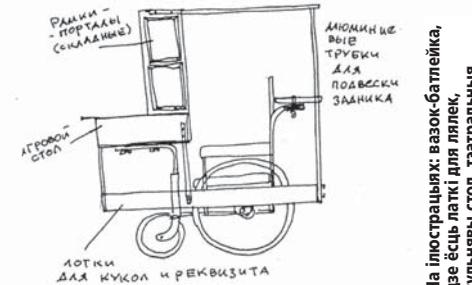
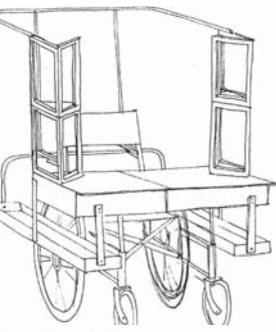
Але не будзем пра жахлівае. Вернемся да праблемнага. Як вярнуць у соцыум, да прыкладу, чалавека з

абмежаванымі магчымасцямі? На дапамогу можа прыйсці інклюзіўны тэатр, калі людзі з адхіленнямі здароўя займаюцца творчасцю разам са здаровымі. У Расіі ёсць імерсіўныя тэатры лялек для сляпых (імерсіўнасць — пагружэнне), якія могуць усё памацаць. Прычым поруч з такімі наведвальнікамі ў зале прысутнічаюць і іншыя глядачы, але — з завязанымі вачыма. Эфект ад такой

анімацыі — неверагодны! Падобныя тэатры пачынаюць узнікаць і ў нашай сталіцы. Але ці ёсць падобныя планы ў нашых раённых аддзелаў. Я, прынамсі, пакуль не чуў.

Студэнты-валанцёры БДУКіМ прапанавалі канструкцыю вазка (глядзіце малюнк), які трансфармуецца ў мабільную батлейку. Калясачнік становіцца чалавекам-тэатрам — адпаведна, аніматарам для

На ілюстрацыях: вазок-батлейка, дзе ёсць латкі для лялек, гульнявы стол, тэатральныя рамкі-парталы.

Якая ты, клубная / бібліятэчная работа?

Вельмі простая ісіціна: клуб — гэта заўжды супольнасць. І для такой дзейнасці іншым разам зусім непатрэбны фізічны дах. Неаднаразова бачыў адпаведныя шчыраванні ў касцёлах і манастырах, на замкавых рэштках і ў адрэстаўраваных палацах, у шпітальных і дамах для састарэлых. Але, паўтаруся, не стае тут сістэмнасці. Давайце яшчэ раз вызначымся з прыярытэтамі клубнай / бібліятэчнай работы. Першы: задавальненне культурных патрэбаў. Другі: вырашэнне сацыяльных праблем (экалогія, сіндром "адзіноты ў натоўпе", асабліва фізічнага развіцця, няпоўная сям'я, цяжкія падлеткі, закарэнае халасцяцтва). Першае павінна быць знітавана з другім. Але ці так гэта насамрэч? А менавіта тут, як паказвае сусветная практыка, эфектыўна спрацоўваюць фандрайзінг, дзяржаўна-прыватнае партнёрства. Урэшце, выратаванне грамадства — справа грамады.

(Заканчэнне. Пачатак на старонках 1, 4 — 5.)

Яны казалі: мы даўно рускія, але бабулі, дзядулі — палякі, немцы, літоўцы. З гэтага ведання яны прыходзілі да веры, а пасля прасілі аднавіць парафіі. Большасць з іх — не ахрышчаныя нават, а хацелі жыць у веры сваіх продкаў. Такім чынам і адраджаўся Касцёл.

— Як Касцёл можа спрыяць інтэграцыі Беларусі ў еўрапейскую прастору і адначасова ўмацоўваць яе статус культурнага моста паміж Усходам і Захадам?

— У плане адносін з Еўрапейскім Саюзам, еўрапейскай супольнасцю Касцёл зрабіў нямаля, працягваючы плённа працаваць. За апошні час — асабліва. У чэрвені 2014-га ў Мінску адбыўся IV Праваслаўна-каталіцкі форум, чаго ў Беларусі не было ніколі. У краіну прыехалі прадстаўнікі 22 краін свету: палова — каталіцкія біскупы, палова — праваслаўныя. Арганізаваць падзею нялёгка, але адпачатку мяне падтрымаў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх Усяе Беларусі Філарэт (на момант правядзення падзеі ён ужо не правіў). Дык вось, сустракаючы тых біскупаў пасля, не аднойчы даводзілася чуць іх захапленні Беларуссю: іх прыняў Прэзідэнт, кіраўніцтва Мінгарвыканкама, сталіца арганізавала канцэрт у зале “Верхні горад”, не кажучы пра тое, што ў касцёлах ды цэрквах поўна людзей... Яны распавядаюць пра краіну, пазіцыянуючы яе ў свеце са станючага боку, апавядаючы пра добры міжканфесійны клімат, адносіны Касцёла з грамадствам. (Ведаю па сабе: калі вяртаюся з замежнай канферэнцыі, у першай гаміліі, апрача слова Бога, кажу пра ўражанні ад убачанага: як жыў Касцёл, краіна, якія там адносіны між людзьмі.) Мяркую, займаем розгалас і ад правядзення ў Мінску Рады біскупскіх канферэнцый Еўропы з 28 верасня па 1 кастрычніка, куды прыедзе 50 біскупаў (а з іх — пад дзясятка кардыналаў).

У мінулым маі я ўраўню адкрыццём выставы беларускіх праваслаўных і каталіцкіх абразоў у Музеях Ватыкана з удзелам Прэзідэнта Аляксандра Лукашэнкі: велізарная зала забітая людзьмі — не бачыў там падобнага ніколі! Пра гэта пісалі, рабілі сюжэты на італьянскім і ватыканскім тэлебачанні, запісалі інтэрв’ю з міністрам культуры Беларусі Барысам Святловым, Паслом Беларусі пры Святым прастоле Сяргеем Алеінікам, са мной, з айцом Фёдарам Поўным, кіраўніком Нацыянальнага мастацкага музея нашай краіны Уладзімірам Пракапцовым... А пасля тая нашумелая выстава ў пашыраным выглядзе была прадэманстравана ў Мінску, у Нацыянальным мастацкім.

У Беларусі, так ужо вызначыў Бог, спаткаліся дзве культуры — Усходу з праваслаўем і Захаду з каталіцызмам, пратэстантызмам. Але ў нас няма канфліктаў паміж канфесіямі, паміж рэлігіямі, паколькі яны стагоддзямі жывуць поруч. І далей над тым балансам будзем працаваць, развіваць яго. Святы Ян Павел II любіў казаць: “Еўропа павінна дыхаць двума лёгкімі”. За мяжой я заўжды раю прыехаць і паглядзець, як тое выглядае на практыцы: адна вуліца ў Мінску, а на ёй два кафедральныя саборы — каталіцкі і праваслаўны. Асабліва заўважным гэта акажацца сёлетна на Вербную (Пальмавую) нядзелю — яна ў праваслаўных і каталікоў, як і Вялікдзень, прыпадаюць на адзін дзень. І бабці будуць прадаваць вербачкі з тых жа кайстраў усім!

— Якія ў Вас уражанні ад змяну з цягам часу ў Вашым родным Адэльска пад Гроднам?

— Цяпер гэта аграпрадук, раней называлі Адэльск мястэчкам. Еду туды заўжды з ахвотай. На жаль, куток гэты вымірае, як і многія іншыя вёскі Беларусі, што знаходзяцца паблізу ад вялікіх гарадоў. Моладзь уцякае, ся-

рэдні ўзрост людзей расце. Скажам, у школе сёння каля 130 дзяцей (у часы майго навучання было значна больш), і шмат з іх — не з самога Адэльска. Так, тут заасфальтавалі вуліцы, паклалі прыгожы брук у цэнтры, касцёл зрабіў прыгожы помнік вельмі шанаванаму святому Антонію, сам храм адноўлены — у гэтых адносінах усё добра. Тут пакуль жывая парафія, у ёй два святары, якія маюць шмат працы і па навакольных вёсках у іншых касцёлах і капліцах.

— А чым, па Вашых назіраннях, адрозніваюцца захад Беларусі ад яе ўсходу? Гаворка, вядома, не пра прапорцыі хрысціян каталіцкай і праваслаўнай канфесій, а пра сацыяльныя з’явы.

— Тым не менш адказваць буду з пазіцыі Католіцкага Касцёла. На за-

адно месцілася ў Магілёве (у горадзе на Няве — толькі пракафедра).

Даных пра сацыяльныя справы я нідзе не чытаў, але чуў меркаванні: колькасць разводаў, абортаў у працэнтах вышэйшая на ўсходзе краіны, чым на захадзе. На маю думку, гэта наўпрост звязана і з меншай роляй рэлігіі ў жыцці тамтэйшых жыхароў, людзі не выхаваныя ў захоўванні маральнага права, закону. І яшчэ: на Гродзеншчыне шмат старых касцёлаў, але яны адрамантаваныя, дзейнічаюць. Ну а на ўсходзе, наадварот, хапае закінутых храмаў, нават руінаў. Яны такія, відаць, і застануцца, бо няма каталіцкай супольнасці. Хто іх будзе рамантаваць? Сваімі сіламі нічога не зробім — парафія не адолее выдаткі. Патэнцыйныя ж спонсары за мяжой (сёння

вентыўнай кансервацыі, добраўпарадкаванні тэрыторыі? Ці не наспела патрэба каталіцкага валанджэрскага руху на базе маладзёжных супольнасцяў, што існуюць пры вялікіх парафіях?

— Валанджэраў рэальна запрасіць хіба на прыборку лісця на прыхрамавай тэрыторыі. Наогул жа, калі храмы стаяць і з імі нічога нічога не робіць, — нікому і галава не баліць! А як наадварот... У нас ёсць святар, што аднаўляе невялічкую каплічку на могілках у роднай, пакуль яшчэ люднай вёсачцы, адкуль сам родам. І нягледзячы на тое, што сам ксёндз належыць да іншай парафіі, ён выказаў жаданне правесці рамонт, адшукаць на яго грошы. О, колькі я займеў непрыемнасцяў праз тую ініцыятыву! Як гэта ён рамантуе без праекта? А

Мастацтва з “долатам Божае ласкі”

— Вялікія мастакі еўрапейскага Адраджэння прынеслі ў сусветнае мастацтва прайздзівую духоўнасць і асаблівую трапятлівасць біблейскіх вобразаў. Хтосьці з іх Вам асабліва блізкі? Для мяне [пытанне Барыса Курэпака] такім стаў з трэцяга курса Ленінградскага ўніверсітэта Эль Грэка, на тэму эрмітажнай карціны “Апосталы Павел і Пётр” якога я пісаў курсавую працу, узняўшы нямецкія ды іспанскія архівы, паколькі ніводнай манаграфіі ці альбома па творчасці гэтага італьянца ў СССР не было. Прайшло з паўстагоддзя, але Эль Грэка так і застаўся для мяне адзіным і непаўторным, не саступіўшы геніяльнаму і таленавітаму, але халаднаватаму для мяне Рафаэлю ці не менш геніяльнаму шматстаноўніку Леанарда, што праз уласны характар часта не даводзіў работы да канца. Хіба Караваджа ў некаторым сэнсе... Дык ці ёсць у Вас уласныя Эль Грэка і Караваджа?

— Я не спецыяліст у гэтай галіне, быў “тэхнарм”, скончыў політэхнічны. Але з цягам часу звязаны з тэмай мастацтва куды больш. Неаднойчы наведваў Эрмітаж, Рускі музей, Трацяцкаўскую галерэю, беларускі Нацыянальны мастацкі музей, іншыя скарбніцы свету. Балазе падчас многіх падзей нас часта запрашаюць у музей, ёсць магчымасць пазнаёміцца з іх калекцыямі. Але мы, святары, ва ўсім шукаем духоўны сэнс (а ён, упэўнены, паўсюль ёсць). Іншая справа, што пра асаблівую прывязанасць да таго ці іншага аўтара мне цяжка казаць. А з найбольшых маіх упадабанняў — карціна Рэмбранта “Блудны сын”, ля якой нон-стоп знаходзяцца

“Бог правядзе па жыцці лепш, чым самы дасканалы навігатар”

З Мітрапалітам — пра пакаянне, экуменізм, мову і тэму веры ў мастацтве, а таксама пра тое, чаму беларусы нагадалі Папу Францыска, што Бог троіцу любіць

хадзе Беларусі ўплыў хрысціянства на грамадства большы, чым на яе ўсходзе. Не дзіва: пераслед веры пачаўся на ўсходзе ўжо ў 1920-х, а на захадзе пасля Другой сусветнай вайны — больш як цэлае пакаленне прамінула. Да ўсяго частку жыхароў-каталікоў ва ўсходніх мясцінах прымукова вывозілі ў Сібір, а падчас вайны — у Германію. Нехта і самахоць з часам выпраўляўся ў іншыя краіны свету. Таму парафіі там не самыя вялікія (урэшце, у Расіі бачыў і меншыя). Касцёлаў жа больш нават гістарычна было на захадзе, адпаведна, хоць адзін на пяць парафіяў, але службы святар, яго бачылі людзі. Прычым на ўсходзе Беларусі быў час, калі не дзейнічала ніводнага касцёла, ніхто не служыў. А калі прыняць да ўвагі тое, што Касцёл там заўжды быў слабеішым? (Для даведкі: найменш святароў-каталікоў у савецкія часы было ў 1988 годзе, калі іх аказала ся крыху больш за 60 чалавек на ўсё рэспубліку.) Але той жа Магілёў — цэнтр былой Магілёўскай мітраполіі, самай вялікай тэрытарыяльна ў свеце (праўда, у асяродку біскупаў пра наш край ходзіць жарт: там больш соснаў, чым людзей, — хоць мяне такі стан рэчэй не пужае, бо трэба працаваць, служыць Богу і людзям). І мітраполія адыграла вялікую ролю ў евангелізацыі ўсходу, у развіцці Католіцкага Касцёла. Прычым у свой час рэзідэнцыя арцыбіскупа знаходзілася ў Санкт-Пецярбургу, але кафедра ўсё

такой падтрымкі ў нас не больш як 10—15% ад той, што была, скажам, на пачатку 1990-х) адразу ж паліцаць, колькі ў тых краях людзей, колькі з іх каталікоў і ці сапраўды там патрэбны дзейны храм. Атрымліваецца, мусіць быць вялікая дапамога дзяржавы, супрацоўніцтва па наладжаным механізме. Мо часта звяртаюся да свайго досведу ў Расіі, аднак у аднаўленні сакральных будынкаў суседзяў можна браць за ўзор (прынамсі ў краінах, дзе каталіцызм вызнае меншасць) — там вылучаюцца вялікія грошы для такіх мэтай. У Санкт-Пецярбургу ў 2014 годзе я сустракаўся з віцэ-губернатарам, а прысутны пры тым святар, карыстаючыся прыездом біскупа, кажа: “Трэба рамантаваць касцёл!” На гэта чыноўнік гаворыць: “Крызіс? У нас таксама. Але мы павінны адрастаўраваць і адрамантаваць усе касцёлы, цэрквы, кірхі, малітоўныя дамы, мячэці, сінагогі — гэта наша спадчына. А як не зробім таго сёння, заўтра будзе позна”. Так, я ведаю, што цяпер час крызісны, разумею, што дзяржаве цяжка дапамагчы рэлігійным супольнасцям, але гаворка пра супольную спадчыну. А ўявіць, што Беларусь згубіць такі касцёл, які прападае ў Княжыцах...

— У Вашай біяграфіі пазначана: “Спрыяў вяртанню і адкрыццю каля 100 раней зачыненых касцёлаў”. Ці не лічыце мэтазгодным рабіць захад у захаванні нядзейных святыхняў — іх прэ-

з праектам, хоць яго выкарыстанне слушнае з пункту гледжання тэхналогіі правядзення работ, справа зацягнецца на неверагодна доўгі тэрмін і прывядзе да неўздыхальных выдаткаў. Праўда, “увагу” праявілі, калі працы выйшлі на фінальную стадыю. Так што я параіў святару запрасіць усіх “рупліўцаў” на асвячэнне капліцы!

Ды тут гаворка хутэй пра выключэнне. У прыняцце, любячы работы без праекта на аб’екце гісторыка-культурнай спадчыны — адразу суд! Больш за тое: у нас і па сёння яшчэ не ўсе будынкы касцёлаў перададзены царкве! Той жа сталічны Чырвоны касцёл: мы тут момлімся, але гэта ўласнасць горада, кіруе якой прадпрыемства “Мінская спадчына”. Калі нехта лічыць, што храм не рамантуецца, а ксёндз Завальнюк нічога не робіць, дык ведайце: мы ў Чырвоным касцёле і цвіка ўбіць у сцяну не можам! Вось чаму толькі сцены ў ім пабелены ад даўняга часу? Бо не было праекта правядзення работ. Парадоксам выглядае пры гэтым, што чыноўнікі фактычна нічым не дапамагаюць. Урэшце, дзякуй Богу, зараз справа з Чырвоным касцёлам зрушваецца з месца. Іншы прыклад: мы адрамантавалі Кафедральны касцёл у Магілёве, але ён так і захаваў прыналежнасць да горада, праз што з нас патрабуюць аплату арэнды. Мы не плацім, будынак не перадаецца. Дык яшчэ і бягучыя рамонтныя з нас патрабуюць! Даруйце, але зроблены капітальныя працы, адноўлены фрэскі...

А мо справу прасцей вырашыць так, каб рэлігійныя аб’яднанні атрымлівалі дазволы на правядзенне работ па спрощанай працэдурцы? З магчымасцю прыцягваць ахвотных дапамагаць? Тады і валанджэры знойдуцца, упэўнены.

ца людзі. Гэта, да ўсяго, надзвычай евангелізацыйны твор: кожны, гледзячы на палатно, усведамляе, што чалавек — грэшны, але Айцец яго прымае. Калі ж паглядзець на рукі Айца, заўважыш: адна рука — мужчынская, другая — жаночая. Гэта значыць, што Бог міласэрны і любоўю бачыць і любоўю маці. Таму гэта карціна Рэмбранта такая, што каля яе стаяць, сыходзяць ад яе са слязамі на вачах, а пасля вяртаюцца.

А Мікеланджала? Не толькі яго нага генія Сікцінскага капэла. Не толькі “Піета”, што стаіць справа ад уваходу ў базіліку святога Пятра ў Рыме і каля якой заўжды шматлюдна. Скажам, гісторыя знакамітага “Давіда”: Мікеланджала ішоў у кампаніі сяброў, як раптам паказаў на грудзі мармуру: “Вось! Вось Давід!” Спачатку яго не зразумелі, бо ўсе толькі і бачылі бясформенную купу каменя. “Там — Давід, — паказаў на мармур скульптар, — трэба толькі долатам папрацаваць”. Так, збіць тое, што закрывае сутнасць. Уявіце, які рэлігійны сэнс мае гісторыя: мы ўсе створаны па вобразе і падабенстве Божым, але — грэшныя, і кожны дзень “мыемся”, каб “збіць” лішняе з сябе. Трэба дапусціць Бога ў сэрца, каб ён долатам Божае ласкі тое здзейсніў.

А яшчэ Рублёў, “Троіца”. Я бачыў людзей у Трацяцкаўцы, якія стаялі на каленях перад гэтым творам. У савецкія часы, у цэнтры Масквы...

— Якія крытэрыі — прафесійныя, маральныя, рэлігійныя прыналежнасць — прад’яўляюцца да мастакоў, якіх прыцягваюць да афармлення касцёлаў? Ці ёсць у вас “свае” творцы, якія стала працуюць над замовамі Касцёла?

— Вось адна з наступных, пасля кадравай, праблем. Трэба не толькі

ўзвесці касцёл, але і аформіць яго, каб сам храм веў чалавека да Бога. У нас падобныя спецыялістаў няма, і я не ведаю нават, ці рыхтуюцца такія ў Беларусі. Рэстаўратары ў нас навучаюцца, але ці ўлічваецца спецыфіка працы ў касцёлах? З дзейных спецыялістаў магу назваць, да прыкладу, Аркадзя Шпунта з Нацыянальнага мастацкага музея. Мяркую, гэтыя святары больш валодаюць інфармацыяй, дзеляцца ёй між сабой. Але, на жаль, часта кіруемся прыняцям "чалавек робіць, як умее".

Адносна ж сённяшняга дня ў Беларусі зазначу: патроху людзі з'яўляюцца. У нядаўна выбудаваным касцёле ў сталічным мікрараёне "Каменная горка" мы папрасілі папрацаваць жанчыну, якая толькі абараніла дактарат па тэме сакральнага мастацтва. І хто ні завітае ўнутр таго храма, кажа, як добра ўсё выйшла. Ды гаворка пакуль пра адзінкавыя выпадкі, пра пачатак шляху. (Дарэчы, калі рабіліся ўнутраныя працы ў Кафедральным саборы ў Маскве і ў пракатэдры ў Санкт-Пецярбургу, мы запрашалі чалавека з польскага Кракава, які рабіў выяўленчыя элементы. І для рэстаўрацыі алтара ў гродне пасля пажару звярталіся да палякаў.)

Яшчэ нюанс узнікае на такой глебе. Узаемадзеянне з тымі арганізацыямі, якія валодаюць касцёламі як аб'ектамі нерухомасці. Зноў прыклад Чырвонага касцёла ў Мінску. Там ёсць вузкія вокны, і шырэньшымі нам іх ніяк не зрабіць. Дык вось, цяпер трэба, каб яны адкрыліся. Усе! Ад гэтага шкло стане яшчэ вузейшым. І як там размясціць вітраж? Якога ж ён станацца памеру? А нам жа на іх выявы святых трэба размясціць! Добра, што мы селі за стол перамоваў, бо ад першапачатковага варыянту рэстаўрацыі маё ўражанне было такім: гэта можа быць у тэатры, у канцэртнай зале, але што тут нагадвае пра касцельны будынак? Паўтары: і вонкавае аблічча, і інтэр'еры павінны весці чалавека да Бога.

— **Каталіцызм, даруйце за выраз, вельмі прыгожая канфесія хрысціянства: архітэктура, атрыбутыка і атачэнне густойня, лаканічна выражаныя, магічныя, манументальныя. Візуальны каталіцызм часта захоплівае, падкупае, адбірае маўленне. Як працаваць з такімі пачуццямі, што яны ўвогуле азначаюць, калі нарадзіліся ў галаве, у душы атэіста? І ці можна ўспрымаць рэлігію як праяву мастацтва?**

— Корань слова "культура" — "культ". І першапачаткова культура як з'ява грамадская мела аспект рэлігійнасці, што сёння становіцца другасным. Таму і ўбранне касцёлаў, і іх веліч — гэта культура, якая павінна весці да Бога, служыць духоўнаму адраджэнню чалавека, быць першым крокам да яго. Можна, калі атэіст спаткаўся з падобным, у яго галаве нешта зменіцца? Нездарма ж, калі людзі крыху пачалі ездзіць на Запад напрыканцы 1980-х, часта прывозілі альбомы, у тым ліку з выявамі каталіцкіх храмаў, твораў мастацтва ў іх. Памятаю, калі я яшчэ працаваў у Вільнюсе, адна жанчына пагартала такі альбом і выдыхнула: "Да, то, што духоўнае, то вечнае". Урэшце, усё гэта — тая самая новая евангелізацыя, пра якую я неаднойчы сёння казаў. Прыгавдаю словы колішняга кіеўскага грэка-каталіцкага арцыбіскупа Святаслава Шаўчука на адным з сінодаў: нельга забывацца на ролю саміх цэркваў, касцёлаў, якія сваімі абрысамі ўжо клічуць да Бога.

Праўда, Нью-ёркскі кафедральны сабор, некалі архітэктурная дамінанта, сёння больш падобны на ліліпута на Манхэтэне — вакол хмарачосы... Да ўсяго сучасная сакральная архітэктура пакрысе губляе такі свой статус і менш вядзе да Бога праз знешні выгляд. Я сказаў бы, што ў ёй больш уласна архітэктуры. Паглядзіце на кафедральны сабор у Лос-Анджэлесе:

так, у гэты велізарны куб можа змясціцца 15 тысяч чалавек, але не зусім пагаджаюся з тым, што для вернікаў дастаткова будынка, дзе можна было б сабрацца і маліцца. Зноў прыгавдаю словы арцыбіскупа Шаўчука...

— **Сёння прагучала біблейская фраза "Каб усе былі адно", якая з'яўляецца дэвізам фестывалю хрысціянскіх фільмаў і тэлепраграм "Магніфікат". Ён не праводзіцца апошнія два гады, прынамсі ў паўнацэнным фармаце. Які лёс культурнай падзеі?**

— Слова "Магніфікат" — гімн Марыі, які яна спявала пасля сустрэчы са святой Альжбэтай, якая прывітала яе як маці Збаўцы... Так, фестываль стаў месцам, дзе можна абмяркоўваць і такія пытанні, якія прагучалі падчас сустрэчы — пра ўзаемаадносіны Касцёла і творцы, трактоўкі веры ў мастацтве. Але падобная падзея нямала каштуе. Так што поўнафарматныя фестывалі не было толькі з-за фінансавых праблем, але ад правядзення форуму Касцёл не адмаўляецца.

— **Пастаянны сумнеў не ў веры, а ў творчасці — гэта загана ці ўсё ж перавага? Творцу ж павінна балець пастаянна, бо калі яму не балець, які ж тое творца...**

— Думаю, што гэта — добра, бо кожная хвароба змушае лячыцца, а чалавек праз той сумнеў такім чынам дасканаліцца. Калі мне балець, я іду да лекара, а калі пачынаю сумнявацца, то як не ў кнізе, дык у "Гугле" пашукаю адказаў.

— **"Выйсці на духоўную пустыню, дзе бачна ўсё"**

— **Слёзы падчас малітвы, "размовы" з абразом: ачышчэнне або пакаянне за грахі?**

— Калі ёсць слёзы падчас малітвы, гэта вельмі добра. І пасля казання на Імшы нярэдка падыходзяць людзі і распавядаюць, што яны плакалі. Жартам, вядома, кажаш, што нічога дрэннага зрабіць ім не хацеў. Але ж штосьці ўнутры заварушылася, чалавек, магчыма, зразумеў сябе інакш: трэба нешта змяняць у сваім жыцці. Слёзы ж могуць прывесці да пакаяння. А само пакаянне — гэта споведзь. Скажаць, што я грэшны, — гэтага замала: святар павінен адпусціць грахі. І малітва можа да такога прывесці. "Per aspera ad astra" — праз цярні да зорак.

У час Вялікага Посту ў нас праводзяцца, сярод іншых, і так званыя пакаянныя набажэнствы, дзе праз прамову святара, праз малітву чалавек пазнае стан душы. Трэба выйсці на духоўную пустыню, дзе бачна ўсё, дзе нічога не хаваеш (кажу як чалавек, што бываў у пустынях у Калмыкіі, у Сахары, у Нывадзе). Можна, маем грэх, пра які забыліся, нават не думаем, што гэта грэх, і малітва тут можа дапамагчы. Тым больш са слязьмі.

— **А ці варта чалавеку ісці ў храм да святара як да псіхолога — па параду?**

— У храм ідуць, каб спаткацца з Богам. Іншая справа, што, каб адбылося тое спатканне, можа, і патрэбна пападаць. Як шмат сёння праблемаў! Як часта чалавек не ведае, што рабіць! Таму вельмі важна, каб былі пазначаны на дошцы аб'яваў гадзіны, калі святар дзяжурыць у касцёле. Вось таму мы сёння часта засноўваем новыя формы працы з прыхаджанамі, якія раней уявіць было немагчыма. Скажам, пры парафіях паўстаюць сямейныя кансультацыі. Гэта спецыяльныя курсы, дзе людзей вучаць лекары, святары, законнікі, людзі, якія хочуць дапамагчы. У некаторых абартарыях ёсць кансультацыйныя пункты, дзе і каталіцы, і праслаўныя святары працуюць. Лік выратаваных ненароджаных жыццяў ідзе на сотні. Існуюць кансультацыйныя пункты таксама і для моладзі, групы ананімных алкаголікаў, дзе людзі размаўляюць, каб і такім чынам сваю бяду адолець. Ведаецца,

Папа Францыск назваў Касцёл паяльным шпіталем — адразу трэба лячыць чалавека, класі на аперацыйны стол. Тут не да вымярэння ціску і ўзроўню халестэрыну ў крыві.

— **У цяперашні час стае новых серыялаў і фільмаў, скажам так, з сучасным поглядам на каталіцкую царкву і яе святароў. Асабліва вялікі розгалас займець серыял "Малады Папа" Паола Сарэнціна. Ён вярнуў у сучасны дыскусію пытанні веры ў самым шырокім яе вымярэнні. І самы вялікі недахоп у Папы ў гэтым серыяле — тое, што ён сумняваўся ў сваёй веры.**

■ **"На ўсходзе Беларусі хапае закінутых храмаў, нават руінаў. Яны такімі, відаць, і застануцца, бо няма каталіцкай супольнасці. Хто іх будзе рамантаваць? Сваімі сіламі мы нічога не зробім — парафія не адолее выдаткі".**

■ **"Сучасная сакральная архітэктура пакрысе менш вядзе да Бога праз знешні выгляд. У ёй больш уласна архітэктуры. Не зусім пагаджаюся з тым, што для вернікаў дастаткова будынка, дзе можна было б сабрацца і маліцца".**

■ **"Пастаянны сумнеў у творчасці — гэта добра, бо кожная хвароба змушае лячыцца, а чалавек праз той сумнеў такім чынам дасканаліцца".**

■ **Як Вы ставіцеся ў сувязі з названым да спробаў кінематографа асэнсаваць сучасны момант і пытанні веры, рабіць трактоўкі асобаў святароў і Каталіцкага Касцёла праз твор мастацтва? І робяць гэта дастаткова катэгарычна...**

— На жаль... Гэтага фільма я не глядзю. Але адносна пытання трактовак скажу: трэба памятаць, што Касцёл — гэта боска-чалавечы "арганізм". Чалавек грэшны, чалавечая прырода сфармавана першародным грахам, ён ведае, што такое дабро, але чыніць зло (як у выпадку

з г'яніцам ці наркаманам, якія аб'яваюць выправіцца, ды не могуць спыніцца). Сучасны свет усё больш адыходзіць ад веры, і тыя тэндэнцыі ўплываюць і на свецкіх, і на духоўных асобаў. Адназначна, падобныя павевы усё больш адчувальныя і ў Касцёле. Разам з тым, я прыводзіў выраз, што ІІ Ватыканскі сабор адчыніў вокны, "праветрыў" каталіцызм.

Сумненні ў веры — гэта грэх, і ў гэтым трэба прызнацца, ад іх патрэбна ачысціцца. Усё тое дапаможа адраджэнню Касцёла, якога ён патрабуе. Ёсць такая формула ў Касцёле: "Святты, але Касцёл грэшнікаў". Святасцю заснавальніка, святасцю святых, святасцю сакрамантаў, але ўсе мы людзі. І таксама ходзім спавядацца. І святар, і законнік, і біскуп, і Папа Рымскі. У тым, што пытанне ўзнікае, нічога благага няма. Іншая справа, як усё на экране прадстаўлена. Прыклад з праблемай педафіліі, якая цяпер таксама актыўна дыскусуюцца і лічыцца Касцёлам вялікім грахам. Але праблема ў свеце трактуецца як праблема ўнутры Касцёла. Але нядаўна я прачытаў на адным каталіцкім сайце, як вядомы прафесар прывёў статыстыку: на тысяччу педафілаў прыходзіцца толькі адзін святар — 0,1%. Дык што мы маем? Пераварочванне, скрыўленне фактаў, абразу Касцёла. А ў тым, што Касцёл прызнае сваю віну, — не слабасць яго, а моц, бо прызнацца ў сваёй віне можа толькі моцны.

— **Якое стаўленне Касцёла да народных традыцый, з чым сутыкаюцца наўпрост, захоўваюць і развіваюць на сучасным этапе многія работнікі культуры? Ці ўспрымаюцца такія традыцыі перажыткамі паганства? Ці як элементы сучаснай вясковай культуры? А таксама падпытанне: як ставіцца Касцёл да народных лекара-шаптух? Часта гэта вельмі рэлігійныя жанчыны...**

— Да шаптух Касцёл ставіцца негатыўна. Што да народных традыцый, дык трэба глядзець, які сэнс у іх закладаецца. Вось вяселле, хрэсьбіны, і як жа тут не выпіць — традыцыя ж! Мяркую, зразумела, што да такога адносіміся негатыўна. Іншая справа, калі моладзь збіраецца паспяваць, патанчыць. Так і з абрадамі: адно, калі няма ніякіх чараў-мараў, гаданняў на кававай гушчы ці на воску, спробаў адгадаць лёс, і зусім іншае, калі наадварот. Скажам, да Хэлаўіна Касцёл не можа ставіцца пазітыўна.

— **Фрагмент Вашай біяграфіі, звязаны з інжынернай адукацыяй і працай. Наколькі рэлігійнасць, шлях да Бога ўласцівыя тады і сёння прадстаўнікам дакладных сфер ведаў, падобнага складу розуму?**

— Адночы давялося быць у Еўрапейскім цэнтры ядзерных даследаванняў, у тым месцы ў Швейцарыі, дзе знаходзіцца праслаўны вялікі адронны калайдар. Гутарыў з інжынерамі, самымі знакамітымі фізікамі-ядзершчыкамі, якія шукаюць "базон Хігса" (некаторыя яго называюць боскай часткай, адказнай за стварэнне свету). Пацікавіўшыся, ці веруючыя яны, і атрымаўшы станоўчы адказ, у іх спыталі: як жа вы, верачы ў Бога, якога не бачыце, адчуваеце сябе, шукаючы тую першачасціцу? Адзін з інжынераў адказаў так: "Адчуваем сябе як малпы. Вось знайшла малпа гадзіннік і не ведае, што з ім рабіць, — кідае аб сценку, адвалілася шкло — аб сценку, выпалі стрэлкі — аб сценку..." І гэта кажа цвет навукі! Урэшце, яшчэ Эйнштэйн слушна сказаў: "Навука без рэлігіі — кульгавая, а рэлігія без навукі — спялая". Так што вера і навука — гэта два крылы, у якіх чалавек узносіцца да пазнання, і адно другому не замінае.

■ **Месца жарту — Наколькі ёсць месца жарту ў такой справе, рэлігія?**

— Святты Ян Павел ІІ, з кім мне даводзілася неаднойчы спаткацца, любіў добры гумор. Падчас аўдыенцыі гэты Папа ўвесь час пытаўся, маючы на ўвазе, што я з краёў яму блізкіх: "Можна, вы чулі пра мяне штосьці цікавае ад людзей?" Урэшце, хапала і жыццёвых гісторый. Скажам, Ян Павел ІІ нярэдка выпраўляўся ў тую ці іншую парафію без папярэджання. Калі ён бачыў, што ўсе яго сакратары, відаць, пазбягалі піць каву, Пантыфік праставаў да кіроўцы: "Паедзем! Здымай сцяг з машыны і захіні фіранкі на вокнах, пакуль не праскочым Рым". Але пакуль яны прабіраліся праз вечны горад, Папа пачаў нервавацца і ўсё прыгаворваў: "Хутчэй! Давай хутчэй!... Ледзь едзе!" Нарэшце кіроўца не вытрымаў і адказаў: "Ваша Святасць! Я не магу хутчэй". Тады Пантыфік загадаў яму памяняцца месцамі і сеў за стэрно. Праз лічаныя хвіліны машыну за перавышэнне хуткасці спыняюць паліцэйскія. У Рыме зазвычай патрулююць два-тры чалавекі: адзін — больш дасведчаны, старшы па званні, а малодшыя афіцэры і размаўляюць з кіроўцамі. Той малодшы і падышоў да акенца з боку руля. Праз некалькі хвілін ён адпусціў машыну, а старшы пытаецца: "А штраф дзе?" "Няма. Я не мог пакараць гэтага чалавека", — адказавае малодшы. Калегі пачынае дапытвацца ў яго, што ж адбылося, выказвае меркаванне, што, відаць, у машыне ехала "вялікая шышка", на што паліцэйскі кажа: "Я не ведаю, каго там везлі, але за кіроўцу ў яго сам Папа Рымскі!.."

Я і сам люблю добрыя жарты, часта звяртаюся да іх у сваіх спатканнях з вернікамі, асабліва з моладдзю. Некаторыя кажуць, што праз тое на мае казанні некаторыя прыходзяць з нататнікамі. А іншыя і самі дзеляцца анекдотамі, скарыстоўваю і некалькі юрэйскіх жартаў. Галоўнае ж выкарыстанне анекдот дарэчна ў справе евангелізацыі, выканання Божага Закону. Як? Прыклад у прыклад такую показку. Узнялася бура ў настолькі маленькім аэрапорце, што людзей там да самалётаў не падвозяць на аўтобусах — яны шыбуюць проста па ўзлітэйшым паласе. Ад ветру і дажджу ўсё наогул змяшалася, што пасажыры толькі і думаюць, як найхутчэй ускочыць у самалёт. Нарэшце, усе занялі свае месцы, сцюардэса зачынае дзверы. Але да іх з адваротнага боку праз непагадзь дабягае і пачынае грукіць нейкі чалавек ды нешта паказваць. Пасля доўгіх перамоваў "на пальцах" яна ўсё ж адмыкае дзверы. І якім жа было ейнае здзіўленне, калі яна пазнала ў тым чалавеку пілота самалёта... Дык вось, мы ў сваім жыцці таксама часта апынаемся ў сітуацыях "без пілота". Як у яшчэ адным анекдоте. Вершнік нясецца некуды на кані, а ў яго пыгаюцца, куды ж, маўляў, так ляціш? У адказ чуто: "Што ты мяне пытаешся — у каня спытай!" Так што ў жыцці патрэбны пілот, і Бог давадзе да добрага выніку лепш, чым самы дасканалы GPS-навігатар.

■ **У якасці P.S. — Ці варта чакаць візіту Папы Рымскага Францыска ў Беларусь?**

— Падчас першай аўдыенцыі ў статусе Пантыфіка я сказаў Папу Францыску адносна гэтай тэмы: "У нас гораваць: "Бог троіцу любіць". Пераклаўшы выраз, я патлумачыў і "бэкграўнд": "Запрашэнне агучвалася і Святому Яну Паўлу ІІ, і Бенедыкту XIV, так што ўся надзея застаецца на Вас!"

■ **У сустрэчы ўдзельнічалі і задавалі пытанні Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ, Кастусь АНТАНОВІЧ, Пётра ВАСІЛЕЎСЬКІ, Юрый КАРПЕНКА, Алег КЛІМАЎ, Барыс КРЭПАК, Таццяна МАТУСЕВІЧ, Наталля ОВАД, Настасся ПАНКРАТАВА, Яўген РАГІН, Вольга РОПАТ, Аліна САЎЧАНКА, Ілья СВІРЫН, Сяргей ТРАФІЛАЎ, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ**

ГЕРМАНИЯ

Зоркі так склаліся, што сусветная прэм'ера новага праекта "GOFF-company" — спектакля "Вялікая элегія Джону Дону" — адбылася менавіта ў тым падвальчыку, у прысутнасці ўсяго некалькіх дзясяткаў "сваіх" глядачоў. Пастаноўку можна лічыць у пэўнай меры і айчынай. Апрача заўсёднага партнёра Кофмана Мікалая Рубанава (шырокай публіцы ён вядомы як саксафаніст легендарнага "Аукцыёна"), за музычную частку адказваў і Валерыя Воранаў, які даўно жыве ў Нямеччыне, але ўпарта лічыць сябе менавіта беларускім кампазітарам.

— У Берліне мы з Валерыем амаль суседзі, — Кофман распавядае дзіўную перадагісторыю гэтай прэм'еры. — Ведаем адзін аднаго ўжо гадоў мо дванаццаць, але ніколі не працавалі разам. Не так даўно паспрабавалі выправіць гэтую недарэчнасць, і паколькі супрацоўніцтва стала прыносіць нам задавальненне, яно вылілася ў дадзены спектакль. А далей — збег абставінаў. Валера зацягнуў мяне ў госці да сябе ў Мінск ды распавёў пра падвальчык, які нам добра пасуе. А тут акурат выявілася, што да вас з канцэртам прыязджае "Аукцыён", і я папрасіў Колю "завіснуць" у Мінску на пару дзён. У наш дуэт ён упісаўся чыста на імправізацыі, і гэта нядзіўна: мы даўно супрацоўнічаем у жанры "тэкст-м'юзік-ф'юзжн" і навучыліся літаральна адчуваць адзін аднаго.

— Апошнім часам граць спектаклі па-за межамі тэатральнага залаў стала даволі модна. Ці было для вас важна, што дзея адбываецца менавіта ў клубе?

Метафізіка без спецэфектаў

Невялікі падвальчык мінскага "бара і клубу" нечым нагадвае той тэатр "не для ўсіх, толькі для вар'ятаў", куды выпадкова завітаў герой рамана Гесэ "Стэпавы воўк". Далейшая дзея хіба ўмацоўвае гэтыя алюзіі. Спярша на шклянках дзвярах, якія замяняюць шырму ў тэатры ценяў, з'яўляюцца абрысы чалавечай фігуры, затым гучыць паэтычны тэкст пра сон усяго, што ёсць і ў гэтым свеце, і па-за ім. Тэатр, які стварае вядомы берлінскі рэжысёр Рыгор КОФМАН — і трывіяльны і ўзнёслы адначасова. Гэты тэатр нельга назваць ні авангардным, ні традыцыйным — ён, як падзея, наогул не "ад гэтага часу". Акцёр агучвае тэкст, музыканты граюць — здавалася б, што можа быць звычайнай? І ніякіх эфектных сучасных прыёмаў! Тым не менш, метафізіка аўтарскага подыху гэтай дзеі, безумоўна, уласцівая, прычым дасягаецца яна надзвычай простымі сродкамі.

Ілья СВІРЫН / Фота Аліны САЎЧАНКА

Рыгор Кофман і Валерыя Воранаў падчас спектакля ў Мінску.

— Мы пераўтвараем клуб у тэатральную пляцоўку, падпарадкоўваючы гэтую прастору сваім умоўнасцям. Зрэшты, тэатральная зала — таксама ўмоўная прастора, толькі адмысловая: людзі прызвычаліся неяк асабліва ўспрымаць тое, што там адбываецца. Адпаведна, можа пераўвасобіць у тэатр любое памяшканне, дастаткова толькі пераканаўча задаць умовы існавання ў ім акцёра. Ці можна паказаць гістарычнага персанажа, калі на сцэне толькі ноўтбук — як было сёння ў нас? Так, можна. Я ведаю пару неабходных трукі.

— То бок для вас неістотна, дзе і ў якіх абставінах граць свае спектаклі?

— Наадварот, тут вельмі важныя нават самыя дробныя нюансы. Напрыклад, у Мінску мы сутыкнуліся з такой праблемай, як адсутнасць піяніна. Яго электрычны варыянт мае зусім не той гук, які трэба. Да ўсяго, калі

— Як гэта — персанажа? Можна, гуквое суправаджэнне?

— Сістэма ўзаемадзейнасці музыкантаў і акцёраў — гэта наша ноу-хау. Звычайна музыка як бы стварае іншую структуру — абсалютна самастойных роўнаватасных элементаў, якія ўзаемадзейнічаюць паміж сабой. І таму музыканты — гэта менавіта персанажы, хай сабе яны і не прапісаны ў тэксце. Кожны з іх гаворыць сваім голасам. Так, менавіта гаворыць, хаця і не выкарыстоўваючы словы. Яны выказваюць думкі, уступаюць адзін з адным у размову, спрачаюцца... І ў выніку ў нас атрымаецца палілог, сапраўдны хор у старажытнагрэчаскім разуменні гэтага слова.

— У апошні час пастаноўшчыкі класікі, які правіла, спрачаюцца з аўтарам альбо спрабуюць раскрыць тыя пласты тэксту,

матэрыялам, у якім супадаю з аўтарам. Тады мне ўдаецца стварыць вакол тэксту сваю ўмоўную прастору.

— Ужо шмат гадоў вы жывіце ў Берліне...

— Так, ажно 23 гады! Увогуле, эмігрантам ты пачынаеш сябе адчуваць, калі табе сніцца сны на нямецкай мове. І тады трэба сумленна прызнаць, што ты стаў іншым чалавекам.

— Гэты горад мае рэпутацыю "плавільнага катла культур". Да якога тэатра вы сёння сябе аднеслі б — рускага, заходнеўрапейскага, ці... сусветнага?

— Учора адна глядачка мне сказала: ты берлінскі акцёр. Я запытаўся, адкуль такая выснова. "Ёта невытлумачальна", — быў адказ. І тым не менш, я лічу сябе найперш акцёрам рускім — нават тады, калі граю па-нямецку. Ёта як рускі рок, разумееце! З музычнага пункту гледжання ён мала чаго варта параўнальна з англасаксонскай плыню, але сам характар, дух — самабытны і непадробны.

Калі мы будзем бяздумна капіраваць тыя прыёмы і метады, што характэрныя для заходняга тэатра, атрымаецца нешта бляклае і невыразнае. Каб захаваць сваю ідэнтычнасць, трэба апеляваць да сваёй гісторыі, сваіх перажыванняў, звязаных з жыццём і побытам, свайго дзяцінства і юнацтва, выкарыстоўваць іх у якасці субстрату для творчасці. Трэба заставацца рускім альбо беларускім тэатрам, але пры гэтым запазытваць, усмоктаваць, красці ў тэатры сусветным усё, што прыкмеціць тваё вока. Я шмат чаму вучыўся ў немцаў — як, зрэшты, і некаторыя з іх пераймалі сёе-тое ў мяне, і гэта цалкам нармальна. Бо

свіснеш, у сапраўдным інструменце рэзануе дэка. Для нас кожны шоргат істотны.

Дарэчы, пакуль мы не пачалі рэпэціраваць з Валерыем, мне ўвогуле было незразумела, як працаваць з клавірам. Падчас папярэдніх спробаў узнікала звычайная структура, калі клавійныя стваралі толькі фонавую падтрымку тэксту. А вось Валера зрабіў з гэтага інструмента паўнаватаснага персанажа дзеі.

якія яго стваральнік, можа, нават і не ўяўляў. Але ваш падыход да Бродскага — на дзіва ашчадны...

— Я стаўлюся да тэксту абсалютна акадэмічна, і гэта мая прынцыповая пазіцыя. Іншая рэч, трэба выбіраць тую літаратурную аснову, у якую цалкам верыш. Бывае, мяне просяць што-небудзь паставіць, але калі гэта не мае, адразу адмаўляюся. Я магу працаваць толькі з тым

Прыгоды беларускіх бібліятэкараў за акіянам

Частка VI

ЗША

Дэлегацыя айчынных бібліятэкараў пабыла ў ЗША. Нататкі ад візіту — ад адной з яго ўдзельніц.

(Заканчэнне. Пачатак у № 7 — 9, 12, 13.)

Захапленнем апошняга дня ў Мінеаполісе стаў універсітэт штата Мінесота. З раніцы пазнаёміліся з работай яго Даследчага цэнтру гісторыі эміграцыі ўніверсітэта. Вельмі ўразліла сховішча, якое размешчана на 30-метровай глыбіні ў штучна створаных пячорах з вапняку. Як адзначыла куратар цэнтру, вапняк стварае ідэальны асяродак для забеспячэння захаванасці дакументаў. Не ведаю, як з нагоды тэмпературна-вільготнаснага рэжыму, але прызнаюся шчыра, знаходзіцца там было страшнавата. Другім яркім уражаннем стала наведванне цэнтру медыцынскіх інструментаў, дзе нам наглядна прадэманстравалі, як сучасныя тэхналогіі дапамагаюць ажыццяўляць унікальныя медыцынскія аперацыі.

Нарэшце — бібліятэка ўніверсітэта. Зачаравалі не толькі і не столькі яе памяшканне і абсталяванне, колькі нейкае асаблівае адчуванне свабоды ад умоўнасцяў, якое проста

лунала ў паветры. Бібліятэка адкрыта для наведванняў з 7-й раніцы да 3-й ночы. Тут ёсць усе ўмовы, каб працаваць і адпачыць, уключаючы лабараторыю віртуальнай рэальнасці. Не дзіўна, што нават а 3-й ночы студэнты не хочуць сыходзіць.

У адной з кніжных крамаў Мінеаполіса атрымалася паглядзець на літаратурнае прадзюсаванне ў дзеянні. Чаго там толькі няма на тэму Гары Потара! Цацкі, шалікі, шапкі, майкі, шкарпэткі, заплечнікі, кашалькі... І нават парасоны!

Наведалі Нью-Ёркскую публічную бібліятэку. Тут усё дыхае гісторыяй! Нават мэбля практычна не змянілася з часу адкрыцця ўстановы ў 1911 годзе. Размах жа адчуваецца ва ўсім: і ў пышных інтэр'ерах, і ў аб'ёме функцыяў, якія там рэалізуюцца. Фонд — больш за 45 мільёнаў экзампляраў, 92 філіялы, 2 тысячы супрацоўнікаў.

Рэалізуецца мноства праграм, пачынаючы ад навучання персаналу, працы з эмігрантамі, і заканчваючы разнастайнымі праектамі для моладзі. Сярод іх мне здалася не зусім звычайнай для бібліятэкі праграма падоўжанага дня. Мы ўсе прызвычаліся да

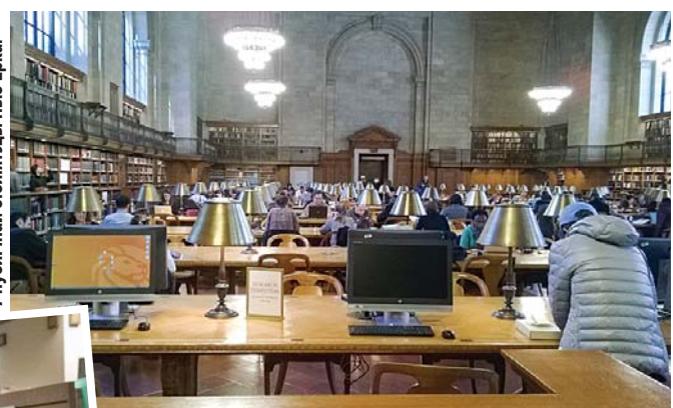
Зручная месца для індывідуальнай працы ў бібліятэцы ўніверсітэта Мінесоты.

"прадлёнкі" ў школе. А тут яна — у бібліятэцы. Прычым з дзецьмі працуюць педагогі, якія — у штаце ўстановы. Чатыры дні на тыдзень з 15-й да 18-й школьнікі 6 — 18 гадоў могуць прыйсці ў бібліятэку, дзе ім дапамогуць падрыхтаваць хатняе заданне, раскажуць або пакажуць нешта цікавае.

Сустрэліся з рэдакцыяй "Library Journal". Уразіла літаральна ўсё, пачынаючы ад сталага ўзросту выдання (140 гадоў), колькасці падпісчыкаў (каля 20 тысяч) і заканчваючы аб'ёмам работы, якую яны ажыццяўляюць. Нароў-

Кнігарня Мінеаполіса: літаратурнае прадзюсаванне ў дзеянні!

У публічнай бібліятэцы Нью-Ёрка.

цыйнага рэсурсу ў фонды бібліятэк.

Вельмі цікавым мне здаўся механізм рэцэнзавання. Аказваецца, у часопісе ёсць сетка рэцэнзентаў па ўсёй краіне — каля 2 тысяч бібліятэкараў і іншых спецыялістаў у сферы інфармацыі (у асноўным — валанцёры). У год — больш за 6 тысяч рэцэнзій. З улікам таго, што часопіс выходзіць 20 разоў на год, няцяжка здагадацца, якую складаную працу "пракручвае" рэдакцыя да кожнага выпуску.

Цікава, што выдавецтвы самі, у аснове сваёй, зацікаўлены ў тым, каб кнігі, якія яны выпускаюць, былі прарэцэнзаваны. Ёта і зразумела, бо апублікаванне рэцэнзій — таксама від рэ-

кламы, прычым практычна бясплатны для выдавецтва. Калі, вядома, не лічыць асобнік, які дасылаецца на рэцэнзаванне. Дарэчы, пасля гэты асобнік перадаецца ў дабрачынную краму для дапамогі бедным і маламаёмасным. Выдатная ідэя, праўда?

Вось і завяршаюцца прыгоды беларускіх бібліятэкараў у Амерыцы: 8 самалётаў, 5 штатаў, каля 35 прафесійных візітаў і незлічонае колькасць дружалюбных асоб. Мы столькі ўсяго ўбачылі і пачулі за час нашага знаходжання, што да паездкі ў Бруклінскую публічную бібліятэку, якая адбылася ў апошні дзень, я, прызнаюся шчыра, ставілася спачатку з пэўнай доляй скептыцызму. Хіба засталося яшчэ нешта, чаго мы не бачылі?

галоўнае — захоўваць сваю апырчоную энергетыку. Людзі гэта будучы бачыць і адзначаць.

— **І наколькі такі падыход запатрабаваны ў Нямецчыне?**

— Як ні дзіўна, у Берліне ў нас нават болей гледачоў, чым, скажам, у Санкт-Пецярбургу. Сярод іх трапляюцца і тыя немцы, якія не разумеюць рускай мовы, але любяць тэатр. І тут няма ніякай сентыментальнай любові да рускай экзотыкі — урэшце, мы ж не прыпеўкі спяваем. Ёсць праблема якраз з эмігранцкім рускамоўным гледачом — тут я маю на ўвазе і вашых суайчыннікаў. Ён ходзіць найперш на маскоўскіх зорак, на стандартны “часавы” рэпертуар. Яму ўсё адно, што за спектакль прыязуць — галоўнае, каб была нагода начапіць свае “брулікі”. Здавалася б, калі чалавек апынаецца ў такім мультыкультурным казане, у яго павінна абудзіцца цікаўнасць да нечага новага, прагненне пашырыць уласныя далажыцы. Ды нічога падобнага!

— **Наколькі я разумею, сучасным тэатрам сёння лічыцца амаль механічнае перанясенне на сцэну ўбачанага недзе на вуліцы — так бы мовіць, у рэальным жыцці. У вас жа захоўваецца пэўная ад яго дыстанцыя...**

— Гэта не зусім так. Шмат хто раіць адстараніцца ад мітуслівага жыцця, але... сябе ж не падманеш! Адчуванне рэальнасці назапашваецца, ушчыльняецца, насычае твае сны... Убачанае і пачуае на вуліцы ты так ці іначай выносіш на сцэну — хай сабе і ўжо ў ладна перапрацаваным выглядзе. Любы мастак існуе ўнутры свайго часу, і нікуды табе ад яго не падзецца.

К

Аказваецца, засталася!

Як і ў большасці ўбачаных бібліятэк, тут праходзіць мноства сацыякультурных мерапрыемстваў, вядзецца вялікая праца з эмігрантамі, з дзецьмі па рэзміці інфармацыйнай пісьменнасці. Тут вам акажуць дапамогу ў запаненні падатковай дэкларацыі, у размеркаванні асабістых фінансаў, напісанні рэзюмэ і гэтак далей.

Але, акрамя ўсяго пералічанага, існуе яшчэ адна паслуга, не зусім звычайная для бібліятэк. А больш дакладна — зусім незвычайная, прычым паслуга платная — 50 долараў. У выніку яе выканання бібліятэка зарабляе да 1 мільёна долараў у год. Заінтрыгавала?

Дык вось, аказваецца ў Бруклінскай публічнай бібліятэцы існуе служба, у якой за вас запоўняць і адправяць дакументы для атрымання амерыканскага пашпарта. Паслугу гэтую аказваюць супрацоўнікі бібліятэкі.

■ ■ ■

Пасля наведвання амерыканскіх бібліятэк значнае словазлучэння “Бібліятэка без межаў” набывае новы сэнс.

Марына ПШЫБЫТКА, загадчык навукова-даследчага аддзела бібліятэчнага ўстава Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

Нядаўна “К” завяршыла публікацыю цыкла артыкулаў, прысвечаных аднаму з самых спрэчных пытанняў генеалогіі Адама Міцкевіча, а менавіта — паходжанню маці паэта. Былі ўпершыню прадстаўлены дакументы, сярод якіх метрыка хросту Барбары і яе сястры-блізнятка з Маеўскіх. Гэтым разам асветлім некаторыя “зацёмненыя” месцы радаводу паэта па мячы, то бок саміх Міцкевічаў. Аўтар і сам не чакаў таго, у які гістарычны вадакрут ён трапіць...

Гістарычная даведка

Каб чытачу было прасцей арыентавацца ў напаставанні імёнаў, датаў, падзей, якія неўзабаве разгорнуцца, даем даведку па радаводзе паэта. Адам быў сынам Мікалая-Караля і Барбары з Маеўскіх Міцкевічаў. Што да радаводу маці, то адсылаем чытача да нашых папярэдніх артыкулаў (“К” № 8, 11 за 2016 год і № 6 за 2017 год). Мікалай, сын Якуба і Тадоры з Пянкальскіх, быў унукам Яна і Марыяны з Лешчылоўскіх Міцкевічаў. Ці быў Ян сынам Крыштафа і Крысціны з Зарэўскіх, унукам Валянтына Міцкевіча, як сцвярджалі самі Міцкевічы, на дадзены момант з дакладнасцю адказаць немагчыма. Дадам, што генеалогія да Крыштафа пацверджана судовымі дакументамі і можа лічыцца дакладнай.

Чатыры тысячы пасагу

Але так было не заўсёды, асабліва ў той частцы радаводу, што тычыцца маці Мікалая Міцкевіча, Тадоры з Пянкальскіх. 140 гадоў (ад 1861-га), ад першай згадкі спадарыні Пянкальскай на старонках літаратуры, прысвечанай яе нашчадку Адаму Міцкевічу, ніхто не меў і ценю сумневу ў тым, што яна была роднай бабкай паэта. І толькі ў наш час знайшліся тыя, хто засумняваўся ў словах аўтарытэтных міцкевічанаўцаў.

У пачатку 1861 года ў “Кур’еры Віленскім”, які тады рэдагаваў этнограф, публіцыст Адам Кіркор (1818 — 1886), а да яго цягам 20 гадоў былі філіатат, сябра Міцкевіча, пэат Антон-Эдуард Адынец (1804 — 1885), выйшаў нарыс “Некалькі падрабязнасцяў пра сям’ю, месца нараджэння, маладосць Адама Міцкевіча”. Аўтарам яго быў літаратар Вінцэс Каратынскі (1831 — 1891). Напісаны нарыс на падставе сабраных дакументаў (метрычныя запісы, школьны табель Адама і іншыя). Працуюць найбольш цікавы для нас урывак у перакладзе Уладзіміра Мархеля: “Якуб, родны дзед паэта, хоць і непісьменны, павінен быў мець не абыякія душэўныя і разумовыя вартасці, калі змог заваяваць каханне і руку заможнай панны Тадоры Пянкальскай, якая прынесла яму ў дом 4000 злотых пасагу і, акрамя таго, каштоўнасці, сярод якіх былі і пярсцёнкі з сямю дыямантамі, і бранзалетка, пранізанае рубінавымі перламі, і сталавае срэбра”.

Справа Наваградскага гродскага суда, на жаль, не

зафіксавала “разумовыя вартасці” Якуба. Суддзяў больш цікавілі канкрэтныя крымінальныя здарэнні, у якіх адзначыўся дзед паэта.

Вось адзін з эпизодаў ягоных прыгодаў. У 1759 годзе супраць Яна, стольніка наваградска-сіверскага і Станіслава Буіноўскіх, Якуба Гарбатыўскага, Якуба Міцкевіча, Станіслава Сапліцы і іншых дабрадзеяў, слуг і чэлядзі быў пачаты працэс з боку Антона і Рэміяна Гарбатыўскіх за злосны напад на маёнтак Гарбатыўскіх. Такія спосабы вырашэння канфліктных сітуацый, калі “пакрыўджаны” збіраў сяброў, слуг, сялянаў і жорстка помсціў крыўдзіцелю, у тыя часы былі досыць распаўсюджанымі, бо сілаў аховы парадку тады ў Вялікім Княстве Літоўскім не было. Прычым разабрацца ў тым, хто ж

Іахім Лепавель. Партрэт Адама Міцкевіча.

“Піраты Наваградчыны” vs. продкі паэта

там быў сапраўды вінаваты, — неверагодна цяжкая справа. Бо ў тыя часы шмат што вырашаў “адміністрацыйны рэсурс”, “доўгая рука”, “кука ў руку”. І дрэнна было таму, хто меў “доўгую руку” карцейшага памеру...

Дарэчы, і на Міцкевічаў суседзі таксама хадзілі “вайной”. Напрыклад, маці Якуба, Марыяна з Лешчылоўскіх, у 1757 годзе працэсавала з Сапліцамі за тое, што тыя, наехаўшы на двор безабароннае ўдавы, звялі з яго 5 валоў (коштам 14 бітых талераў) і на першым жа кірмашы ў Гарадзішчах прадалі іх. У дадзены выпадку суд стаў на бок удавы і “піраты Наваградчыны” вымушаны былі вярнуць Міцкевічам грошы з гакам.

Не зусім зразумела, чым прывабіў Тадору Пянкальскую (1740 — ?) Якуб Міцкевіч — доўгімі вусамі ці зухаватай постацюю. А мо прычыны былі больш праязнічымі... Галоўным жа з’яўляецца, што пасля Каратынскага, хто ні браўся б за радавод Міцкевіча, абавязкова згадвалі “4000 злотых і пярсцёнкі з сямю дыямантамі” — маркер паходжання крыніцы звестак.

Цікавым з’яўляецца тое, што цалкам згоднымі са звесткамі Каратынскага былі старэйшы брат Адама Францішак (1796—1862), паручык у шэрагах паўстання 1830—1831 гадоў, які прывёў прозвішча бабкі і “4000 злотых пасагу” ў сваіх успамінах (надрукаваны толькі ў 1926-м), а таксама сын паэта Уладыслаў. Клопатам апошняга дакументы Міцкевічаў, знойдзеныя Каратынскім, цалкам былі надрукаваны ў 1885 годзе, прычым імя бабкі абдызена ўвагай. Толькі ў сваім чатырохтомніку Уладыслаў Міцкевіч згадаў спадарыню Тадору Пянкальскую і “4000 злотых” (1895).

Пётр Сяменьскі, адзін з п’янераў “міцкевічанаўства”, у 1886-м выдаў працу “Адам Міцкевіч. Біяграфічна-літаратэрычны нарыс”, дзе літаральна слова ў слова паўтарыў сказанае Каратынскім. Тодар Вярбоўскі, які пачаў збіраць інфармацыю для сваёй кнігі “З даследванняў пра Міцкевіча і ягоныя творы” (1916) яшчэ напрыканцы XIX стагоддзя, таксама не сумняваўся ў Пянкальскіх, як і адзін з найгрунтоўнейшых даследчыкаў міцкевічыяны, віленскі архівіст беларускага паходжання Яўзэбіюш Лапацінскі. Сваім шэрагам артыкулаў 1931—1932 гадоў ён не толькі распавёў вельмі цікавыя падрабязнасці аб продках паэта, але і ўпершыню аспрэчыў на падставе дакументаў наваградскіх судоў “агульнапрызнаную” (у пэўных колах) вер-

Падобна, што гэтыя звесткі малакрытычныя. У любым выпадку, намі не адшукана ніякіх незалежных дакументаў, што б пацвердзілі сувязь нашых Міцкевічаў з якімі-небудзь Пянкальскімі, — значае Рыбчонак.

Тут трэба зрабіць невялічкае адступленне. Згаданы вывад 1804 года абавязаны сваім узнікненнем палітыцы расійскага ўраду, які пасля далучэння земляў ВКЛ (праз тры падзелы Рэчы Паспалітай у 1772, 1793, 1795 гадах) прывёў гэтак званыя “разборныя шляхты”. У выніку іх большасць дробнай беларускай шляхты пазбавілася шляхецтва і была пераведзена ў іншыя станы (сялянаў, мяшчанаў). Спробы вярнуць сабе страчаны гонар не заўсёды дасягалі пастаўленай мэты. Напрыклад, тыя ж

ным нумары пецярбургскай газеты “Край” за 24 снежня да 100-годдзя з дня нараджэння Міцкевіча. Зразумела, пад аўшымі як уласнае адкрыццё. Маецца ў публікацыі памылка: Замест “z Leszczyńskich Mickiewiczom” скрыты архівіст Брэсцкі напісаў “z Leszczyńskich Marcinkiewiczom”, чым, відаць, здзівіў міцкевічанаўцаў.

Ужо пасля выхаду газеты пан Купчынскі адаслаў пану Вярбоўскаму копію дакумента ў лісце, датаваным 29 снежня 1798 года. Складаецца папера з двух пунктаў. У першым — “ывад фаміліі ўраджоных Міцкевічаў гербу Порай. У год 1804, месяца лістапада 29 дня, перад намі...”. Там Мікалай Міцкевіч прадстаўляе “яго імператарскай моці” доказы свайго шляхецтва — даты, месцы, імёны (сапраўды, не згадваючы толькі імя сваёй маці!). Другі пункт — “Генеалогія ўраджоных Міцкевічаў”. Гэта падрабязны і разгалінаваны радавод Міцкевічаў герба Порай прыдомка “Рывід” да 10 калена. Цытата адтуль: “Якуб, першы сын Яна Крыштаповіча, Міцкевіч з жонкай Пянкальскай нарадзіў сына Мікалая. Мікалай, сын Якуба Янавіча, Міцкевіч, каморнік Менскі, нарадзіў пяць сыноў: Францішка, Адама, Аляксандра, Юрыя і Антона”. Першае, што прыцягвае ўвагу,

гэта згадка прозвішча жонкі Якуба. Імёны астатніх продкаў і сваякоў Адама Міцкевіча (10 кален роду, некалькі дзясяткаў асобаў мужчынскага полу) прыводзяцца без сваіх жонак! Неверагодная ўвага, але чаму? Загладжваючы

правіну, бо не назваў яе ў першай частцы? Як бачым, і прыдомка не “Рымвід”, але “Рывід”. Заможныя Міцкевічы прыдомка “Рымвід” вядомыя са справаў наваградскіх і менскіх судоў, але дачынення да нашых Міцкевічаў, падобна, не маюць. Дакумент, які актыкаваны ў наваградскім судзе, адпавядае надрукаванаму ў газеце “Край”, за выключэннем “Марцынкевічаў”.

Верагодна, гэта менавіта той дакумент, які апісаў Рыбчонак, паколькі саму вывадовую справу Міцкевічаў нам пакуль не пашанцавала ўбачыць. І тады паўстае пытанне, ці цалкам дакумент 1804 года змешчаны ў вывадавай справе, ці толькі яго першая частка. Верагодна, толькі першая. Бо сумнявацца ў пільнасці Сяргея Рыбчонка не выпадае. Тады пытанні, калі і якім чынам з вывадавай справы знікла другая частка дакумента?

Дарэчы, гэты “дысананс” — забыўчынасць Мікалая Міцкевіча — і пацягнуў за сабой клубок нашага даследавання. Адрозны прымоўлілі страшныя таямніцы, якія хацелі схаваць Міцкевіч, вымарваючы імя сваёй маці з гісторыі. І, як аказалася на самрэч, таямніцы былі, хоць хаваць іх бацька паэта не збіраўся. Так склалася...

Зміцер ЮРКЕВІЧ, архівіст, сябра арт-суполкі імя Тадэвуша Рэйтана

Працяг — **у наступных нумарах “К”.**

Таямніца Міцкевіча па мячы

Зверху: Т.Вярбоўскі, “З даследванняў пра Міцкевіча...” (1916); унізе — фрагмент з газеты “Край” (1898).

сію паходжання маці паэта ад “неафітаў”. Нягледзячы на новае слова ў “міцкевічанаўстве”, здабыткі спадара Лапацінскага былі адразу і глыбока пахаваны антаганістамі. Калі не памыляюся, толькі ў 1994 годзе іх “уваскрасіў” польскі эсэіст Рымаквіч. Пералічыць іншыя апалагетаў “4000 злотых” XIX—XXI стагоддзям не мае сэнсу, бо гэта ўсе, хто пазней за Каратынскага стаў на шлях пазнання. Але я забег наперад. Слова сумневам! Слова сучаснікам!

У вывадзе не згадана

Менавіта такімі словамі завяршаецца артыкул “Радаводная справа шляхецкага роду Міцкевічаў” гісторыка Сяргея Рыбчонка, змешчаны на інтэрнэт-партале Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі. У іншай публікацыі, “Да радаводу Адама Міцкевіча” таго ж аўтара, у прадмове сцвярджаецца наступнае: “Мікалай назваў усіх жонак па генеалогіі, апроч свае маці”. А ў самім артыкуле, падаючы звесткі пра жонку Якуба Міцкевіча, Рыбчонак замест звестак пра яе пакідае “N” (тобок невядомай). У зносах даецца наступнае тлумачэнне: “Літаратура называе яе Тадорай Пянкальскай. Вывад ад 1804 года жонку Якуба не называе. Намі адшуканы толькі адзін дакумент: 3 сакавіка 1798 года — “актыкацыя” рэстра рухомасці спадчынай па маці на панну Тадору Пянкальскую, дачку”. Рэстр складзены 25 лютага 1751 года”.

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. Леніна, 20.

Тэл.: 327 45 62.

Экспазіцыі:

- "Мастацтва Беларусі XII — XVIII стст.";
- "Мастацтва Беларусі XIX — пач. XXI стст.";
- "Мастацтва Беларусі XX — пач. XXI стст.";
- "Мастацтва Расіі XVIII — пач. XX стст.";
- Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.";
- "Мастацтва краін Усходу XIV — XX стст.".

Выставы:

- Выстава твораў з калекцыі Мацея Мікалая Радзівіла **"Радзівілы: лёсы краіны і роду"** — да 16 красавіка.
- Выстава твораў Сяргея Селіханова (1917–1976), прымеркаваная да 100-годдзя з дня яго нараджэння, — да 17 красавіка.
- Зборная экскурсія **"Селіханаў пра Селіханова"** — 15 красавіка. Пачатак а 14-й.
- Выстава **"Польскі пейзаж. Францішак Рышард Мазурэк. Жывапіс"** — да 23 красавіка.
- Выставачны праект беларускага графіка Рамана Сустава **"Arrival"** — да 17 красавіка.
- Персанальная юбілейная выстава жывапісу Мікалая Ісаенка **"Зачараваны імгненнем"** — з 14 красавіка.
- Цыкл лекцый **"XX стагоддзе. Рэвалюцыі ў думках і мастацтве"** — кожную сераду а 19-й, Малая зала.
- Цыкл лекцый **"Радзівіліяна"** — кожную суботу а 16-й, да 8 красавіка.

Філіялы музея
МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ. КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX ст."

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а. Тэл.: 327 88 78.

Пастаянныя экспазіцыі:

- **"Інтэр'еры шляхецкай сядзібы"**.
- **"Жыццё і творчасць Валенція Ваньковіча"**.
- **"Сядзібны партрэт XVII — сяр. XIX стст."**.
- Выстава выцінанак Алены Шаліма і Лаймутэ Федасевай **"Папяровы мост сяброўства"** — з 12 красавіка.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА Ё В. РАЎБІЧЫ

Спарткомплекс "Раўбічы", Мінскі раён. Тэл.: 507 44 69.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выставачны праект **"Выселле Заходняга Палесся"** — да 30 красавіка.
- Майстар-клас **"Пісанкі"** (традыцыйная тэхніка роспісу велікодных яек) — кожную нядзелю а 12-й да самага Вялікадня.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12.

Тэл.: 226 09 22.

Экспазіцыі:

- Абноўленая экспазіцыя **"Старажытная Беларусь"**.
- "Беларусь XVI — XVIII стст."

ТЭАТРЫ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1.

Тэл./факс: 334 11 56.

- **8 — "Рыгалета"** (опера ў 2-х дзеях) Дж.Вердзі. У партыі Герцага — лаўрэат міжнародных конкурсаў Міхаіл Малафій (Украіна), у партыі Джильды — заслужаная артыстка Азербайджана Інара Бабаева. Дырыжор — Джанлука Марчана (Італія).
- **9 — "Эсмеральда"** (рамантычны балет у 3-х дзеях) Ц.Пуні. Пачатак а 18-й.
- **11 — "Вяселле Фігара"** (опера ў 4-х дзеях) В.А.Моцарта.
- **11 — "Споведзь жанчыны"** (канцэрт лаўрэата

у партрэтах і геральдыцы".

- "Мастацтва ў гарадской культуры XIX — XX стст.".
- Бестэрміновая акцыя **"Адзіны білет"**, якая дазваляе мінчанам і гасцям сталіцы наведаць сем музеяў, набыўшы ўсяго адзін білет у любым з іх.
- **Выставы:**
- Выставачны праект **"Ад рымскага дынарыя да беларускага рубля"** — да 1 чэрвеня.
- Выстава **"Гандаль Беларусі на шлях гісторыі"** — да 1 мая.
- Выстава **"Уладзімір Мулявін. Спадчына вялікага маэстра"** — да 9 красавіка.
- Міжнародны выставачны праект **"Поле кветак"** — з 14 красавіка да 4 чэрвеня.
- Фотавыстава Артура Гапановіча **"ОКОЁМ"** (у Галерэі музея).
- Інтэрактыўны выставачны праект **"Анатомія цуду"** — да 16 красавіка.
- Унікальны інтэрактыўны праект **"МирРаж"** — да 9 красавіка.
- Акцыя **"Вольнае піяніна"** — кожны дзень з 16.00 да 19.00.

Філіялы музея

ДОМ-МУЗЕЙ І З'ЕЗДУ РСДРП

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а. Тэл.: 290 68 47.

- **Абноўленая экспазіцыя**, прымеркаваная да 100-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі.
- Выстава **"Кастрычнік у фалерыстыцы"** — да 30 красавіка.
- Выстава эксклюзіўных аўтарскіх работ Вольгі Дзеранчук **"Мая плюшавая любоў"** — да 28 мая.

МУЗЕЙ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 38.

Тэл.: 327 46 12.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстава **"Шматвектарнасьць знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь"**.

МУЗЕЙ ПРЫРОДЫ І ЭКАЛОГІІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, вул. К.Маркса, 12.

Тэл.: 237 46 94; 291 99 51.

Экспазіцыі:

- "Геалогія і палеанталогія".
- "Сезонныя змены".
- "Вадаёмы і насельнікі прыбярэжных раслін".
- "Хвойны тып лесу і насельнікі змяшанага лесу".
- "Насельнікі ліставога і змяшанага лесу".
- "Ахоўныя прыродныя ўчасткі, рэдкія віды жывёл".
- "Выстава насякомаедных раслін".
- Выстава твораў Паліны Русаковіч **"Па той бок горада"** — да 1 мая.
- Выстава **"Жывыя драконы"** — да 25 лютага 2018-га.
- г. Мінск, вул. Багдановіча, 9а. Тэл.: 237 46 94.
- Выстава **"Насякомыя і не толькі"** — да 31 ліпеня. г. Мінск, вул. Казінца, 117 (будынак кінатэатра "Электрон"). Тэл.: +37529 123 60 53.
- Выстава **"Сафары парк"** — да 1 верасня.
- Выстава "Дзівосны свет матылькоў" — да 11 верасня.
- Атракцыён **"Лазерны квэст"**.

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ТЭАТРАЛЬНАЙ І МУЗЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ

г. Мінск, Музычны зав., 5.

Тэл.: 220 26 67.

Пастаянныя экспазіцыі:

- "Вытокі тэатральнай і музычнай культуры на беларускіх землях".
- "Музычная і тэатральная культура Беларусі ў X — XIX стст.".
- "Беларуская музычная культура XX ст.".
- "Тэатральная культура Беларусі XX ст."
- Выстава **"Маё жыццё ў мастацтве"** (да юбілею народнай артысткі Рэспублікі Беларусь Святланы Акружнай) — да 21 красавіка.

ГАСЦЁЎНА УЛАДЗІСЛАВА ГАЛУБКА

г. Мінск, вул. Старавіленская, 14. Тэл.: 286 74 03.

Пастаянная экспазіцыя.

Майстар-класы:

- **Дэкупаж** для творчых дзяцей і падлеткаў ад 5 да 14 гадоў — кожную суботу аб 11-й.
- Інтэрактыўны музейныя заняткі **"Асновы акцёрскага майстэрства"** для дзяцей ад 5 да 10 гадоў.
- Выстава, прысвечаная 500-годдзю беларускага кнігадрукавання **"Кніга і культура"** — да 16 красавіка.

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА КІНО

г. Мінск, вул. Свядлова, 4.

Тэл.: 327 10 75.

Пастаянная экспазіцыя.

- Выстава кінатэатраў Анджэя Пангоўскага **"Кеслёўскі па-новаму"** — да 7 мая.
- Паказы ў рамках праекта **"KINOPORT"** — кожную суботу.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.

Тэл: 327 11 66; 203 07 92.

Музей працуе: пн. — выхадны, аўт. — нядз. — ад 10-й да 18-й, сер. — ад 12-й да 20-й.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Часовая экспазіцыя **"Лагер смерці Трасцянец. Гісторыя і памяць"** — да 16 красавіка.
- Фотавыстава **"23. Армія змяняе, або Спецназ пад прыцэлам фотакамеры"** — да 16 красавіка.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.

Тэл.: (8-01770) 2 06 60, 2 06 02;

+ 37529 551 80 51,

+ 37529 190 31 49.

Палацавы ансамбль

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстава твораў Тацяны Осіпавай **"Фарбы вясны"** — да 16 красавіка.
- Ратуша
- Пастаянная экспазіцыя.
- Анімацыйная праграма **"Немагчымае магчыма: на аўдыенцыі ў войта!"**

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір, Карэліцкі раён,

Гродзенская вобласць.

Тэл.: (8-01596) 2 82 91,

(8-01596) 2 82 70.

Пастаянная экспазіцыя.

- **ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ ЯКУБА КОЛАСА**
- г. Мінск, вул. Акадэмічная, 5.

Тэл.: 294 91 96.

Экспазіцыі:

- **"Якуб Колас. Жыццё і творчасць"**.
- Стацыянарная выстава **"У хвалях няспыннага руху: аўтамабільнымі шляхамі Коласа"** — да 30 верасня.
- Экспазіцыя **"Склеп"** на сядзібе Якуба Коласа ў гаспадарчай пабудове.
- Інтэрактыўная гульня **"Таямніцы дома Песняра"**.
- Тэатралізаваныя экскурсіі па казках, апрацаваных Якубам Коласам, для школьнікаў малодшага ўзросту.
- Музейна-педагагічны праект **"Кроцім у школу разам з Коласам"**.
- Пешая экскурсія **"Мясцінамі Коласа ў Мінску"**.
- Акцыі:
- **"Самы лепшы дзень"** (дзень нараджэння ў музеі).
- Віншаванне ад музея, фотасесія **"У дзень вяселля — у музей!"**
- Музейная творчая майстэрня.

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНЫ МУЗЕЙ ЯНКІ КУПАЛЫ

г. Мінск, вул. Янкі Купалы, 4.

Тэл.: 327 78 66.

Экспазіцыі:

- Пастаянная экспазіцыя **"Шляхі"** з праглядам роліка ў 3D-фармаце і інтэрактыўнай зонай для дзяцей **"Хлопчык і лётчык"**, галаграфічным тэатрам.
- Інтэрактыўныя музейныя праграмы **"У пошуках папараць-кветкі"**, **"Вячоркі"**.

МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ГОРАДА МІНСКА

г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10.

Тэл.: 321 24 30.

Філіялы Музея гісторыі горада Мінска

ГАРАДСКАЯ МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ ТВОРАЎ Л.Д. ШЧАМЯЛЁВА

г. Мінск, вул. Рэвалюцыйная, 10.

Тэл.: 321 24 30.

Экспазіцыя:

- **"Жыццёвы і творчы шлях народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва"**.
- Выстава **"Лепшыя цацкі СССР"** — да 5 мая.
- Выстава **"Уся ўлада Саветам"**, прысвечаная 100-годдзю Мінскага гарадскога савета дэпутатаў, — да 9 мая.

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ

МІХАІЛА САВІЦКАГА

г. Мінск, пл. Свабоды, 15.

Тэл.: 321 24 30.

Экспазіцыі:

- **"Мастак. Грамадзянін. Герой"**. Прысвечана ганароваму грамадзяніну г. Мінска Міхаілу Савіцкаму.
- Выставачна-інтэрактыўны праект **"Сустрэча з майстрам"**.
- **"Мінск губернскі. Шляхецкі побыт"**.
- Выстава **"Космас Івана Міско"** — з 12 красавіка да 14 мая.
- Выстава **"Мінск Іосіфа Лангбарда"** — да 16 красавіка.
- Выстава твораў Ірыны Лобан **"Гукі колеру"** — да 9 красавіка.

МІНСКАЯ ГАРАДСКАЯ РАТУША

г. Мінск, пл. Свабоды, 2а.

Тэл.: 321 24 30.

Экспазіцыі:

- **"Мінск у гістарычнай**

- **11 — "Партрэт"** (трагіфарс паводле аповесці М.Гогаля). Прэм'ера.
- **12 — "А ці будзе заўтра" ("7 дзён без антракту")** Д.Багаслаўскага.
- **13 — "Нямое каханне"** (вячэрні клубны праект 18+) І.Сігова.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ АКАДЭМІЧНЫ МУЗЫЧНЫ ТЭАТР

г. Мінск, вул. Мяснікова, 44.

Тэл.: 200 81 26.

- **9 — "Залатое кураня"** (мюзікл для дзяцей у 2-х дзеях) У.Улановскага. Пачатак аб 11-й.
- **9 — Вясовы канцэрт** з удзелам салістаў і сімфанічнага аркестра тэатра. Пачатак а 18-й.
- **10 — "Дуброўскі"** (мюзікл у 2-х дзеях) К.Брэйтбурга.

прасторы. Картаграфічны кабінет".

- **"Мінск сярод сяброў. Гарады-пабрацімы сталіцы Беларусі"**.

МУЗЕЙ "ЛОШЫЦКАЯ СЯДЗІБА"

г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 8.

Пастаянная экспазіцыя.

Персанальная выстава Юліі Мардванюк

"Легенда Лошыцкага парку" — да 9 мая.

ФЛІГЕЛЬ ЛОШЫЦКАГА СЯДЗІБНА-ПАРКАВАГА КОМПЛЕКСУ

г. Мінск, праезд Чыжэўскіх, 10.

Тэл.: 285 18 86.

Экспазіцыя:

- **"Кола часу"** — прадметы гарадской і сялянскай культуры кан. XIX — сяр. XX стст.
- Выстава **"Мастацкія палотны "Мінскае палатно-Пакроу"** (мастацкія палотны, ручнікі, швейныя машыны).
- Выстава **"Вышываная прыгажосць"** — да 1 мая.

ЭКСПАЗІЦЫЯ "КАРЭТНАЯ"

г. Мінск, вул. Кірылы і Мяфодзія, 18.

Тэл.: 321 24 30.

Новая экспазіцыя

"Мінская конная чыгунка".

- "Сані • вазок; каляска • брычка; карэта • вупраж" (пастаянная экспазіцыя па гісторыі гужавога транспарту жыхароў Мінска XIX — пачатку XX стст.).
- Віртуальная гульня **"Карэтны майстар"**.

АРТ-ГАСЦЁЎНА

"ВЫСОКАЕ МЪСТА"

г. Мінск, вул. Герцэна, 2а.

Тэл.: 321 24 30.

- Персанальная выстава жывапісу і калажа Андрэя Сакалова **"SOMA"** — да 9 красавіка.

ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ

г. Гомель, вул. Пушкіна, 5.

Тэл.: (8-0232) 77 57 41.

- Пастаянная ваенна-гістарычная экспазіцыя.
- Пастаянная выстава тэхнікі на адкрытай пляцоўцы.
- На тэрыторыі працуе пнеўматычны цір.
- **"Музей крыміналістыкі"**.
- Выстава **"Салдат заўсёды салдат"**.
- Выстава **"Броня крепка"**.

ЛІДСКІ ГІСТОРЫКА-МАСТАЦКІ МУЗЕЙ

г. Ліда, вул. Перамогі, 37а.

Тэл.: (8-0154) 53 50 64.

Пастаянныя экспазіцыі:

- **"Прырода Лідчыны"**.
- **"Сучаснае мастацтва краю"** (жывапіс, графіка, скульптура, мастацкае шкло).
- **Выставы:**
- Выстава **"Майстэрня заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, сябра Саюза мастакоў Беларусі Уладзіміра Мурахвера"**.
- **"Вядзём пачатак мы ад Гедыміна..."**.
- Мемарыяльны пакой **Валянціна Таўлая**.
- Выстава са збору А.Фішбайна **"Рэчы побыту канца XIX — пачатку XX стст."**.
- Музейна-вобразная зала **"Хрушчоўка 60-х"**.

- Выстава **"Вайны свяшчэнныя старонкі"**.
- Выстава **"Надзейны шчыт краіны"**.
- Выстава **"Падарожжа ў гарадскі і сельскі побыт"**.
- Выстава **"Жыве мая ліра нанова!"**, прымеркаваная да 140-годдзя з дня нараджэння Цёткі (Алаізы Пашкевіч).

ІУЁЎСКІ МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫХ КУЛЬТУР

г. Іўе, вул. 17 верасня, 9.

Тэл. (8-01595) 2 68 96

Экспазіцыя: "Пад адзіным небам праз стагоддзі"

("Карэннае насельніцтва Іўеўшчыны", "Беларускія татары").

Выставы **"Беларускія яўрэі", "Другая сусветная вайна"**.

- Перасоўная выстава ўстановы "Музей "Замкавы комплекс "Мір" **"Літва і Беларусь на старонках сямейнага альбома княгіні Марыі Гагенлоз"**.
- Прадстаўленні ляльчага тэатра "Батлейка".

НАВАГРУДСКІ ГІСТАРЫЧНА-КРАЯЗНАЎЧЫ МУЗЕЙ

г. Навагрудак, вул. Гродзенская, 2. Тэл. (8-01597) 2 14 70

Пастаянная экспазіцыя:

"Гісторыя Навагрудчыны са старажытных часоў да Вялікай Айчыннай вайны".

г. Навагрудак, вул. Мінская, 64-66.

Экспазіцыя:

"Музей яўрэйскага супраціўлення на Навагрудчыне".